

top

Economische
toplocatie van
Nederland

MONITOR

20
25

Regio Zwolle

EBRZ

Economic
Board
Regio
Zwolle

REGIO
ZWOLLE

Regio Zwolle in vogelvlucht

Regio Zwolle is een overwegend schone en veilige regio met relatief veel sociaal kapitaal.

- In het afgelopen decennium is op veel indicatoren van brede welvaart in Regio Zwolle vooruitgang geboekt.
- Inwoners hebben gemiddeld genomen een hoge mate van vertrouwen in anderen, voelen zich veilig en doen relatief veel aan vrijwilligerswerk.
- Op de meeste duurzaamheidsindicatoren steekt Regio Zwolle zeer gunstig af ten opzichte van Nederland.
- Op bereikbaarheid van voorzieningen scoort de regio duidelijk minder goed dan gemiddeld in Nederland.
- Verschillen tussen deelgebieden zijn groot, met een duidelijk verschil tussen de stad Zwolle en de overige gebieden in de regio.

461.700 personen
vormden de regionale beroepsbevolking
in 2024, goed voor een bruto
arbeidsparticipatie van 77,5%.

- **Regio Zwolle 77,5%**
(77,5% in 2023)
- **Nederland 76,0%**
(75,8% in 2023)

438.650 banen
telde Regio Zwolle in 2024.

- **Regio Zwolle +1,9%**
(t.o.v. 2023)
- **Nederland +1,8%**
(t.o.v. 2023)

**91.010 bedrijven
en instellingen**
waren gevestigd in Regio Zwolle in 2024.

- **Regio Zwolle +4,3%**
(t.o.v. 2023)
- **Nederland +5,2%**
(t.o.v. 2023)

1,3%
is de verwachte groei van het bruto
regionaal product (brp) voor heel 2025.

- **Regio Zwolle 1,3%**
(1,0% in 2024)
- **Nederland 1,5%**
(1,0% in 2024)

3,1%

van de regionale beroepsbevolking in 2024 was werkloos, wat gelijkstaat aan 14.400 werklozen.

● **Regio Zwolle** 3,1%

(3,0% in 2023)

● **Nederland** 3,7%

(3,6% in 2023)

5 banen

had een werkzoekende uit Regio Zwolle gemiddeld voor het uitkiezen in het tweede kwartaal van 2025.

● **Regio Zwolle** 4,5 banen

(4,7 banen in 2^e kwartaal 2024)

● **Nederland** 3,6 banen

(4,0 banen in 2^e kwartaal 2024)

813.279 inwoners

telde Regio Zwolle begin 2025.

● **Regio Zwolle** +0,7%

(t.o.v. 2024)

● **Nederland** +0,5%

(t.o.v. 2024)

€ 428.200

werd gemiddeld betaald voor een bestaande koopwoning in Regio Zwolle in de eerste helft van 2025.

● **Regio Zwolle** € 428.200

(+3,4% t.o.v. heel 2024)

● **Nederland** € 471.400

(+4,5% t.o.v. heel 2024)

34%

van de huishoudens in Regio Zwolle bestond begin 2025 uit één persoon, op een totaal van 347.500 huishoudens.

● **Regio Zwolle** 34%

(30% in 2012)

● **Nederland** 40%

(37% in 2012)

348.000 woningen

was de omvang van de regionale woningvoorraad begin 2025, een toename van 3.100 ten opzichte van een jaar eerder.

● **Regio Zwolle** +12,9%

(t.o.v. 2012)

● **Nederland** +12,0%

(t.o.v. 2012)

"Samen maken we **Regio Zwolle**
klaar voor de toekomst."

MO
NIT
OR

20
25

[Inhoudsopgave →](#)

Met trots presenteer ik u de Regio Zwolle Monitor 2025. Deze monitor biedt ons ieder jaar een rijk en feitelijk onderbouwd beeld van hoe onze regio ervoor staat toegespitst op vier thema's: brede welvaart, economisch verdienvermogen, inclusieve samenleving en duurzame leefomgeving. Het is een instrument dat niet alleen terugblijkt, maar ons vooral helpt vooruit te kijken. In een tijd waarin veranderingen elkaar sneller opvolgen dan ooit, is dat van grote waarde.

De Monitor laat zien dat Regio Zwolle, ondanks onzekerheden in de wereld om ons heen, over het algemeen bovengemiddeld scoort. Onze economie groeit in lijn met de landelijke trend, de werkgelegenheid neemt bovengemiddeld toe en steeds meer mensen kiezen ervoor om hier te wonen en te werken. We zien bovendien een indrukwekkende toename in de opwek van duurzame energie, een sterke arbeidsdeelname en een regio waarin sociaal vertrouwen en veiligheid bovengemiddeld zijn.

Maar de Monitor maakt ook duidelijk dat groei alleen niet genoeg is. Onze opgave voor de komende jaren ligt nadrukkelijk bij kwaliteit van groei. Want waar onze brede welvaart op veel punten gunstig afsteekt, zien we dat het toekomstig verdienvermogen onder druk staat. De arbeidsproductiviteit groeit te langzaam, binnen sectoren scoren we onder de landelijke productiviteitscijfers, het innovatievermogen blijft achter, en de krapte op de arbeidsmarkt zal, mede door vergrijzing, structureel blijven. Als we onze brede welvaart willen behouden én versterken, moeten we meer doen met minder mensen. Dat vraagt om visie én actie. Juist daarom is het essentieel dat we nu vol inzetten op vier pijlers die bepalend zijn voor onze toekomstige kracht:

Innovatie, leven lang ontwikkelen, arbeidsproductiviteit en circulariteit.

We moeten blijven investeren in vernieuwing, in technologie en in het versterken van ons innovatie-ecosysteem. Maar technologie alleen is niet genoeg: mensen maken het verschil. Een leven lang ontwikkelen moet de norm zijn, voor iedereen in onze regio. Dat is nodig om talent te behouden, om bedrijven toekomstbestendig te maken en om onze arbeidsproductiviteit te verhogen. Slimmer werken, vernieuwen en samenwerken, dat is de sleutel voor een sterke regio in de komende decennia. Het gaat de laatste tijd minder over circulariteit, maar deze cruciale transitie mogen we als regio niet vergeten.

Deze Monitor benadrukt bovendien hoe belangrijk regionale samenwerking is. De uitdagingen waar we voor staan, van energietransitie tot woningbouw, van digitalisering tot circulaire economie, houden zich niet aan gemeentegrenzen. Alleen wanneer overheid, onderwijs, ondernemers en maatschappelijke organisaties samen optrekken, kunnen we de ontwikkelkracht van Regio Zwolle versterken.

Ik nodig u daarom uit om deze Monitor niet alleen te lezen, maar vooral te gebruiken. Als bron van inzicht en als basis voor keuzes, om samen te blijven bouwen aan een regio die economisch sterk is, sociaal inclusief en duurzaam veerkrachtig.

Samen maken we Regio Zwolle klaar voor de toekomst.

Jelle Weever

Voorzitter Economic Board Regio Zwolle

Inhoud

De onderwerpen in deze inhoudsopgave zijn clickable

Regio Zwolle in vogelvlucht	4
Voorwoord	7
De staat van Regio Zwolle	11

1. BREDE WELVAART

20

1.1 Brede welvaart in Regio Zwolle	20
1.1 Brede welvaart in deelgebieden	26

2. ECONOMISCH VERDIENVERMOGEN

28

2.1 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit	28
2.2 Innovatie en R&D	34
2.3 Economische structuur	40
2.4 Bedrijvendynamiek	48

UITGELICHT

HET ONBENUT POTENTIEEL VAN VROUWELIJK LEIDERSCHAP IN FAMILIEBEDRIJVEN	52
--	----

3. INCLUSIEVE SAMENLEVING

56

3.1 Inwoners	56
3.2 Arbeidsaanbod- en deelname	65
3.3 Arbeidsmarktspanning	74
3.4 Woon-werkverkeer	80

UITGELICHT

ZICHT OP SKILLS: VACATUREDATA VAN REGIONALE WERKGEVERS ALS BRON VOOR ECONOMISCH BEROEPSONDERWIJS	84
---	----

4. DUURZAME LEEFOMGEVING

89

4.1 Ruimtegebruik	89
4.2 Wonen	93
4.3 Bedrijventerreinen	101
4.4 Circulaire economie	105
4.5 Energietransitie	116

UITGELICHT

NETCONGESTIE: DE REMMENDE VOORSPONG VAN ONS ELECTRICITEITSSYSTEEM	123
--	-----

BIJLAGEN

129

Bijlage 1: Achtergrondinformatie brede welvaart	130
Bijlage 2: Deelgebieden Regio Zwolle	137
Bijlage 3: Woon-werkbalans per gemeente	138
Bijlage 4: Woon-werkverkeer tussen gemeenten	139

Colofon

140

Regio Zwolle

Over de Regio Zwolle Monitor 2025

De Regio Zwolle Monitor brengt jaarlijks het reilen en zeilen van Regio Zwolle in beeld aan de hand van statistieken en cijfers. Het signaleert trends en ontwikkelingen en geeft een indruk van de ontwikkelkracht van de regio. Het vormt daarmee een belangrijke bron van informatie voor beleidsvorming rondom economische en maatschappelijke ontwikkelingen in Regio Zwolle.

Een belangrijke basis voor de opzet van de 2025-editie van de Regio Zwolle Monitor is de Meerjarige Agenda 2024–2028 (Regio Zwolle Stapt Door).¹ Deze agenda beschrijft het perspectief dat leidend is voor waar Regio Zwolle de komende jaren aan werkt. Regio Zwolle wil als duurzame regio zijn unieke landschappelijke kwaliteit versterken, innovatief zijn en blijvende welvaart en welzijn (brede welvaart) genereren voor inwoners en ondernemers. Tegen de achtergrond van de Meerjarige Agenda 2024–2028, hebben we de Regio Zwolle Monitor 2025 opgebouwd uit vier hoofdstukken: Brede Welvaart, Economisch verdienvermogen, Inclusieve samenleving en Duurzame Leefomgeving – waarmee wordt aangesloten op de thema's waar de regio aan werkt.

Cijfers en statistieken worden zoveel als mogelijk gepresenteerd voor het gebied van de samenwerkende gemeenten die bij elkaar Regio Zwolle vormen. Er zijn echter beperkingen in de beschikbaarheid van data. Niet zelden zijn alleen data beschikbaar

op het niveau van COROP-gebieden (een statistische ruimtelijke eenheid bestaande uit een samenvoeging van gemeenten met een centrale kern en het omliggende verzorgingsgebied), arbeidsmarkt-regio's, provincies en landsdelen. Bij de figuren staat expliciet vermeld op welk ruimtelijk schaalniveau de cijfers betrekking hebben. De monitor besteedt waar relevant aandacht aan de overeenkomsten en verschillen tussen de 22 gemeenten die deel uitmaken van de regio. Voor de cijfers die we gebruiken is 2024 doorgaans het meest recent beschikbare jaar. In enkele gevallen zijn recentere cijfers beschikbaar – met een verschijningsfrequentie per kwartaal of per maand. De betreffende cijferreeksen lopen tot en met het tweede kwartaal van 2025.

De indicatoren in deze monitor zijn weloverwogen geselecteerd, maar vormen noodzakelijkerwijs een selectie die geen antwoorden geven op alle denkbare vragen. Het neemt niet weg dat de monitor een rijk palet aan inzichten geeft, waarmee de discussie over de ontwikkeling van Regio Zwolle met cijfermatig onderbouwde kennis wordt gevoed.

¹ Regio Zwolle Stapt Door. Meerjarige agenda 2024–2028, april 2023. Beschikbaar via: <https://regiozwolle.info/meerjarige-agenda/>.

De staat van Regio Zwolle

De Regio Zwolle Monitor brengt jaarlijks het reilen en zeilen van Regio Zwolle in beeld aan de hand van statistieken en cijfers. Er worden trends en ontwikkelingen gesignaleerd en een indruk gegeven van de ontwikkelkracht van de regio. We doen dit aan de hand van een ruime selectie aan indicatoren van uiteenlopende aard, toegespitst op vier thema's: brede welvaart, economisch verdienvermogen, inclusieve samenleving en duurzame leefomgeving. Het levert feiten en cijfers op die bijdragen aan effectieve regionale samenwerking en helpen bij het geïnformeerd maken van keuzes, nu en voor de toekomst.

De Regio Zwolle Monitor 2025 toont een over het algemeen gunstig beeld van de stand en ontwikkeling van de regio in vergelijking met de rest van Nederland. De meeste indicatoren laten een ontwikkeling zien die vergelijkbaar of gunstiger is dan het landelijk gemiddelde. Het afgelopen decennium is de omvang van de regionale economie in dezelfde mate toegenomen als die van Nederland als geheel. Tegelijkertijd groeide de werkgelegenheid bovengemiddeld en gingen er minder bedrijven failliet. Verder wonen er steeds meer mensen in Regio Zwolle. En van die inwoners heeft een dusdanig groot deel een baan, dat de regionale arbeidsparticipatie hoger en de werkloosheid lager is dan het landelijk gemiddelde. Daarnaast is er sprake van een spectaculaire groei in opwek van duurzame energie, waarmee in sterke mate wordt bijgedragen aan de omslag naar een duurzame energievoorziening.

Maar ontwikkeling van de regio is niet alleen meer maar zal ook moeten gaan over beter. In termen van brede welvaart zien we een regio die, aan de ene kant, op het gebied van sociale en duurzaamheidsindicatoren gunstig afsteekt bij het Nederlands gemiddelde. Aan de andere kant doet de regio het qua bereikbaarheid van voorzieningen duidelijk minder goed dan gemiddeld in Nederland. Ook zien we dat de regio op enkele indicatoren van het economisch verdienvermogen ongunstig afsteekt. Als we wat verder inzoomen op het toekomstig verdienvermogen van Regio Zwolle dan zien we dat dat onder druk staat. De arbeidsproductiviteitsontwikkeling vertraagt en investeringen in R&D groeien slechts beperkt. Gemiddeld genomen is de ingezette arbeid minder productief in Regio Zwolle dan in de rest van Nederland, terwijl ontwikkeling van economie en welvaart op lange termijn vooral zal moeten komen van een toenemende productiviteit per werkende. Dat geldt temeer daar we te maken hebben met grote en naar verwachting blijvende krapte op de arbeidsmarkt in een samenleving die snel vergrijst.

Deze ontwikkelingen spelen zich af in hoogst onzekere tijden. Ook Regio Zwolle wordt geconfronteerd met regionale, nationale en internationale ontwikkelingen die het economisch presteren en de kwaliteit van leven nu én in de toekomst potentieel aantasten. Nog niet zo lang geleden was het de coronapandemie die economie en samenleving ontwrichtte. Momenteel zijn het geopolitieke spanningen ten gevolge van onder andere de oorlog in Oekraïne en het (onvoorspelbare) protectionistische handelsbeleid van met name de Verenigde Staten. Wereldwijd nemen de zorgen over veiligheid toe. Maar ook urgente binnenlandse thema's zoals wonen, migratie, stikstof, en meer recentelijk ook defensie, vragen om nadrukkelijke aandacht.

Tegelijkertijd staan we nog steeds voor een aantal grote transitie-opgaven rondom klimaat, energie, digitalisering, voedsel, grondstoffen (circulariteit) en arbeidsmarkt – opgaven die in sterke mate regionaal ingepast zullen moeten worden en dus ook Regio Zwolle aangaan.

Aan de hand van diverse cijfers en inzichten uit de 2025-editie van de Regio Zwolle Monitor geven we een samenvattend beeld van hoe de regio ervoor staat. Aansluitend gaan we in op een aantal kansen en uitdagingen voor de regio.

FEITEN EN CIJFERS

Gegroepeerd naar de vier kernthema's waaruit de monitor is opgebouwd – brede welvaart, economisch verdienvermogen, inclusieve samenleving en duurzame leefomgeving – hebben we de voornaamste inzichten op een rij gezet.

1. Brede welvaart

Schoon en veilig

Het functioneren van regio's – in brede zin – kan worden geduid aan de hand van het concept brede welvaart. Als we vanuit brede welvaartspectatief kijken naar Regio Zwolle dan onderscheidt het profiel van de regio zich op een aantal punten ten opzichte van andere regio's in Nederland. In termen van brede welvaart zien we een regio die met name op het gebied van duurzaamheidsindicatoren gunstig afsteekt bij het Nederlands gemiddelde. De regio loopt voorop in de transitie naar duurzame energie via particuliere opwek van zonne-energie en de relatief lage uitstoot van fijnstof en broeikasgassen maakt dat de lucht schoner is dan in de rest van Nederland. Aan de sociale kant is de regio uitermate veilig in vergelijking met Nederland en is participatie in vrijwilligerswerk hoog. Vertrouwen in anderen en instituties en ook tevredenheid met (sociaal) leven en vrije tijd zijn wat hoger dan landelijk gemiddeld. Een stuk minder goed dan gemiddeld in Nederland is de bereikbaarheid van voorzieningen in de regio. De afstand tot voorzieningen zoals basisscholen, sportterreinen, horeca, en ook openbaar vervoer, is relatief groot. Het economische verdienvermogen gemeten als het bruto regionaal product per inwoner steekt ongunstig af. Hierin zien we de lager dan gemiddelde arbeidsproductiviteit weerspiegeld. Wel zien we vermogens en schulden die zich gunstig verhouden ten opzichte van Nederland en is er sprake van een hoge arbeidsmarktdeelnemers.

Gunstige ontwikkeling economische dimensie

Kijkend naar de dynamiek dan zien we dat de ontwikkeling van de brede welvaart in Regio Zwolle in de afgelopen tien jaar op de meeste economische indicatoren gunstig tot zeer gunstig is geweest. Daarentegen zien we op duurzaamheids- en sociaal terrein een aantal indicatoren zich ongunstig ontwikkelen: stikstofuitstoot, afstand tot voorzieningen en gezondheid. Ook de indicatoren waar de regio op zichzelf goed op scoort, zoals veiligheidsgevoel en ondervonden delicten, staan duidelijk onder druk. Daarnaast gaan achter het regiogemiddelde van brede welvaart duidelijke verschillen schuil tussen deelgebieden. Het is met name (stedelijk) Zwolle dat op relatief veel indicatoren duidelijk afwijkt van het regiogemiddelde en de overige deelgebieden; verschillen die zich vooral manifesteren op de duurzaamheids- en sociale dimensie. Zo is de uitstoot van broeikasgassen en de afstand tot basisscholen en ov relatief klein in de stad Zwolle, maar is het aantal misdrijven en ondervonden delicten er relatief hoog. Ook springt de impact van de landbouw eruit, in termen van stikstof en fosfaatscheiding, die sterk varieert binnen de regio. Deze en andere verschillen op het vlak van brede welvaart onderstrepen de variatie aan opgaven die spelen in de regio, en daarmee het belang van regionale samenwerking en afstemming.

2. Economisch verdienvermogen

Gematigde economische groei

Na de economische dip tijdens de coronapandemie volgde een periode van stevige economische (inhaal)groei. Momenteel is er sprake van consolidatie: de (geraamde) cijfers voor 2024 en 2025 laten voor Regio Zwolle een gematigde groei van het bruto regionaal product (brp) zien van, respectievelijk, 1,0 en 1,3 procent. Dit wijkt nauwelijks af van de landelijke ontwikkeling. In 2024 groeide het bruto binnenlands product (bbp) met 1,0 procent en voorlopige cijfers gaan uit van een groei van 1,5 procent voor heel 2025. Deze groeipercentages liggen onder het gemiddelde van de afgelopen decennia. Ontwikkelingen als toenemende vergrijzing, structurele arbeidsmarktkrapte en vertragende productiviteitsgroei zetten het groeipotentieel en toekomstig verdienvermogen onder druk.

Relatief hoge arbeidsinzet, investeringen in R&D vergelijkbaar met landelijk gemiddelde

De groei van arbeidsproductiviteit stagneert in Regio Zwolle. Tevens blijft het niveau van arbeidsproductiviteit hier lager te zijn dan in de rest van het land. Deze kloof in arbeidsproductiviteit is in de loop van de tijd vrijwel gelijk gebleven. Tussen 2011 en 2023 bedroeg de jaarlijkse groei van arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle, gecorrigeerd voor inflatie, gemiddeld 0,35 procent tegenover 0,30 procent landelijk. In 2023 werd per arbeidsjaar gemiddeld €103.200 aan toegevoegde waarde gegenereerd in Regio Zwolle, ten opzichte van €115.500 gemiddeld in de rest van Nederland – een verschil van 12 procent. Een deel hiervan kan worden verklaard door de samenstelling van de sectorstructuur.

Hoewel een hoogproductieve sector als de Industrie sterk vertegenwoordigd is in de regio, staat daartegenover een relatief grote aanwezigheid van laagproductieve bedrijvigheid en werkgelegenheid. Sectoren zoals Groot- en detailhandel en Gezondheids- en welzijnszorg, die gemiddeld genomen produceren met een verhoudingsgewijs hoge arbeidsinzet, zijn in Regio Zwolle verhoudingsgewijs sterker vertegenwoordigd dan in Nederland als geheel.

De gemiddelde arbeidsproductiviteit kan onder meer verhoogd worden door verschuivingen van arbeidsinzet naar meer bovengemiddeld productieve sectoren en door de productiviteit binnen sectoren te verhogen. In het laatste geval komt het veelal neer op het ontwikkelen en toepassen van nieuwe technologieën. In 2022 was de relatieve omvang van de investeringen in R&D, als indicator voor innovatievermogen, in zowel Regio Zwolle als landelijk 8,4 procent. Over de periode 2011-2022 heeft Regio Zwolle een inhaalslag gemaakt. Het verschil in R&D-intensiteit tussen Regio Zwolle en Nederland als geheel is steeds kleiner geworden en in 2022 dus verdwenen.

Ontwikkeling werkgelegenheid en aantal vestigingen vlak af

In 2024 waren 438.650 personen werkzaam in Regio Zwolle; ruim 8.000 meer dan in 2023. De werkgelegenheid steeg daarmee met gemiddeld 1,9 procent, een groei die overigens kleiner is dan in de jaren daarvoor. Landelijk groeide de werkgelegenheid minder hard, met gemiddeld 1,8 procent. Over een langere termijn bekeken blijkt dat de regionale werkgelegenheidsontwikkelingen per sector in veel gevallen vergelijkbaar zijn met de landelijke ontwikkelingen. In zowel Regio Zwolle als landelijk zijn de dienstensectoren Cultuur, sport en recreatie, Informatie en

communicatie en Specialistische zakelijke diensten bovengemiddeld gegroeid qua werkgelegenheid – gemiddeld met meer dan 2 procent per jaar. Daarnaast valt de ontwikkeling van de industriector in Regio Zwolle op. Hoewel de banengroei (+1,1 procent) iets onder het regionale gemiddelde ligt (+1,3 procent), is die in vergelijking met het landelijk gemiddelde (+0,3 procent) een stuk hoger. De algehele tendens in de economie, van een verschuiving van industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de diensten, voltrekt zich in Regio Zwolle minder snel dan landelijk.

Tegelijkertijd groeide ook het aantal vestigingen van bedrijven en instellingen. Regio Zwolle telde halverwege 2024 in totaal 91.010 vestigingen. Het aantal vestigingen was per saldo 4,3 procent hoger dan een jaar eerder (+3.750). Deze groei is stevig, maar er treedt ook afvlakking op: de twee voorgaande jaren was er sprake van respectievelijk 5,0 en 5,1 procent groei. Op landelijk niveau was het groeipercentage nog hoger; tussen 2023 en 2024 groeide het aantal vestigingen gemiddeld met 5,2 procent. De toename van het aantal vestigingen is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de ontwikkeling van het aantal eenmanszaken (waaronder zelfstandigen en zzp'ers). Begin april 2024 telde Regio Zwolle 62.300 eenmanszaken, 6,5 procent meer dan in 2023. Daarmee is er sprake van een afnemende groei in deze bedrijfsvormen: een jaar eerder was de groei nog 7,9 procent (en 6,7 procent in 2022). Landelijk is een vergelijkbaar patroon te zien: het aantal eenmanszaken is gestegen met 7,1 procent, terwijl de twee jaren ervoor sprake was van een groei van respectievelijk 8,0 en 8,5 procent. Daarnaast is het aantal vestigingen in de overige grootteklassen nauwelijks veranderd.

3. Inclusieve samenleving

Bevolking is bovengemiddeld grijs én groen

Op 1 januari 2025 telden de 22 Regio Zwolle gemeenten bij elkaar 813.279 inwoners. Dat zijn er ruim 6.000 meer dan op 1 januari het jaar ervoor: een groei van 0,7 procent tegenover 0,5 procent landelijk. Deze ontwikkeling past in het beeld van een regio waarvan de bevolking al geruime tijd harder groeit dan landelijk. Anders dan de gerealiseerde bevolkingsgroei van de afgelopen jaren, is de verwachting dat de regio de komende jaren minder hard zal groeien dan landelijk. Tussen 2025 en 2040 wordt een regionale bevolkingsgroei van per saldo 5,3 procent verwacht, tegenover een groei van 6,8 procent landelijk. Binnenlandse migratie is de afgelopen jaren de belangrijkste bron van bevolkingsgroei in Regio Zwolle geworden, terwijl het belang van de natuurlijke aanwas – voorheen de belangrijkste bron van groei – afneemt. In 2024 vestigden netto ruim 4.000 nieuwe inwoners vanuit elders in Nederland zich in Regio Zwolle. Hierbij dient opgemerkt te worden dat het voor zo'n 90 procent asielzoekers betreft. Zij zijn na registratie in het bevolkingsregister van de gemeente van aankomst, veelal in de gemeente Westerwolde waar aanmeldcentrum Ter Apel gevestigd is, verhuisd naar een regulier azc in Regio Zwolle.

Daarnaast vergrijsd de bevolking, waarbij het tempo van vergrijzing in Regio Zwolle de afgelopen jaren iets hoger was dan landelijk. In 2011 was 27,9 procent van de regionale bevolking 55 jaar of ouder. Begin 2025 is dit aandeel gegroeid tot 34,7 procent. In dezelfde periode ontwikkelde het landelijke aandeel 55-plussers van 28,8 procent naar 34,6 procent. Tegelijkertijd zien we dat de bevolking van Regio Zwolle minder snel

ontgroent dan het landelijk gemiddelde. In 2011 was 32,0 procent van de bevolking jonger dan 25 jaar, in 2025 is dit gedaald tot 29,0 procent. In dezelfde periode daalde het aandeel 0- tot 25-jarigen op landelijk niveau van 29,7 procent naar 27,7 procent. In die zin is Regio Zwolle zowel (bovengemiddeld) grijs als groen.

Arbeidsparticipatie stabiliseert

De gematigde groei van de economie van de afgelopen jaren zien we terug in de ontwikkelingen op de regionale arbeidsmarkt. Zo signaleren we onder meer dat de beroepsbevolking in 2024 is gestegen met 2.100 werkenden, een relatief kleine stijging gezien de toename van 8.600 werkenden een jaar eerder. Het totale arbeidsaanbod in de regio kwam daarmee op 461.700 personen. Deze groei is vrijwel in zijn geheel gefaciliteerd door een toename van de bevolking, waar in eerdere jaren ook werd geput uit de niet-beroepsbevolking. Dit maakt dat de regionale bruto arbeidsparticipatie, ofwel het aandeel van de potentiële beroepsbevolking dat actief is op de arbeidsmarkt (werkend of werkloos), net als het jaar ervoor 77,5 procent bedroeg (landelijk 76,0 procent). Daarnaast was van de beroepsbevolking in Regio Zwolle over 2024 gemiddeld genomen 3,1 procent werkloos, wat overeenkomt met zo'n 14.400 personen (+0,1 procentpunt ten opzichte van 2023). Landelijk was de werkloosheid hoger: 3,7 procent (+0,1 procentpunt).

Arbeidsmarkt blijft krap

Hoewel de werkloosheid licht toenam, is die historisch gezien nog altijd laag. Bovendien zit er nauwelijks rek in de arbeidsdeelname. Het blijft daarmee voor veel werkgevers lastig om geschikt personeel te vinden. In het tweede kwartaal van 2025 bedroeg de spanningsindicator voor Regio

Zwolle (arbeidsmarktregio) 4,5 en voor Nederland als geheel 3,6 punten; de scores zijn lager dan een jaar eerder. Voor Regio Zwolle betekent dit dat tegenover elke (kortdurende) werkloze (naar boven) afgerond vijf vacatures openstonden; uit zoveel vacatures kon een werkzoekende gemiddeld kiezen halverwege 2025. De enigszins dalende spanning geeft aan dat arbeidsmarkt meebeweegt met de conjunctuur: de periode van inhaalgroei na corona is voorbij. Desondanks is de arbeidsmarktsituatie in Regio Zwolle nog steeds als 'zeer krap' te typeren, wat geldt voor vrijwel alle sectoren in de regio.

4. Duurzame leefomgeving

Langzame veranderingen in het landschap

Regio Zwolle heeft een sterk agrarisch karakter, met relatief veel weiland als grondgebruik en enkele (delen van) grote natuurgebieden zoals de Veluwe en Nationaal Park Wieden-Weerribben. De polders zijn daarnaast sterk gericht op akkerbouw. Over de afgelopen jaren zijn er twee tegengestelde trends zichtbaar: enerzijds de doorzettende schaalvergroting van de landbouw en anderzijds het verbinden en creëren van nieuwe natuur. Dit zien we ook terug in het landschap: historische lijnelementen zijn in de periode van 2020 tot 2022 met 280 km afgenomen, maar er zijn wel 33 km aan hagen en boomrijen en 2.655 individuele bomen bijgekomen.

Toenemende druk op de woning- en bedrijventerreinenmarkt

De afgelopen jaren is het aantal woningen geleidelijk toegenomen. Begin 2025 telde Regio Zwolle in totaal 348.000 woningen. Dat waren er bijna 3.100 meer dan een jaar eerder, een groei van 0,9 procent. Landelijk groeide de woningvoorraad eveneens met 0,9 procent. Over een periode van dertien jaar is de woningvoorraad van Regio Zwolle toegenomen met 12,9 procent. Dat is iets hoger dan het landelijk gemiddelde van 12,0 procent. Als we vervolgens kijken naar de koopwoningmarkt dan was deze de afgelopen jaren als krap te typeren – wat zich onder andere uitte in gestegen woningprijzen (mede gedreven door lage rentestanden). Voor bestaande koopwoningen in Regio Zwolle steeg de gemiddelde koopsom over 2024 van € 414.000 naar € 428.000 in 2025 (eerste jaarhelft). Daarmee liggen de huizenprijzen in Regio Zwolle onder de gemiddelde landelijke woningprijs. Over 2025 werd er gemiddeld in Nederland € 471.000 betaald voor een woning. Een jaar eerder was dit nog € 451.000.

De groei van de bevolking en het aantal woningen gaat gepaard met de ontwikkeling van ruimte voor economische bedrijvigheid, zoals bedrijventerreinen. In 2023 telde Regio Zwolle ruim 4.900 hectare aan netto

oppervlak bedrijventerrein; de hoeveelheid grond die aan bedrijven is of kan worden uitgegeven. De beschikbare hoeveelheid grond op bedrijventerreinen die uitgegeven kan worden, bedroeg in 2011 1.150 hectare en is inmiddels gedaald naar 840 hectare in 2023. Dat bedrijventerreinen belangrijk zijn voor de regionale economie blijkt uit het aantal banen dat er gevestigd is. Bijna 38 procent van alle werkgelegenheid in Regio Zwolle concentreert zich op bedrijven-terreinen, ruimschoots boven het landelijk gemiddelde van 28 procent. In totaal gaat het om circa 168.000 banen die op een bedrijventerrein gevestigd zijn. Bovendien blijkt uit de langjarige ontwikkeling dat de werkgelegenheidsgroei op de regionale bedrijventerreinen de groei op overige locaties overtreft. Tussen 2011 en 2024 groeide de werkgelegenheid op bedrijventerreinen per saldo met 24 procent tegenover 19 procent op overige locaties.

Omslag naar circulaire economie verloopt stroef

De transitie naar een circulaire economie verloopt stroef. Dit geldt voor zowel Regio Zwolle als de rest van Nederland. In een circulaire economie draait het onder meer om zo min mogelijk verspilling van grondstoffen. Het gebruik van grondstoffen wordt daarin tot een minimum beperkt en grondstoffen, producten en materialen worden op een hoogwaardige manier in de keten behouden. Uit schattingen blijkt dat over de periode 2015–2023 het totale materialen- en grondstoffenverbruik in Regio Zwolle per saldo met 4,5 miljard kilogram is toegenomen (+20 procent). Wel zien we een verschuiving plaatsvinden naar meer gebruik van hernieuwbare (biotische) grondstoffen. In 2023 bestond het regionale grondstoffengebruik uit 50 procent niet-hernieuwbare en 50 procent hernieuwbare materialen, terwijl in 2015 de verhouding 58 tegenover

42 procent was. De grootste hoeveelheid gebruikte grondstoffen naar gewicht zijn bouwmaterialen (zand, grind, klei). De winning van deze materialen voor uitvoer vanuit Regio Zwolle naar buiten de regio is de afgelopen jaren afgenomen. Verder komt het agrarische karakter van Regio Zwolle duidelijk naar voren in de grote hoeveelheden gewicht in land- en tuinbouwproducten.

Verdere stijging opwek duurzame energie, dalend energieverbruik

De productie van hernieuwbare (duurzame) energie in Regio Zwolle stijgt snel. Over de periode 2010–2023 is de totale opwek van hernieuwbare energie in de regio (per inwoner) verzesvoudigd. In 2023 komt de totale hoeveelheid hernieuwbare energie uit op ruim 25.000 megajoule per inwoner. Daarnaast is het totale energieverbruik in Regio Zwolle in dezelfde periode met 20 procent gedaald. Vrijwel alle in Regio Zwolle geproduceerde hernieuwbare energie is opgewekt via wind- en in toenemende mate ook via zonkracht. De vraag dringt zich echter op of de groei van opgewekte hernieuwbare energie, en dan met name elektriciteit, op dezelfde voet kan doorgaan de komende jaren. De transportcapaciteit van het elektriciteitsnet kan nauwelijks extra elektriciteit aan. Voor het grootste deel van Regio Zwolle is voor verdere invoeding of teruglevering van hernieuwbare elektriciteit geen ruimte meer beschikbaar op het net.

KANSEN EN UITDAGINGEN VOOR DE TOEKOMST

De inzichten uit de Regio Zwolle Monitor vormen een kennisbasis die helpt bij het bepalen van de richting waarin Regio Zwolle zich wenst door te ontwikkelen en wat daarvoor nodig is. Gegeven de staat van de regio en de verschillende ontwikkelingen en opgaven waarmee het geconfronteerd wordt, benoemen we een aantal kansen en uitdagingen die relevant zijn voor de economie en samenleving van Regio Zwolle.

Productiviteitsgroei als belangrijke sleutel voor toekomstig verdienvermogen

Eind 2024 is het zogeheten Draghi rapport verschenen (volledige titel: *The future of European competitiveness: A competitiveness strategy for Europe*, opgesteld door Mario Draghi). Het was een wake-up call voor Europa, en dus ook voor Nederland, en vormt de aanleiding voor een ambitieuze investeringsagenda ter bevordering van de concurrentie- en innovatiekracht van de Europese economie. In het rapport worden brede zorgen geuit over de productiviteitsontwikkeling in Europa. Het onderstreept een aantal fundamentele zwakten van de Europese economie die de concurrentiekracht en economische ontwikkeling van Europa onder druk zetten.

En wat voor Europa en Nederland geldt, geldt in minstens dezelfde mate voor Regio Zwolle. Kern is dat de afgelopen decennia de economie vooral is gegroeid doordat we meer zijn gaan werken. Maar deze groei zwakt af: de vergrijzing tempert het arbeidsaanbod, en de meeste mensen in Regio

Zwolle hebben reeds een baan. Om onze brede welvaart op peil te houden, zullen we meer moeten doen met verhoudingsgewijs minder mensen. Maar juist de groei van de arbeidsproductiviteit stagneert, wat zowel landelijk als in Regio Zwolle het geval is. Bovendien ligt gemiddeld genomen de productie per gewerkt uur in Regio Zwolle zo'n 12 procent lager dan landelijk; ongeacht de sector wordt er in Regio Zwolle geproduceerd met een relatief hoge arbeidsinzet. Uiteindelijk zal het op peil brengen (en houden) van de arbeidsproductiviteitsontwikkeling een belangrijke sleutel zijn voor het toekomstig verdienvermogen. Productiever worden is daarbij geen kwestie van harder werken. Het draait vooral om slimmer werken. Het Draghi-rapport biedt hiervoor aanknopingspunten, ook voor Regio Zwolle. Het rapport legt nadruk op het belang van structurele investeringen in innovatie en technologie. Daaronder vallen bijvoorbeeld investeringen in R&D, startups, maar ook het gericht investeren in onderwijs en talentontwikkeling (skills). Dit valt overigens moeilijk te rijmen met de landelijke bezuinigingen op onderwijs, kennis en onderzoek. Bovendien roept Draghi op tot versterking van de strategische autonomie (zie volgende uitdaging over het ontwikkel-potentieel van de industrie). Bij dit alles geldt dat goede aansluiting op en afstemming met Nederlandse en Europese investeringsagenda's extra zal helpen. Het gaat uiteindelijk om het dusdanig inrichten van randvoorwaarden waardoor ondernemingen in de regio, in het bijzonder de vele mkb-bedrijven, voldoende in staat worden gesteld om te vernieuwen en innoveren – en het toekomstig verdienvermogen van de regio wordt geborgd.

Ontwikkelpotentieel industrie biedt kansen in roerige tijden

Toegenomen geopolitieke spanningen en (handels)onzekerheden nopen tot versterking van de strategische autonomie; oftewel het waarborgen van toegang tot kritieke producten en grondstoffen en minder afhankelijkheid van mondiale toeleveringsketens. In het verlengde daarvan zullen de komende jaren de nationale defensie-uitgaven flink worden opgeschroefd

tot 5 procent van het bbp. Deze omstandigheden hebben onder meer geleid tot een herwaardering van de industriesector in Nederland en Europa, en in het bijzonder de defensie-industrie. En dit biedt de regio kansen. De economie van Regio Zwolle kent namelijk een relatief grote sectorspecialisatie in de Industrie, die gepaard gaat met een bovengemiddelde groei van het aantal banen. De afgelopen jaren groeide de industriële werkgelegenheid in Regio Zwolle jaarlijks met gemiddeld 1,1 procent tegenover 0,3 procent op landelijk niveau. Het wijst op een sterk ontwikkelpotentieel van de regionale industriesector en vormt daarmee een aanknopingspunt voor het versterken van de strategische autonomie. In een tijd waarin Nederland en Europa hun industriële basis willen herwaarderen om minder afhankelijk te zijn van mondiale toeleveringsketens, kan Regio Zwolle hieraan dan ook een belangrijke bijdrage leveren. De uitdaging schuilt in het gericht investeren in innovatie en verduurzaming van de industriesector, onder andere gerelateerd aan het defensie-ecosysteem. Hierdoor wordt de regio niet alleen economisch sterker, maar draagt het ook bij aan het vergroten van de weerbaarheid van de Nederlandse economie en samenleving.

Nota ruimte: kans én bedreiging

Reeds gedurende langere tijd worden we geconfronteerd met een aantal grote transitieopgaven, opgaven die vooral ook ruimtelijk hun beslag dienen te krijgen. We hebben het dan over opgaven die voortvloeien uit de groeiende bevolkingsomvang, zoals ruimte voor wonen, werken en meegroeierende infrastructuur. Daarnaast zijn er allerlei opgaven die eveneens ruimte vragen: energietransitie, natuurontwikkeling en maatregelen rondom klimaatadaptatie. Maar ook de overgang naar een circulaire economie en de verduurzamingsopgave van de landbouw leggen een claim op de schaarse ruimte. En meer recentelijk is er een nieuwe ruimteclaim bijgekomen: er wordt nadrukkelijk gezocht naar locaties voor

defensie. Dit vraagt om weloverwogen keuzes en integrale oplossingen, waarbij Europese, nationale en regionale samenwerking en afstemming essentieel zijn. Bij de noodzakelijke ingrepen in de ruimte is het de kunst voldoende rekenschap te geven aan de economische ontwikkelkracht van Regio Zwolle én nadrukkelijk aandacht te hebben voor de uitdagingen op het gebied van kwaliteit van leven en leefomgeving.

Belangrijk kader voor de verdeling van de beschikbare ruimte en de toekomstige inrichting van de regio is de onlangs verschenen Ontwerpnota Ruimte. Met deze nota neemt het Rijk weer meer regie op het gebied van ruimtelijke ordening. De nota presenteert een nieuw bestemmingsplan voor Nederland in 2050. Hierin is Regio Zwolle aangewezen als een gebied dat beheerst mag doorgroeien, waarin wonen en werken gestimuleerd of zelfs versterkt wordt, met voldoende oog voor landbouw en natuur. Daarnaast zal een deel van de regio sterk moeten inzetten op klimaatadaptatie. Tegelijkertijd schetst de nieuwe Nota Ruimte de contouren voor drie nieuwe groeiregio's. Dat zijn gebieden waar het Rijk een schaa sprong wil initiëren: faciliteren dat daar zowel de bevolking als de economie fors kan gaan groeien. Eén van de aangewezen groeiregio's is Twente. Voor Regio Zwolle bestaat het strategische risico dat het, zonder expliciete groeiregio-status, minder zichtbaar wordt in nationale besluitvorming en investeringsfocus. Dat kan de concurrentiepositie van Regio Zwolle onder druk zetten, zeker als het Rijk keuzes moet maken binnen beperkte middelen. Toch biedt het ook kansen voor samenwerking in plaats van concurrentie. Beide regio's liggen op de oostelijke ontwikkelingsas van Nederland, met sterke industriële profielen. Door gezamenlijk op te trekken als complementaire groeipolen (Twente meer hightech en kennisintensief, Regio Zwolle meer maakindustrie) kan gezamenlijk een krachtiger economisch blok worden gevormd richting Den Haag en Brussel.

1. BREDE WELVAART²

- Brede welvaart biedt een denk- en doekader om afruilen in het hier en nu, tussen hier en elders, en tussen nu en later in beeld te brengen en onvermijdelijke keuzes te agenderen en onderbouwen.
- Regio Zwolle kenmerkt zich als een veilige regio met zowel relatief veel sociaal kapitaal als grote vermogens van huishoudens en relatief weinig huishoudens met problematische schulden.
- Op het terrein van duurzaamheid steekt de regio zeer gunstig af ten opzichte van Nederland en ook de arbeidsmarkt functioneert goed.
- Het economische verdienvermogen, het aandeel inwoners met een startkwalificatie en de bereikbaarheid van voorzieningen blijven achter bij het Nederlandse gemiddelde.
- In het afgelopen decennium is op veel indicatoren van brede welvaart in Regio Zwolle vooruitgang geboekt. Relatief ten opzichte van Nederland staat het presteren op het gebied van duurzaamheid wat onder druk, maar dat is vooral het gevolg van het vooroplopen door de regio in de eerste fase van verduurzaming. De bereikbaarheid van voorzieningen en openbaar vervoer staat onder enige druk in zowel absolute als relatieve zin.
- Binnen Regio Zwolle is er sprake van duidelijke verschillen in brede welvaart tussen deelgebieden. Het verschil manifesteert zich met name tussen (stedelijk) Zwolle en de overige deelgebieden van de regio.

1.1 Brede welvaart in Regio Zwolle

Net als in recente voorgaande edities van de monitor sluiten we aan bij de ontwikkeling om het functioneren van regio's te duiden aan de hand van het concept van brede welvaart. Denken in termen van brede welvaart betekent denken in termen van keuzes en afruilen. Niet alleen economische groei en werkgelegenheid spelen daarbij een rol, maar ook aspecten als gezondheid, veiligheid, milieu en huisvesting. Anders dan wanneer de focus enkel ligt op bijvoorbeeld economisch groeibevordering, met mogelijk negatieve gevolgen voor milieu, werkdruk en vrijwilligerswerk, helpt toepassing van brede welvaart als afwegingskader bij het zichtbaar maken van (fundamentele) afruilen tussen de verschillende thema's; afruilen die een basis vormen voor te maken beleidskeuzes.

Brede welvaart als afwegingskader

Nederland is in sociaal-economisch opzicht één van de meest welvarende landen ter wereld. Maar er zijn ook zorgen over toenemende geopolitieke spanningen en ons vermogen om een aantal grote dossiers op het gebied van migratie, landbouw, digitalisering en verduurzaming op een doortastende manier aan te pakken. Bovendien zien we al jaren

2 Deze bijdrage is verzorgd door Henri L.F. de Groot met hulp van Yashvant Premchand (Vrije Universiteit Amsterdam). Dit hoofdstuk toont qua opzet gelijkheid met de uitwerking van het onderdeel brede welvaart+ in de Economische Verkenningen Metropoolregio Amsterdam 2025, beschikbaar via: <https://www.metropoolregioamsterdam.nl/economische-verkenningen-metropoolregio-amsterdam-evmra/>.

een trend van versnellende vergrijzing van onze samenleving en dalende arbeidsproductiviteitsgroei wat het behalen van gestelde doelen alleen maar verder onder druk zet. Tegen deze achtergrond staan Nederland en de Regio Zwolle voor een aantal belangrijke keuzes die medebepalend zullen zijn voor de toekomstige welvaart. Daarbij is het van belang een helder beeld te vormen over wat voor samenleving we in bijvoorbeeld 2050 willen zijn en wat de bijdrage van afzonderlijke regio's aan die welvaart is. Een helder beeld over een gewenste toekomst helpt om vervolgens terug te redeneren welke acties daartoe in gang gezet dienen te worden.

Het concept van brede welvaart

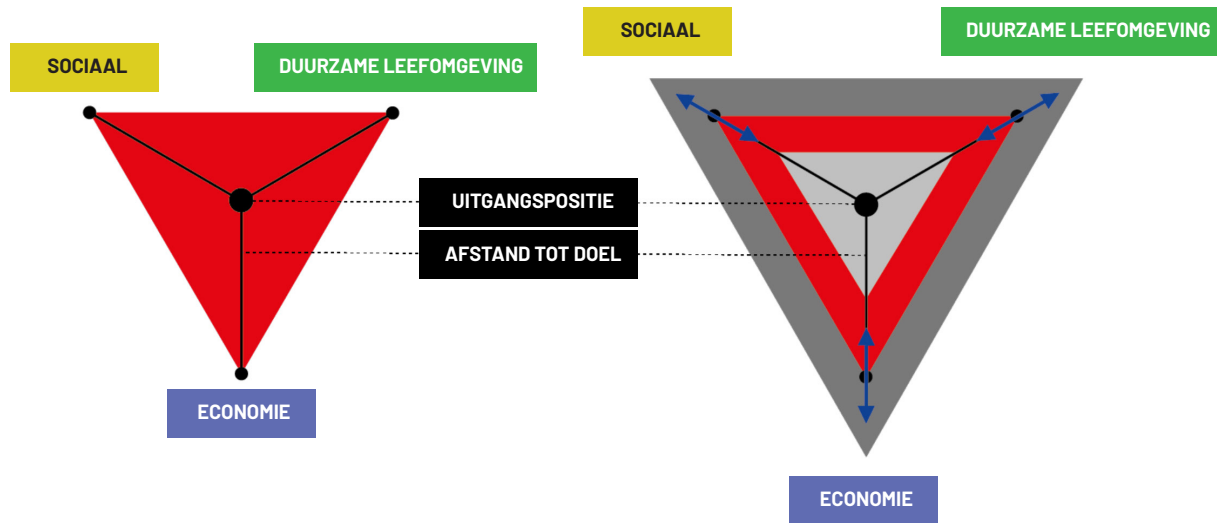
Dit kader bespreekt de kern van het concept 'brede welvaart'. De geïnteresseerde lezer wordt verwezen naar het MRA Beleidsdossier 2023/1 ('Brede welvaart voor de MRA: Een analytisch kader voor fundamentele keuzes en afruilen').³

De centrale onderdelen van brede welvaart kunnen in essentie worden teruggebracht tot economische, sociale en duurzame hoofddimensies van ontwikkeling. Deze terminologie is onder andere geïnspireerd door de in de Europese Unie veelvuldig gehanteerde S3-strategie die streeft naar Smart, Socially inclusive en Sustainable development. We kunnen deze dimensies op de hoekpunten van een driehoek plaatsen. De driehoek visualiseert dat optimaal presteren op alle drie dimensies – vanwege deels onvermijdelijke afruilen – niet mogelijk is. Vanuit de uitgangssituatie in de driehoek is er een afstand tot alle drie de doelen. De zijden van de driehoek verbeelden de afruilen tussen economische, sociale en duurzame ontwikkeling (duurzame leefomgeving). Hoe groter de afstand, hoe sterker de afruil. Dit is geïllustreerd in figuur 1.1.

³ Zie: https://www.metropoolregioamsterdam.nl/wp-content/uploads/2023/07/Brede-Welvaart-voor-de-metropoolregio-Amsterdam_230711.pdf.

Figuur 1.1

Brede welvaart: afruilen in het hier en nu

* Door keuzes te maken, kunnen afruilen kleiner (groter) worden, wat zichtbaar wordt in de kleinere lichtgrijze (grote donkergrijze) driehoek, waarbij de afstand tussen de uitgangspositie en de doelen kleiner (groter) worden.

Bron: Vrije Universiteit, Amsterdam.

Elk economisch systeem bevindt zich op een bepaald moment op een punt in de driehoek (de uitgangspositie in de figuur), met daarmee samenhangende afstanden tot de doelstellingen op het gebied van duurzaamheid (duurzame leefomgeving), economie en sociaal. De afstanden tot de doelstellingen zijn geen statisch gegeven. Onder invloed van bijvoorbeeld wijzigende voorkeuren, externe economische ontwikkelingen en (nieuw) beleid, kan er sprake zijn van een nieuwe balans tussen de drie dimensies van ontwikkeling (zie het rechterdeel van figuur 1.1).

Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Steviger inzetten op verduurzaming zal de afstand tot het duurzaamheidsdoel verkleinen. Dit kan op korte termijn ten koste gaan van economische groei (door noodzakelijke aanpassingen van productieprocessen, mogelijke verplaatsing van economische activiteit, omscholing van werknemers, et cetera). En zonder aanvullend beleid kan er meer energie-armoede ontstaan gegeven het relatief grote aandeel dat huishoudens met lage inkomens uitgeven aan energie waarvan de prijs op korte termijn hoger zal worden. Ziehier een eenvoudige maar krachtige weergave van de afriulen waarmee we in het hier en nu worden geconfronteerd en die dwingen tot fundamentele keuzes. Deze keuzes krijgen deels vorm in de keuze voor beleidsinstrumenten. Zo is er bijvoorbeeld discussie over de voor- en nadelen van groene subsidies versus CO₂-beprijzing. Subsidies verzachten op korte termijn de pijn van de transitie, maar zijn minder efficiënt dan belastingen. Dit zal gevolgen hebben voor de mate waarin de afstand tot de economische en sociale doelen verandert bij verschillende invullingen van klimaatbeleid.

Naast de afriulen in het hier en nu zijn er ook afriulen tussen 'hier en elders' en 'nu en later'. In het eerste geval gaat het om verdelingsvraagstukken over bijvoorbeeld ontwikkeling in Nederland en de rest van de wereld, maar ook de verdeling tussen de Randstad en bijvoorbeeld Regio Zwolle of de Brainportregio Eindhoven.

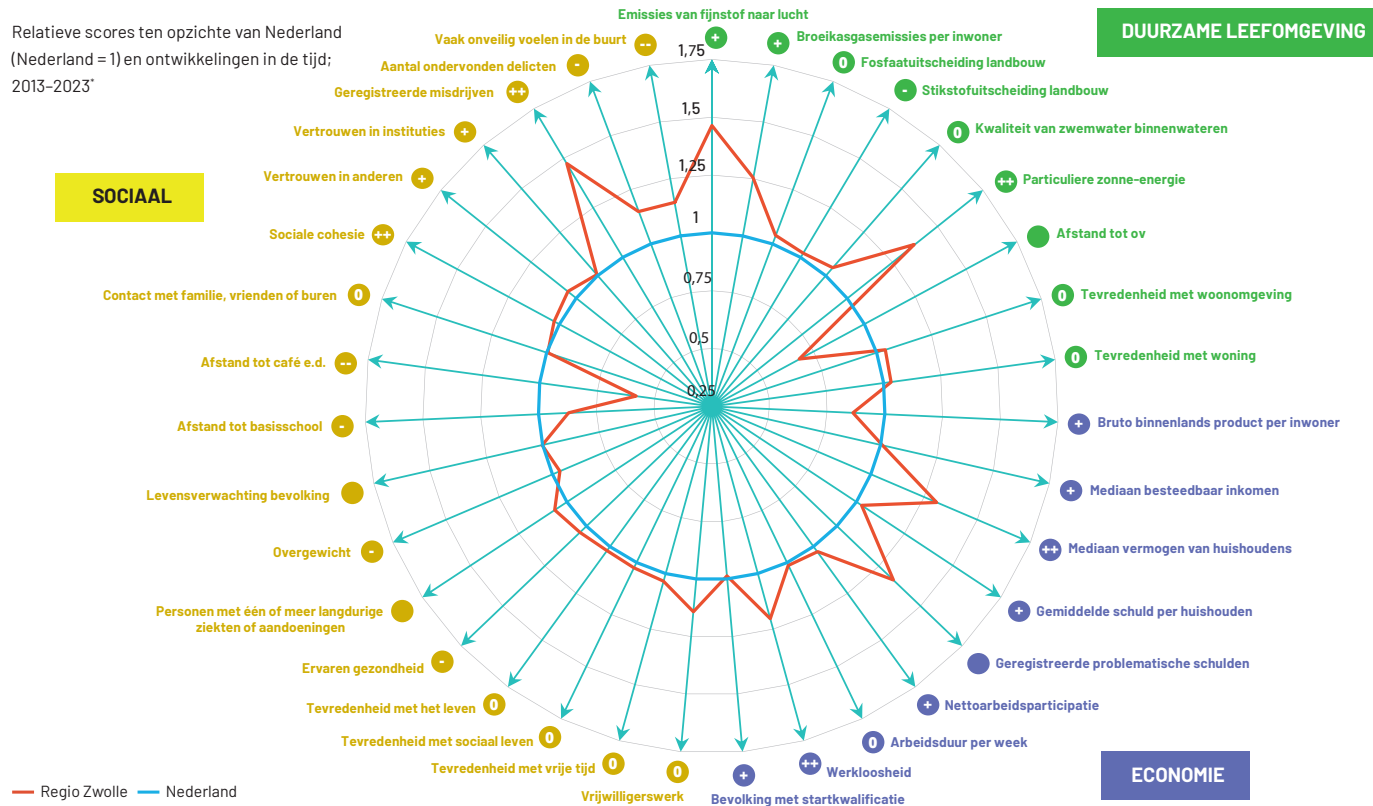
Het voorbeeld van de energietransitie kan wederom dienen ter illustratie. Opwek van groene energie in de directe nabijheid van de vraag is efficiënt gegeven de transportkosten van energie. Tegelijkertijd zijn er belangrijke schaalvoordelen te behalen in het opwekken van energie, wat juist aanleiding geeft tot concentratie van opwek op plekken met relatief veel ruimte. Dit leidt tot keuzes die we bijvoorbeeld terugzien in discussies over de afstand van windparken op zee tot de kust en de aanleg van zonneweides. Op globale schaal spelen vergelijkbare vraagstukken, waarbij de verdeling van schaarse natuurlijke hulpbronnen tussen de *Global North* en de *Global South* aan de orde is.

Bij de afriulen tussen 'nu en later' staat met name het intergenerationele vraagstuk centraal, waarbij de ontwikkeling van huidige generaties de mogelijkheden van toekomstige generaties beïnvloedt. Ook hier is het voorbeeld van de energietransitie illustratief. Voorgaande en huidige generaties hebben de planetaire grenzen dusdanig ver overschreden dat de negatieve gevolgen van klimaatverandering nu al merkbaar zijn en in toenemende mate duidelijk wordt dat klimaatbeleid in het belang van toekomstige generaties niet alleen rechtvaardig maar ook onvermijdelijk is.

Figuur 1.2

Brede welvaart in Regio Zwolle

Relatieve scores ten opzichte van Nederland
(Nederland = 1) en ontwikkelingen in de tijd;
2013–2023*

* Een hogere score ten opzichte van Nederland is gunstig in termen van brede welvaart. De tekens in de buitenste rand geven aan of het niveau van de indicator tussen 2013 en 2023 vooruit of achteruit is gegaan in Regio Zwolle: -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent.

Bron: CBS (bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam).

Relatief schone en veilige regio, gunstige ontwikkeling op economische dimensie

Brede welvaart hebben we in kaart gebracht door gebruik te maken van de door het CBS ontwikkelde regionale Monitor Brede Welvaart. De regionale indicatoren die het CBS verzamelt worden gebruikt voor (i) het illustreren van de prestaties van Regio Zwolle op de verschillende dimensies van brede welvaart, (ii) het weergeven van de ontwikkeling van deze dimensies in de loop van de tijd en (iii) het inzichtelijk maken van de afruilen tussen de verschillende dimensies en de ontwikkeling daarin. Bijlage 1 geeft een gedetailleerde beschrijving en definitie van de indicatoren en een verdieping op de in de hoofdttekst gepresenteerde informatie.

Figuur 1.2 vat het presteren van Regio Zwolle in termen van brede welvaart samen voor het meest recente jaar waarvoor data beschikbaar zijn (het jaar 2023). In de figuur wordt een onderscheid gemaakt in drie thema's: economische, sociale en duurzame leefomgeving. Elke indicator wordt gestandaardiseerd op het Nederlandse gemiddelde. Een score van 1 betekent dus dat Regio Zwolle hetzelfde scoort op de betreffende indicator als Nederland. Een score van 1,25 betekent dat de score 25 procent gunstiger is dan die voor het Nederlandse gemiddelde en een score van 0,75 betekent dat die score 25 procent ongunstiger is. Voor indicatoren waarvoor in de brondata geldt dat een hogere waarde een ongunstigere uitkomst betekent (bijvoorbeeld afstand tot voorzieningen) is in onze presentatie de inverse gebruikt om ervoor te zorgen dat een hogere waarde voor de index een betere score voor Regio Zwolle betekent. De buitenste ring laat middels plusjes en minnen de absolute ontwikkeling in Regio Zwolle zien. Een gedetailleerde beschrijving en scores van de indicatoren zijn te vinden in bijlage 1.

Aansluitend op de regionale Monitor Brede Welvaart van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) kunnen we concluderen dat Regio Zwolle op het overgrote deel van de indicatoren relatief gunstig presteert in vergelijking met het Nederlands gemiddelde. Maar dat geldt niet voor alle indicatoren. Op economisch verdienenvermogen en bereikbaarheid van voorzieningen scoort de regio duidelijk minder goed dan gemiddeld in Nederland. Dit geldt voor basisscholen, horeca en sportterreinen, en ook openbaar vervoer. In termen van de meeste duurzaamheidsindicatoren steekt de regio juist zeer gunstig af. Met name opvallend is de grote hoeveelheid particulier opgewekte zonne-energie en de beperkte uitstoot van emissies van fijnstof naar de lucht. Ook op sociale indicatoren zoals vrijwilligerswerk, gevoel van veiligheid en geregistreerde misdrijven is het goed toevoegen in Regio Zwolle. In vergelijking met Nederland zijn mediane vermogens bovendien groot en in termen van arbeidsmarktparticipatie en werkloosheid functioneert de arbeidsmarkt bovengemiddeld goed.

Daarnaast zien we dat de ontwikkeling van de brede welvaart in Regio Zwolle in de afgelopen tien jaar op de meeste economische indicatoren gunstig tot zeer gunstig is geweest. Daarentegen zien we op duurzaamheids- en sociaal terrein een aantal indicatoren zich ongunstig ontwikkelen: stikstofuitstoot, afstand tot voorzieningen en gezondheid. Ook de indicatoren waar de regio op zichzelf goed op scoort, zoals veiligheidsgevoel en ondervonden delicten, staan duidelijk onder druk.

1.2 Brede welvaart in deelgebieden

Figuur 1.3 is behulpzaam om een beter inzicht te verkrijgen in de scores voor de verschillende deelgebieden in 2023 (zie bijlage 2 voor de indeling van de deelgebieden). In de figuur hebben we gekozen voor een alternatieve presentatiewijze van de gegevens die aanvullend is op de spinnenweb (figuur 1.2). De tabel rangschikt alle indicatoren van hoog naar laag (onderverdeeld naar Duurzaamheid, Economie, Sociaal) voor Regio Zwolle en de deelgebieden in 2023. Deze index-scores zijn relatief ten opzichte van Nederland.

De tabel in figuur 1.3 laat duidelijk zien dat achter de regionale gemiddelden enkele opvallende verschillen schuil gaan. Dat betreft met name verschillen tussen (stedelijk) Zwolle en de overige deelgebieden. We zien dergelijke verschillen door het hele land heen, waarbij de grootstedelijke gebieden grosso modo de economische motoren zijn van regio's, maar waar ook relatief grote problemen met de duurzaamheid van de leefomgeving zijn geconcentreerd en waar ook sociale problemen relatief zijn oververtegenwoordigd. Regio Zwolle is daarin geen uitzondering. De stad Zwolle wijkt op relatief veel indicatoren duidelijk af van het regiogemiddelde en de overige deelgebieden. We zien dat bij de emissies van fijnstof naar de lucht en het economisch vermogen (hoger dan gemiddeld), waterkwaliteit en vermogensposities van huishoudens (lager dan gemiddeld), maar ook in bijvoorbeeld relatief lage uitstoot van broeikasgasemissies en relatief grote problematiek met betrekking tot veiligheid en sociale cohesie. Als we kijken naar de overige regio's dan valt bijvoorbeeld de relatief grote afstand tot het ov op in met name de Kop van Flevoland, Kop van Overijssel, Salland en het

Vechtdal. Ook springt de impact van de landbouw eruit, in termen van stikstof- en fosfaatscheiding. De Kop van Flevoland met zijn sterke akker- en tuinbouw wijkt duidelijk af van de regio's waarbij de landbouw gekenmerkt wordt door een sterke veehouderijsector. De verschillen op de verschillende brede welvaartsdimensies tussen deelgebieden onderstrepen de variatie aan opgaven in de regio, en daarmee het belang van regionale samenwerking en afstemming.

Figuur 1.3

Brede welvaart in Regio Zwolle en deelgebieden

Index t.o.v. Nederland (Nederland=1); 2023

Indicatoren	Regio Zwolle	IJssel-Vecht Delta	Kop van de Veluwe	Kop van Flevoland	Kop van Overijssel	Salland	Vechtdal	Zuidwest Drenthe	(Stedelijk) Zwolle
DUIRZAAMHEID									
Emissies van fijnstof naar lucht	1,46	1,52	1,42	1,73	2,50	2,50	2,50	1,34	0,83
Particuliere zonne-energie	1,37	1,16	1,38	1,52	1,30	1,66	1,66	1,41	1,02
Broeikasgasemissies per inwoner	1,26	1,44	1,25	1,03	0,94	1,13	1,03	1,24	2,62
Kwaliteit van zwemwater binnenwateren	1,04	1,12	0,99	1,02	1,12	1,12	1,12	1,12	0,84
Tevredenheid met woonomgeving	1,04	1,05	1,04	0,99	1,05	1,06	1,05	1,05	1,03
Fosfaatuitscheiding landbouw	1,04	0,76	0,73	2,47	0,76	0,76	0,76	1,53	0,76
Tevredenheid met woning	1,03	1,05	1,05	1,03	1,05	1,04	1,05	1,00	1,01
Stikstofuitscheiding landbouw	1,02	0,74	0,74	2,50	0,74	0,74	0,74	1,42	0,74
Afstand tot ov	0,68	0,93	0,70	0,55	0,57	0,57	0,53	0,65	1,33
ECONOMIE									
Geregistreerde problematische schulden	1,34	1,32	1,54	1,14	1,30	1,76	1,56	1,28	1,21
Mediaan vermogen van huishoudens	1,31	1,16	1,68	1,19	1,46	1,93	1,63	1,24	0,74
Werkloosheid	1,20	1,24	1,34	1,17	1,20	1,32	1,28	1,19	1,06
Nettoarbeidsparticipatie	1,03	1,05	1,03	1,04	1,02	1,03	1,03	0,99	1,04
Gemiddelde schuld per huishouden	1,03	1,01	0,92	1,03	1,07	1,01	0,97	1,10	1,07
Arbeidsduur per week	1,02	1,03	1,01	0,99	1,03	1,02	1,03	1,01	1,03
Mediaan besteedbaar inkomen	1,01	1,00	1,03	1,01	1,00	1,05	1,03	0,99	1,00
Bevolking met startkwalificatie	0,99	0,95	0,94	0,98	0,98	1,03	0,99	0,96	1,06
Bruto binnenlands product	0,86	0,91	0,91	0,76	0,91	0,79	0,91	0,81	0,91
SOCIAAL									
Geregistreerde misdrijven	1,47	1,68	1,76	1,59	1,82	2,21	2,05	1,41	0,87
Aantal ondervonden delicten	1,15	1,20	1,21	1,05	1,20	1,20	1,20	1,39	0,93
Vaak onveilig voelen in de buurt	1,15	1,22	1,47	0,81	1,22	1,22	1,22	1,10	1,22
Vrijwilligerswerk	1,14	1,20	1,10	1,15	1,12	1,15	1,20	1,16	1,09
Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	1,06	1,06	1,02	1,05	1,10	1,12	1,15	0,98	1,10
Vertrouwen in anderen	1,05	1,06	1,01	0,91	1,03	1,12	1,12	1,02	1,13
Ervaren gezondheid	1,04	1,02	1,05	1,03	1,03	1,04	1,07	1,02	1,05
Tevredenheid met vrije tijd	1,03	1,04	1,01	1,02	1,07	1,02	1,05	1,04	1,02
Sociale cohesie	1,03	1,05	1,03	0,98	1,05	1,05	1,05	1,05	0,98
Tevredenheid met sociaal leven	1,02	1,03	1,01	1,03	1,00	1,05	1,05	1,02	1,01
Tevredenheid met het leven	1,02	1,03	1,01	1,02	1,03	1,02	1,04	1,03	1,00
Vertrouwen in instituties	1,01	1,01	1,00	0,98	0,97	1,05	1,00	0,98	1,07
Levensverwachting bevolking	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,01	1,01	1,00	1,00
Contact met familie, vrienden of bureu	1,00	1,00	1,00	1,00	0,98	1,00	1,00	0,99	0,98
Overgewicht	0,96	0,96	0,93	0,93	0,92	0,98	0,96	0,92	1,12
Afstand tot basisschool	0,87	1,14	1,01	0,76	0,78	0,71	0,75	0,81	1,14
Afstand tot café e.d.	0,58	0,86	0,96	0,49	0,60	0,47	0,58	0,45	0,61

* Een hoge score is gunstig in termen van brede welvaart. De kleurschakeringen geven een indicatie van de mate waarin de score op een brede welvaartsdimensie afwijkt van 1, waarbij donkerder blauw een gunstiger en donkerder rood een ongunstigere score t.o.v. Nederland aangeeft.

Bron: CBS (bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam).

2. ECONOMISCH VERDIENVERMOGEN

- Voor 2025 wordt in Regio Zwolle een economische groei van 1,3 procent verwacht; landelijk is de verwachte groei 1,5 procent.
- In 2023 lag het niveau van de regionale arbeidsproductiviteit 12 procent onder het landelijk niveau. Deze kloof is de afgelopen jaren ongewijzigd gebleven. Tussen 2011 en 2023 is de arbeidsproductiviteit in zowel Regio Zwolle als landelijk jaarlijks gemiddeld met 0,3 à 0,4 procent gegroeid.
- Bedrijven en instellingen in Regio Zwolle investeerden in 2022 bij elkaar voor € 690 miljoen in R&D; 8,4 procent van de totale investeringen in vaste activa. Landelijk werd eveneens 8,4 procent geïnvesteerd in R&D.
- In 2024 waren 438.650 personen werkzaam in Regio Zwolle, 7.980 meer dan in 2023. De werkgelegenheid in de regio groeide daarmee met 1,9 procent; landelijk was de groei 1,8 procent.
- De grootste sectoren qua werkgelegenheid zijn Groot-en detailhandel, Gezondheids- en welzijnszorg en Industrie, samen goed voor 46 procent van de regionale werkgelegenheid.
- In 2024 telde Regio Zwolle 91.010 vestigingen van bedrijven en instellingen; 4,3 procent meer dan een jaar eerder (+3.750 vestigingen). Landelijk groeide het aantal vestigingen met 5,2 procent.
- Het sterkst groeide het aantal eenmanszaken. In 2024 is het aantal eenmanszaken in Regio Zwolle gegroeid naar 62.300 vestigingen; een groei van 6,5 procent ten opzichte van 2023 (landelijk: +7,1 procent).
- De sector Specialistische zakelijke diensten is de grootste aanjager van nieuwe bedrijvigheid in Regio Zwolle; in een jaar kwamen er ruim 7 nieuwe vestigingen per 10.000 inwoners bij. Daarna volgen de sectoren Gezondheids- en welzijnszorg en Bouwnijverheid met elke iets minder dan 7 nieuwe vestigingen per 10.000 inwoners.
- Over het hele jaar 2024 gingen in Regio Zwolle 132 bedrijfsvestigingen failliet, 1,6 per 10.000 inwoners. Landelijk ging het om 2,5 vestigingen per 10.000 inwoners.

2.1 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit

De omvang en ontwikkeling van het bruto regionaal product (brp) en de arbeidsproductiviteit zijn veelgebruikte maten om uitdrukking te geven aan de economische kracht van een regio. Het zijn kengetallen die vaak gebruikt worden om het algeheel economisch presteren van regio's (en landen) met elkaar te vergelijken.

De cijfers die we hiervoor gebruiken zijn voor het grootste deel gebaseerd op de meeste recente nationale rekeningen van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Eind 2024 heeft het CBS de nationale rekeningen gereviseerd. Bij deze revisie zijn veranderingen in concepten, classificaties, methoden en bronnen doorgevoerd. Het heeft geleid tot een bijstelling van het bruto binnenlands product (bbp) en andere macro-economische kernindicatoren. Deze veranderingen zijn met terugwerkende kracht doorgevoerd in de verschillende

Figuur 2.1

cijferreeksen. Een gevolg is dat cijfers over economische groei en arbeidsproductiviteit uit eerdere jaren, gepubliceerd in de voorgaande edities van de monitor, afwijken van de cijfers in deze editie.⁴

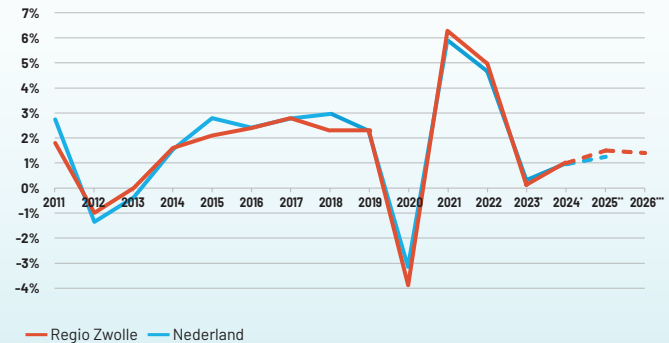
Gematigde economische groei

Figuur 2.1 toont de economische ontwikkeling van Regio Zwolle en Nederland sinds 2011. Na een forse economische dip tijdens de coronapandemie herstelde de economie zich krachtig, en lijkt zich momenteel te stabiliseren tussen de 1,0 en 1,5 procent. Afgezet tegen het voorgaande decennium is dat relatief laag. De (geraamde) cijfers voor 2024 en 2025 laten voor Regio Zwolle een gematigde groei van het bruto regionaal product (brp) zien van respectievelijk 1,0 en 1,3 procent. Dit wijkt nauwelijks af van de landelijke ontwikkeling. In 2024 groeide het bruto binnenlands product (bbp) met 1,0 procent en voorlopige cijfers gaan uit van een groei van 1,5 procent voor heel 2025. Daaropvolgend verwacht het Centraal Planbureau (CPB) voor 2026 een bbp-groei van 1,4 procent.⁵

De onzekerheid over de prognoses is overigens groot door diverse geopolitieke ontwikkelingen. Het (handels)beleid van de regering in de VS is grilliger geworden. Amerikaanse importheffingen zorgen voor een lagere groei van de wereldhandel. Daarnaast houden gewapende conflicten meerdere gebieden in hun greep. Financiële markten,

Economische groei, Regio Zwolle en Nederland

Volumemutaties t.o.v. voorgaande jaar van het brp en bbp in %; 2011-2026

* Voorlopige cijfers. ** Prognose voor heel 2025.⁶

*** Prognose voor 2026 (CPB-basisraming; cijfers alleen beschikbaar voor Nederland).

Bron: CBS, CPB en RaboResearch (bewerking: Hogeschool Windesheim).

⁴ Meer informatie over revisie van de nationale rekeningen is beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/economie/macro-economie/bijstellingen-nationale-rekeningen-algemeen-overzicht>.

⁵ CPB (2025). CPB Raming – Macro Economische Verkenning 2026. Den Haag: Centraal Planbureau.

⁶ De economische groeicijfers van Regio Zwolle zijn berekend op basis van de groeicijfers van de vijf afzonderlijke COROP-regio's (Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en Veluwe), die de regio gedeeltelijk of in zijn geheel overlappen. Hiermee is de groei toegewezen aan Regio Zwolle. Gewogen voor het deel van de bevolking van elk van de COROP-regio's dat tot Regio Zwolle behoort, is vervolgens de gemiddelde economische groei van Regio Zwolle bepaald. Aanvullend zijn ramingscijfers van RaboResearch gebruikt, die op COROP-niveau een inschatting van de verwachte groei geven voor het hele jaar 2025.

wisselkoersen en energieprijzen reageren sterk op deze ontwikkelingen. Dit leidt onder meer tot uitstel van investeringen door bedrijven. Wat daarbij niet helpt is de politieke instabiliteit op nationaal niveau, onder andere blijkend uit de val van het kabinet Schoof. Er is weinig politiek vertrouwen en sprake van een zekere handelingsverlegenheid; fundamentele keuzes om de verschillende grote maatschappelijke opgaven aan te pakken blijven uit. Het zorgt voor toenemende onzekerheid en zet het verdienvermogen extra onder druk. Toch vallen de gevolgen voor de Nederlandse economie vooralsnog mee, als we afgaan om de (gematigde) groei van het bbp. Zo is de hoogte van de Amerikaanse tarieven voor de EU tot nu toe lager gebleken dan eerder werd gevreesd. Bovendien vindt de meeste handel van EU-landen binnen de Europese Unie plaats. Maar de economie blijkt voornamelijk gegroeid door sterke binnenlandse vraag in de vorm van consumptie van huishoudens en overheidsbestedingen. Het zijn met name de gestegen lonen die hebben gezorgd voor een solide toename van de koopkracht.⁷ Desondanks is de verwachting dat het groeipotentieel van de Nederlandse economie onder druk zal blijven staan. De groeipercentages liggen reeds onder het gemiddelde van de afgelopen decennia wat in belangrijke mate valt te verklaren door de combinatie van de trend van toenemende vergrijzing, structurele arbeidsmarktkrapte en vertragende arbeidsproductiviteitsgroei.

Voor geheel 2025 is de geraamde waarde van wat ondernemingen, huishoudens en (semi-)publieke instellingen bij elkaar aan goederen en

diensten hebben voortgebracht €42,9 miljard (tegen marktprijzen). Het aandeel van Regio Zwolle in de totale Nederlandse economie is hiermee zo'n 3,9 procent. Over een langere periode beschouwd is dit aandeel (zeer) licht gegroeid, in 2011 was het aandeel 3,8 procent, waaruit blijkt dat de economie van Regio Zwolle en Nederland als geheel zich ontwikkelen in vergelijkbaar tempo.

Kloof tussen regionaal en landelijk arbeidsproductiviteitsniveau nagenoeg ongewijzigd

De afgelopen decennia is de economie vooral gegroeid doordat we meer zijn gaan werken. Maar deze groei zwakt af. Om onze welvaart te behouden, zullen we meer moeten doen met minder mensen. Maar juist de groei van de arbeidsproductiviteit van Nederland stagneert.⁸ Bovendien is de arbeidsproductiviteitsgroei in Nederland lager dan het EU-gemiddelde. Al sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw wordt de arbeidsproductiviteit gekenmerkt door een vertragende groei, een ontwikkeling die slechts ten dele wordt opgevangen door een toename van het arbeidsaanbod. Sterker: arbeid wordt verhoudingswijs steeds schaarser, onder andere door de vergrijzing (zie hoofdstuk 3.1). De aanhoudende arbeidsmarktkrapte benadrukt het belang van het verhogen van de arbeidsproductiviteit om de welvaart op peil te houden dan wel verder te kunnen laten groeien. Een verhoging van de arbeidsproductiviteit betekent dat er steeds meer economische waarde wordt gecreëerd met dezelfde hoeveelheid arbeid (of: gelijkblijvende waarde met minder arbeid). Dat kan door steeds

⁷ CPB (2025). CPB Raming – Macro Economische Verkenning 2026. Den Haag: Centraal Planbureau.

⁸ CBS (2024). Arbeidsproductiviteit neemt steeds minder toe in afgelopen 50 jaar, 8 augustus 2024. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/32/arbeidsproductiviteit-neemt-steeds-minder-toe-in-afgelopen-50-jaar>.

Figuur 2.2

harder te werken, maar duurzamer is een verhoging van de arbeidsproductiviteit door innovatie, waaronder het efficiënter inrichten van werkprocessen of het inzetten van arbeidsbesparende technologie zoals automatisering of robotisering. De mogelijkheden daarvoor verschillen per sector, beroep en regio.

Figuur 2.2 laat de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit zien, uitgedrukt in toegevoegde waarde per arbeidsjaar.⁹ De grafiek vergelijkt Regio Zwolle met Nederland in zijn geheel.

De arbeidsproductiviteit blijkt in Regio Zwolle lager te zijn dan in de rest van het land. Deze kloof in arbeidsproductiviteit is in de loop van de tijd vrijwel gelijk gebleven. Vanaf 2011 tot en met 2023 is de arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle, gecorrigeerd voor inflatie, jaarlijks gemiddeld met 0,35 procent gegroeid tegenover 0,30 procent landelijk. In 2023 werd per arbeidsjaar gemiddeld €103.200 aan waarde toegevoegd in Regio Zwolle, ten opzichte van €115.500 gemiddeld in de rest van Nederland. Dat is een verschil van 12 procent in 2023, ten opzichte van een verschil van 13 procent in 2011. Dat het verschil tussen Regio Zwolle en het landelijk gemiddelde iets kleiner is geworden heeft vooral te maken met de recente ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. In 2023 is de arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle met 1,3 procent afgenomen ten opzichte van 2022, terwijl de daling landelijk 1,8 procent bedroeg. Een verklaring voor de afgenomen arbeidsproductiviteitsgroei op landelijk niveau in 2023 is volgens het CBS gelegen in drie factoren die samen bepalen hoe productief we werken: een lagere multifactorproductiviteit (die de productiviteit van alle productiefactoren tezamen meet), minder kapitaalverdieping en veranderingen in de samenstelling van de beroepsbevolking.¹⁰

Multifactorproductiviteit laat zien in hoeverre er efficiënter wordt gewerkt, bijvoorbeeld door betere technologie of een slimmere

⁹ Arbeidsjaren zijn alle gewerkte uren in banen (voltijd of deeltijd) omgerekend naar voltijdbanen, ook wel voltijdequivalenten (vte's of fte's) genoemd.

¹⁰ CBS (2024), Arbeidsproductiviteit afgenomen in 2023, 20 december 2024. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/51/arbeidsproductiviteit-afgenomen-in-2023>.

¹¹ De arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle is berekend op basis van de toegevoegde waarde- en arbeidsjaargegevens van de vijf afzonderlijke COROP-regio's (Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en Veluwe), die de regio gedeeltelijk of in zijn geheel overlappen. Gewogen voor het deel van de bevolking van elk van de COROP-regio's dat tot Regio Zwolle behoort, is vervolgens per jaar het gemiddelde arbeidsproductiviteitsniveau in Regio Zwolle bepaald.

organisatie. In 2023 was de bijdrage negatief: er werd minder efficiënt gewerkt dan het jaar ervoor. Dat ligt mogelijk mede aan het feit dat er in 2021 en 2022 juist extra efficiënt is gewerkt om te herstellen van de coronapandemie. Ook de kapitaalverdieping, ofwel hoeveel machines, computers en andere hulpmiddelen er per gewerkt uur worden gebruikt, liet in 2023 een daling zien. Alleen de samenstelling van het personeel had een positief effect op de arbeidsproductiviteit in 2023. In dat jaar was het personeel gemiddeld iets beter opgeleid dan in het jaar ervoor.

Toch zijn er ook andere signalen. Recent onderzoek van ING duidt erop dat de productiviteitsgroei in Nederland aan een inhaalslag is begonnen. In de twee laatste kwartalen van 2024 en de twee eerste kwartalen van 2025 is er ingelopen op het eurozonegemiddelde. Bedrijven en organisaties lijken daadwerkelijk efficiënter te zijn gaan werken. De recente groei komt niet door het verschuiven van economische activiteit, maar vooral door productiviteitsgroei binnen de bedrijfstakken zelf. Het zijn de grote arbeidsmarkttekorten die lijken bij te dragen aan productiviteitsverbeteringen bij bedrijven. Toch roept de geconstateerde opleving de vraag op hoe houdbaar deze groei is: zonder extra investeringen en innovatie zal het lastig zijn om dit tempo vast te houden.¹²

Verschillen in arbeidsproductiviteit tussen regio's worden in belangrijke mate veroorzaakt door verschillen in samenstelling van de

sectorstructuur van deze regio's. De mate waarin productievere sectoren in een regio vertegenwoordigd zijn ten opzichte van minder productieve sectoren, zijn uiteindelijk van invloed op het niveau van de totale regionale arbeidsproductiviteit – met andere woorden: er is dan sprake van een samenstellingseffect. De kapitaal- en kennisintensiteit van een sector is hierbij van belang. Zo zal een regio die over veel grootschalige procesindustrie of kennisintensieve dienstverlening beschikt doorgaans een hogere arbeidsproductiviteit hebben dan een minder kapitaal- of kennisintensieve regio; waar relatief veel banen te vinden zijn in laagproductieve sectoren als onderwijs en zorg.

Als we de arbeidsproductiviteit per sector in Regio Zwolle afzetten tegen de arbeidsproductiviteit in de desbetreffende sectoren op landelijk niveau, dan blijken er ook aanzienlijke verschillen te zijn (zie figuur 2.3). In 2022 (meest recente jaar qua beschikbaarheid van regionale gegevens over arbeidsproductiviteit per sector) genereren zowel op landelijk als regionaal niveau de meer kapitaal- en kennisintensieve sectoren Nijverheid en energie en Zakelijke dienstverlening de hoogste productiviteit per arbeidsjaar. Daarna volgen de overige (samengestelde) sectoren met als minst productieve sector Cultuur, recreatie en overige diensten.¹³ Maar tegelijk blijkt dat voor alle sectoren de arbeidsproductiviteit in Regio Zwolle lager is dan het landelijk gemiddelde in de betreffende sectoren. Ongeacht de sector wordt er in Regio Zwolle dus geproduceerd met een relatief hoge arbeidsinzet in verhouding tot de gegenereerde

12 ING (2025). Nederland laat eindelijk weer productiviteitsgroei zien, 5 juni 2025. Beschikbaar via: <https://www.ing.nl/zakelijk/economie/nederland/nederland-laat-eindelijk-weer-productiviteitsgroei-zien#:~:text=Tussen%20het%20eerste%20kwartaal%20van,een%20daling%20sinds%20begin%202022.>

13 De sectoren zijn gebaseerd op een samenvoeging van de volgende SBI-sectoren (tussen haakjes): Landbouw, bosbouw en visserij (A), Nijverheid en energie (B t/m F), Handel, vervoer, horeca (J t/m N), Overheid en zorg (O t/m U), Cultuur, recreatie, overige diensten (R t/m U). De Standaard Bedrijfsindeling (SBI) biedt een hiërarchische indeling van alle economische activiteiten, ofwel alle op de productie van goederen of diensten gerichte activiteiten, zowel van het bedrijfsleven als van de overheid. Meer gedetailleerde informatie en achtergronden over de SBI zijn beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/classificaties/overzicht/sbi/default.htm>.

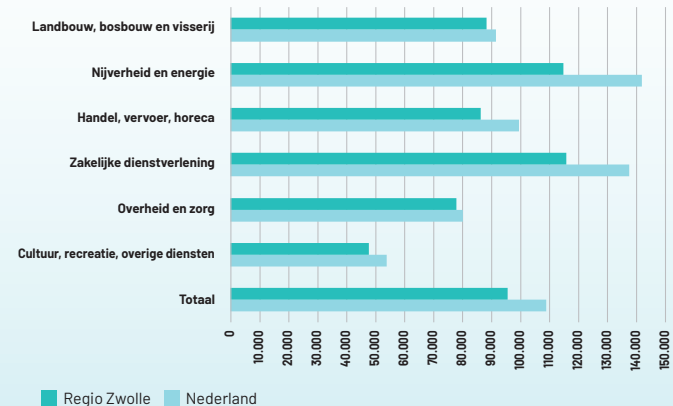
Figuur 2.3

toegevoegde waarde. En hoewel een hoogproductieve sector als de Industrie sterk vertegenwoordigd is in Regio Zwolle, staat daartegenover een relatief grote aanwezigheid van laagproductieve bedrijvigheid en werkgelegenheid. Sectoren zoals Groot- en detailhandel en Gezondheids- en welzijnszorg, die gemiddeld genomen produceren met een verhoudingsgewijs hoge arbeidsinzet, zijn bovengemiddeld sterk vertegenwoordigd in de regio (zie hoofdstuk 2.3). Overigens past hierbij de nuance dat Gezondheids- en welzijnszorg een voorbeeld is van een sector met een hoge maatschappelijke wenselijkheid, ook al ligt de gemiddelde productiviteit lager dan in veel andere (markt)sectoren.

In grote lijnen kan de gemiddelde arbeidsproductiviteit dus verhoogd worden door verschuivingen van arbeidsinzet naar bovengemiddeld productieve sectoren (samenstellingseffect) of door de productiviteit binnen sectoren te verhogen (sectoraal groei-effect). In het laatste geval komt het veelal neer op het beter toepassen van (nieuwe) technologieën en hoe innovatief een bedrijf is. Niveau van kennis en scholing van de beroepsbevolking zijn daarvoor belangrijke voorwaarden. Technologische toepassingen waaraan gedacht kan worden zijn onder meer digitalisering, robotisering en kunstmatige intelligentie (AI). In de 2023-editie van de Regio Zwolle zijn we uitgebreid ingegaan op wat de (mogelijke) impact van AI op de regio is.¹⁴ Deze technologieën kunnen ervoor zorgen dat de waarde van productie toeneemt door productieprocessen en de kwaliteit van diensten en producten te verbeteren. Ook kan door middel van technologie bespaard

Arbeidsproductiviteit naar sector, Regio Zwolle en Nederland

Toegevoegde waarde per arbeidsjaar in euro (basisprijzen); 2022*

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

worden op de benodigde arbeidsinzet, waardoor de gemiddelde toegevoegde waarde per gewerkt uur of arbeidsjaar toeneemt. In hoofdstuk 2.2 wordt aan de hand van verschillende indicatoren ingegaan op het innovatievermogen van de regio.

¹⁴ Zie: De Vor, F. e.a. (2023). Regio Zwolle Monitor 2023. Zwolle: Hogeschool Windesheim. Beschikbaar via: <https://www.windesheim.nl/onderzoekspublicaties/regio-zwolle-monitor-2023>.

2.2 Innovatie en R&D

Innovatie is wezenlijk om onze welvaart in de toekomst te waarborgen en om verschillende complexe maatschappelijke opgaven te realiseren. Het is een breed begrip dat kan worden geoperationaliseerd in verschillende typen. Zo kan onderscheid worden gemaakt tussen technologische en niet-technologische innovatie. Technologische innovatie betreft zowel vernieuwing van producten als efficiëntieverbetering van productieprocessen. Niet-technologische innovatie betreft vernieuwing in zowel de organisatie als marketing. In essentie is het innovatievermogen de mate waarin economieën en organisaties dit soort vernieuwingen tot stand weten te brengen. Aan de hand van drie indicatoren – European Innovation Scoreboard, octrooiverlening en investeringen in research en development (R&D) – geven we vanuit verschillende perspectieven een schets van (facetten van) het innovatievermogen van Regio Zwolle.

Innovatievermogen onder druk

De Europese Commissie heeft een samengestelde indicator voor innovatieve prestaties ontwikkeld om het innovatievermogen van Europese landen en regio's met elkaar te vergelijken, het zogeheten European Innovation Scoreboard (EIS).¹⁵ Het EIS is samengesteld uit vier verschillende groepen van in totaal 32 indicatoren: (1) 'Framework conditions', de belangrijkste aanjagers van innovatieve prestaties buiten bedrijven; (2) 'Investments', publieke en private investeringen in

onderzoek en innovatie; (3) 'Innovation activities', de innovatieve activiteiten van bedrijven; en (4) 'Impacts', de effecten van innovatieve activiteiten van bedrijven. Het leidt tot een indeling van landen en regio's in een viertal groepen: innovatieleiders, sterke innovatoren, middelmatige innovatoren en bescheiden innovatoren. Nederland behoorde tot 2015 tot de groep van sterke innovatoren (score tussen de 100 en 125 procent ten opzichte van het EU-gemiddelde), vanaf 2015 was Nederland innovatieleider (score boven de 125 procent van het EU-gemiddelde). In 2021 was Nederland een sterke innovator en in 2023 en 2025 kwam het weer als innovatieleider uit de bus.

Om een indruk te krijgen van hoe Regio Zwolle scoort in termen van EIS-maatstaven hebben we in figuur 2.4 de provinciale EIS-scores weergegeven. Provincie is het laagste niveau van aggregatie waarop EIS-scores zijn samengesteld. Het grootste deel van de provincies waar Regio Zwolle onderdeel van is zijn geclassificeerd als sterke innovatoren: Overijssel, Flevoland en Drenthe. De provincie Gelderland is echter één van de zes regionale innovatieleiders. Tegelijkertijd zien we dat de meeste provincies, en ook Nederland als geheel, minder goed zijn gaan presteren in de afgelopen twee jaar. Maar dit geldt niet voor Gelderland en Drenthe. Voor deze provincies zijn de EIS-scores gestegen tussen 2023 en 2025. Met name de relatief grote groei van Drenthe springt eruit (+3,8 procentpunt). Belangrijke oorzaken van deze scoreverbetering is een stijging van het aantal wetenschappelijke toppublicaties alsmede de groei van geïntroduceerde productinnovaties. In Gelderland was de toename van het aantal productinnovaties

¹⁵ Dit onderdeel is grotendeels gebaseerd op de publicatie: Europese Commissie (2025) Regional Innovation Scoreboard 2025. Regional profile Netherlands. Beschikbaar via: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/statistics/performance-indicators/regional-innovation-scoreboard_en.

Figuur 2.4

European Innovation Scoreboard (EIS) scores, regionaal vergeleken

EIS-score relatief t.o.v. EU-gemiddelde (EU=100); 2025

Provincie	EIS	Classificatie	Verandering 2023–2025
Nederland	129,1	Innovatieleider	-2,9
Noord-Holland	139,4	Innovatieleider	-1,6
Utrecht	136,2	Innovatieleider	-2,2
Gelderland	130,4	Innovatieleider	0,4
Noord-Brabant	129,9	Innovatieleider	-1,6
Zuid-Holland	129,9	Innovatieleider	-3,5
Limburg	127,4	Sterke innovator	-0,3
Groningen	126,6	Innovatieleider	-0,1
Overijssel	119,2	Sterke innovator	-3,2
Flevoland	119,1	Sterke innovator	-0,8
Drenthe	108,4	Sterke innovator	3,8
Zeeland	107,0	Sterke innovator	-0,9
Friesland	103,2	Sterke innovator	-0,4

Bron: Europese Commissie (bewerking: Hogeschool Windesheim).

eveneens een belangrijke oorzaak achter de hogere EIS-score. En hoewel in Overijssel en Flevoland het aantal productinnovaties eveneens groeide, stond daartegenover een bovengemiddeld sterke daling van het aantal patent- en designaanvragen. Overigens geldt voor alle provincies in Nederland dat zij achterblijven qua investeringen in onderzoek en innovatie ten opzichte van het EU-gemiddelde.

Grote regionale spreiding octrooiverlening

Een veelgebruikte andere indicator voor het innovatievermogen van een regio is het aantal verleende octrooien. Een octrooi, ook wel patent genoemd, is een exclusief eigendomsrecht op een technische innovatie. Dit exclusieve eigendomsrecht geeft de aanvrager het recht om het product of productiemethode voor een bepaalde tijd te exploiteren zonder dat andere partijen hetzelfde idee op de markt kunnen brengen. De aanvrager van een octrooi kan een onderneming zijn, een instelling of universiteit, maar ook een particulier. Octrooien vormen hiermee een belangrijke output van innovatie en research- en development activiteiten (R&D) in een regio of land.

Een octrooi voor een product of proces kan aangevraagd worden bij Octrooiencentrum Nederland, waarmee een innovatie voor maximaal -20 jaar wordt beschermd in Nederland. Om een indicatie te geven in welke mate er octrooien zijn verleend in Regio Zwolle, tonen we het aantal verleende octrooien volgens de Rijksoctrooiwet in de periodes 2018–2022 en 2019–2023 per COROP-regio.^{16,17}

16 Een COROP-regio is een regionaal gebied binnen Nederland dat deel uitmaakt van de COROP-indeling. Deze indeling wordt gebruikt voor analytische doeleinden. De naam COROP komt van Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoeksProgramma. In totaal zijn er in Nederland 40 COROP-gebieden. De COROP-indeling wordt gebruikt door onderzoeksinstituten, zoals het CBS, om statistische gegevens te presenteren.

17 Europese octrooien zijn buiten beschouwing gelaten. Aanvragen voor octrooien voor andere Europese landen worden geregistreerd via het European Patent Office (EPO).

Cijfers op een gedetailleerder ruimtelijk niveau zijn niet beschikbaar, evenals meer recente cijfers. Regio Zwolle overlapt (deels) met de COROP-regio's Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en de Veluwe. In figuur 2.5 is te zien dat de verschillende COROP-regio's, waar Regio Zwolle (deels) tot behoort, uiteenlopende posities innemen in de totale rangschikking van veertig Nederlandse COROP-regio's. Zo staat de Veluwe op de zesde positie; per 100.000 inwoners werden er in de periode 2019–2023 57,5 octrooien verleend. Hierbij dient te worden opgemerkt dat Veluwe een relatief grote regio is waar naast de gemeenten uit de Kop van de Veluwe, onder andere ook Apeldoorn en het Food en Life Sciences cluster rondom Wageningen onderdeel van zijn. Bijna onderaan de ranglijst staat Zuidwest-Drenthe met 16,6 octrooien per 100.000 inwoners. Overigens is in beide regio's het aantal verleende octrooien toegenomen ten opzichte van de voorgaande vijfjaarsperiode, iets wat ook geldt voor de regio Flevoland (26e positie). Daarentegen is in de Overijsselse COROP-regio's het aantal verleende octrooien gedaald. Met name in Zuidwest-Overijssel is de afname betrekkelijk groot. In de periode 2018–2022 werden er nog 44 octrooien per 100.000 inwoners verleend, terwijl in de periode daarop 39 octrooien per 100.000 inwoners zijn verleend.

De lijst wordt aangevoerd door de regio's Delft, inclusief het Westland, en Zuidoost-Noord-Brabant (Eindhoven en omgeving). De aanwezigheid van een technische universiteit in de regio blijkt in sterke mate bepalend te zijn voor het aantal verleende octrooien. Mede dankzij de TU Delft en haar spin-offs heeft de regio Delft en Westland met 248 octrooien per 100.000 inwoners de hoogste octrooidichtheid in de periode 2019–2023.

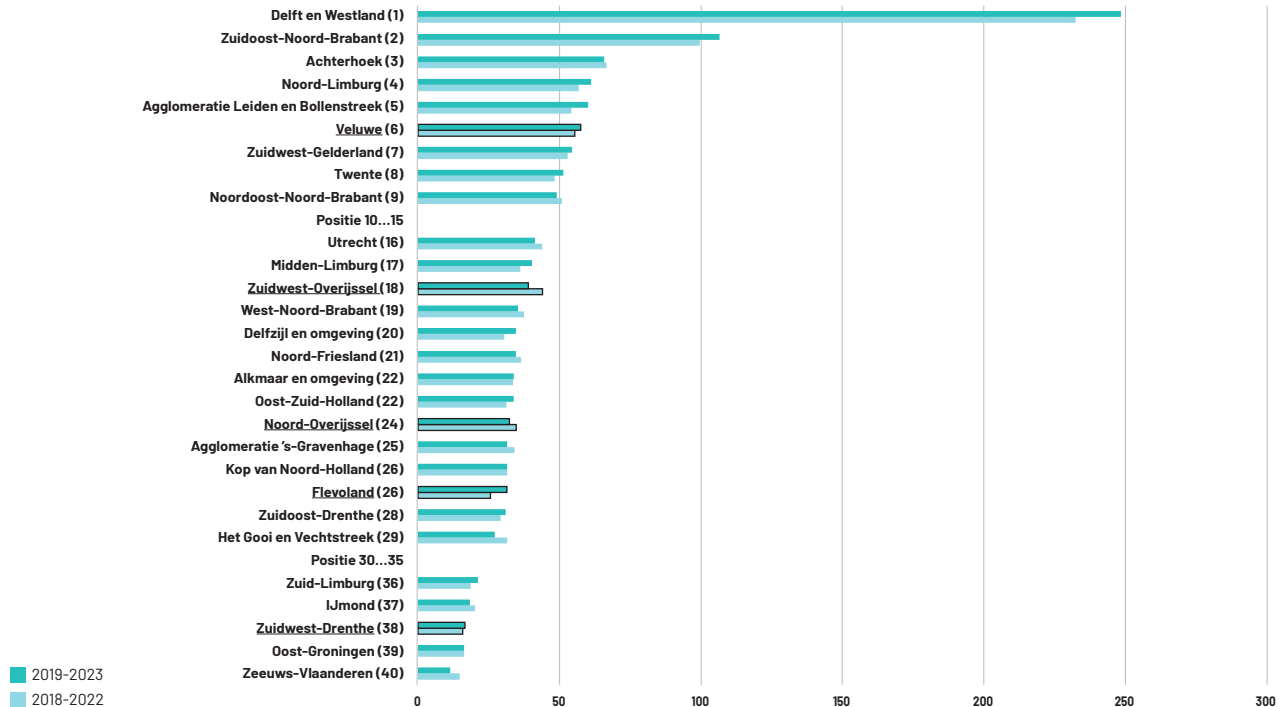
Daarna volgt Zuidoost-Noord-Brabant met bijna 107 octrooien per 100.000 inwoners. TU Eindhoven en het Brainport technologiecluster spelen daarbij een grote rol. Des te opvallender is de hoge positie van de Achterhoek met bijna 66 octrooien per 100.000 inwoners.

De beschikbare data geven geen inzicht in de verdeling van de verleende octrooien naar technologiegebied op regionaal niveau. Maar als we naar de verdeling op landelijk niveau kijken, dan geeft dit een indruk van in welke technologiegebieden de meeste gepatenteerde innovaties zijn voortgebracht in de periode 2019–2023. Zo blijkt ongeveer 42 procent van alle verleende octrooien afkomstig te zijn uit de Werktuigbouw. Daarna zijn de meeste octrooien verleend in de categorie 'overige technologiegebieden', namelijk zo'n 16 procent van het totaal verleende octrooien. Onder deze verzamelcategorie van technologieën vallen onder andere de bouw en consumentengoederen. De categorieën Chemie en farmacie en Elektronica en elektrotechniek zijn elk goed voor een aandeel van respectievelijk 15 en 14 procent in het totaal aan verleende octrooien. De resterende 13 procent van verleende octrooien valt onder de categorie Instrumenten.¹⁸

Figuur 2.5

Verleende octrooien, regionaal vergeleken

Aantal verleende octrooien per 100.000 inwoners (per COROP-regio); 2018-2022 en 2019-2023**

* Tussen haakjes achter de regionaam de positie van de betreffende regio op basis van het aantal octrooien. Omwille van de leesbaarheid zijn de regio's gerangschikt op posities 10 t/m 15 en 30 t/m 35 niet weergegeven.

** Het betreft het totaal aantal verleende octrooien in de vijfjaarsperiodes 2018-2022 en 2019-2023.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

R&D-intensiteit Regio Zwolle op zelfde niveau als landelijk, maar ontwikkeling stabiliseert

Een andere indicator die een indruk geeft van het (potentiële) innovatievermogen van een land of regio is de omvang van investeringen in onderzoek en ontwikkeling (research en development – R&D). Het CBS definieert investeringen in R&D, die worden aangeduid als een vorm van immateriële vaste activa, als de waarde van uitgaven voor creatief werk dat systematisch wordt ondernomen ter vergroting van de hoeveelheid kennis, inclusief kennis van de mens, cultuur en maatschappij, en het gebruik van deze kennis om nieuwe toepassingen te ontwikkelen. De waarde wordt bepaald op basis van de economische baten die in de toekomst worden verwacht.

Bedrijven en instellingen gevestigd in Regio Zwolle investeerden in 2022, het meest recente jaar waarvoor data beschikbaar zijn, bij elkaar voor €690 miljoen in R&D. Tussen 2011 en 2022 is de omvang van de private investeringen in R&D in Regio Zwolle jaarlijks gegroeid met gemiddeld 6,9 procent. Dit is hoger dan de landelijke groei, die in dezelfde periode gemiddeld 6,0 procent per jaar bedroeg. Deze ontwikkeling zien we weerspiegeld in de ontwikkeling van de 'R&D-intensiteit' (zie figuur 2.6). Om een indruk te krijgen van de R&D-intensiteit van de activiteiten die bedrijven en instellingen uitvoeren, hebben we de omvang van het totaal aan investeringen in R&D afgezet tegen de totale investeringen in vaste activa per jaar. In 2022 was in zowel Regio Zwolle als landelijk het aandeel investeringen in R&D 8,4 procent. Over de periode 2011-2022 is het verschil in R&D-intensiteit tussen Regio Zwolle en Nederland als

geheel steeds kleiner geworden – en in 2020 en 2022 was er zelfs geen verschil.

Tegelijkertijd zien we dat het aandeel R&D-investeringen de laatste jaren stabiliseert, regionaal alsmede landelijk. Bij de EIS-indicator constateerden we reeds dat alle provincies in Nederland achterblijven qua investeringen in R&D ten opzichte van het EU-gemiddelde. Nabijgelegen landen als België, Duitsland en Denemarken blijken het daarentegen veel beter te doen, uitgaven aan R&D liggen daar al jaren boven het EU-gemiddelde. De verschillen ontstaan vooral doordat deze landen veel private investeringen in onderzoek en ontwikkeling aantrekken, terwijl Nederland hierin achterblijft. Over het algemeen worden deze landen gekenmerkt door een meer stabiele financiering voor onderzoek en ontwikkeling, een grotere erkenning van het belang van onderzoek en ontwikkeling en meer privaat-publieke samenwerkingen.¹⁹

¹⁹ Van Kempen, J., C. van Oosteren en T. van Bree (2025). Consistent innovatiebeleid leidt tot meer private R&D. Economisch Statistische Berichten, 110 (4843), pp. 118-121. Beschikbaar via: https://esb.nu/wp-content/uploads/2025/03/118-121_vKempen.pdf.

Figuur 2.6

Ontwikkeling R&D-intensiteit, Regio Zwolle en Nederland

Investerings in R&D uitgedrukt als aandeel van de totale investeringen in vaste activa (in %); 2011-2022²⁰

Bron: CBS, 2024 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

20 De gegevens van Regio Zwolle zijn berekend op basis van de cijfers over de omvang van de investeringen in de vijf afzonderlijke COROP-regio's (Noord-Overijssel, Zuidwest-Overijssel, Zuidwest-Drenthe, Flevoland en Veluwe), die de regio gedeeltelijk of in zijn geheel overlappen. Hiermee is het totaal aan investeringen en de investeringen in R&D toegewezen aan Regio Zwolle. Gewogen voor het deel van de bevolking van elk van de COROP-regio's dat tot Regio Zwolle behoort, is vervolgens de R&D-intensiteit van Regio Zwolle bepaald.

MONITOR

Figuur 2.7

2.3 Economische structuur

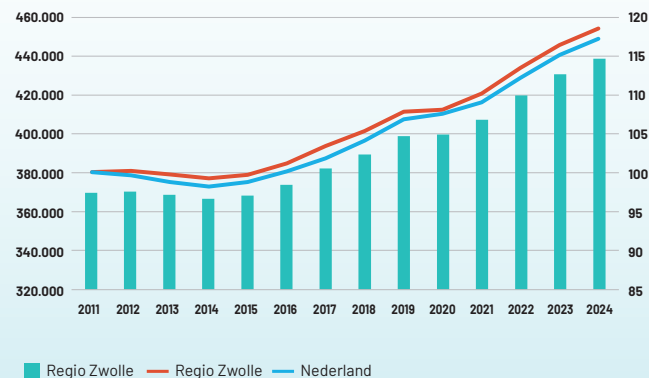
Wat Regio Zwolle als economie kenmerkt, wordt in belangrijke mate bepaald door de structuur van de economie. Aan de hand van cijfers over de omvang en aard van de werkgelegenheid geven we een indruk van de stand en diverse ontwikkelingen ten aanzien van de sectorale samenstelling en specialisatie van de economie. Daarmee wordt inzicht gegeven in het presteren van de afzonderlijke sectoren en in de kracht van de regionale economie in zijn geheel.

Werkgelegenheidsgroei vlakt af, dienstensectoren belangrijkste pijlers banenontwikkeling

Begin april 2024 waren 438.650 personen werkzaam in Regio Zwolle; bijna 8.000 meer dan een jaar eerder – een groei van 1,9 procent. Hoewel de werkgelegenheid blijft groeien, neemt de mate van groei af in vergelijking met de voorgaande jaren. In 2022 en 2023 was er sprake van een groei van respectievelijk 12.000 en 11.000 werkzame personen in de regio. Landelijk zien we dezelfde ontwikkeling. De werkgelegenheid steeg tussen 2023 en 2024 met gemiddeld 1,8 procent, een groei die kleiner is dan in de jaren daarvoor. Over de langere termijn, van 2011 tot en met 2024, is de werkgelegenheid in Regio Zwolle per saldo met 18,7 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg in Nederland als geheel de toename 17,3 procent.

Ontwikkeling werkgelegenheid, Regio Zwolle en Nederland

Aantal werkzame personen (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011-2024 (peildatum 1 april)

Bron: BIR0, PWE, PWR, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).²¹

²¹ De gegevens afkomstig van de provinciale vestigingen- en werkgelegenheidsregisters die jaarlijks nieuw worden uitgebracht zijn van voorlopige aard. Gevolg hiervan is dat vestigingen- en werkgelegenheidscijfers uit eerdere jaren, gepubliceerd in voorgaande edities van de monitor, eventueel afwijken van de cijfers in deze editie.

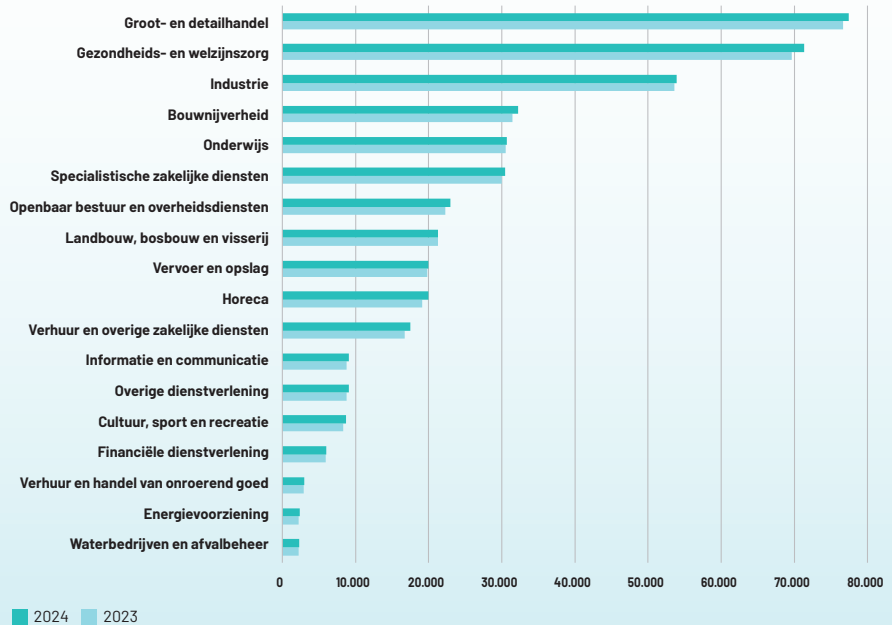
Figuur 2.8

In figuur 2.8 is de werkgelegenheid uitgesplitst in verschillende sectoren (Standaard Bedrijfsindeling – SBI).²² De figuur laat zien dat drie sectoren tezamen verreweg – ruim 46 procent – de meeste werkgelegenheid voor hun rekening te nemen. Het gaat om de sectoren Groot- en detailhandel (77.390 werkzame personen, aandeel van 17,6 procent), Gezondheids- en welzijnszorg (71.370; 16,3 procent) en Industrie (53.940; 12,3 procent). Op landelijk niveau zijn deze sectoren gezamenlijk verantwoordelijk voor 42 procent van de werkgelegenheid.

In 2024 was in alle sectoren het aantal banen hoger dan een jaar eerder. In absolute zin was de aanwas van werkgelegenheid het grootst in de sector Gezondheids- en welzijnszorg (+1.700 werkzame personen). Op ruime afstand volgen de sectoren Horeca en Verhuur en overige zakelijke diensten met een toename van respectievelijk 790 en 760 werkzame personen. Verder valt de sector Cultuur, sport en recreatie op, die met een groei van 4,7 procent relatief gezien de sterkste groeier blijkt te zijn.

Werkgelegenheid naar sector, Regio Zwolle

Aantal werkzame personen naar sector (SBI); 2023 en 2024 (peildatum 1 april)*

* Vanwege de geringe omvang is de sector Delfstoffenwinning buiten beschouwing gelaten.

Bron: BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

22 De Standaard Bedrijfsindeling (SBI) biedt een hiërarchische indeling van alle economische activiteiten, ofwel alle op de productie van goederen of diensten gerichte activiteiten, zowel van het bedrijfsleven als van de overheid. Meer gedetailleerde informatie en achtergronden over de SBI zijn beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/classificaties/overzicht/sbi/default.htm>.

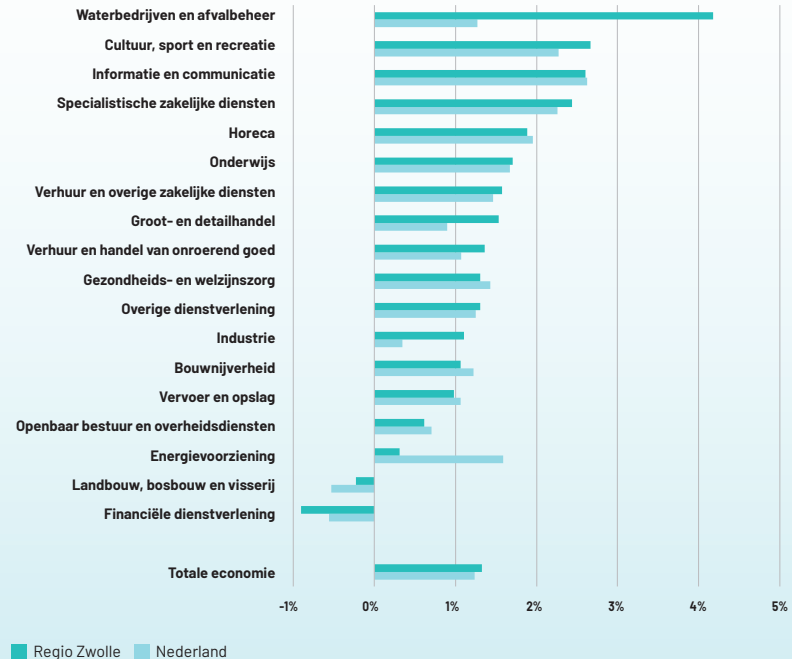
Figuur 2.9

Over een langere termijn bekeken, de periode 2011–2024, zien we dat de regionale werkgelegenheidsontwikkelingen per sector in veel gevallen vergelijkbaar zijn met de landelijke ontwikkelingen (zie figuur 2.9). De groei van de totale werkgelegenheid in Regio Zwolle en landelijk is dan ook nagenoeg gelijk; 1,3 procent tegenover 1,2 procent gemiddeld per jaar. Daarbij valt op dat in zowel Regio Zwolle als landelijk de dienstensectoren Cultuur, sport en recreatie, Informatie en communicatie en Specialistische zakelijke diensten bovengemiddeld gegroeid zijn qua werkgelegenheid – gemiddeld jaarlijks met meer dan 2 procent. Verschillende bedrijfstakken binnen deze sectoren vormen het fundament van de Creatieve industrie. Kenmerken van en ontwikkelingen binnen deze specifieke sector zijn nader beschreven in het tekstkader ‘De Creatieve industrie in Regio Zwolle: economische motor én katalysator voor de toekomst’.

In Regio Zwolle kende overigens de (kleine) sector Waterbedrijven en afvalbeheer de afgelopen jaren de grootste relatieve groei (+4,2 procent). Daarnaast valt de ontwikkeling van de industriële sector in Regio Zwolle op. Hoewel de werkgelegenheidsgroei (+1,1 procent) iets onder het regionale gemiddelde ligt, is die in vergelijking met het landelijk gemiddelde een stuk hoger. De algehele tendens in de economie, van een verschuiving van landbouw- en industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de diensten, voltrekt zich daarmee in Regio Zwolle minder snel dan landelijk.

Ontwikkeling werkgelegenheid naar sector, Regio Zwolle en Nederland

Gemiddelde jaarlijkse groei in %; 2011–2024*

* Vanwege de geringe omvang is de sector Delfstoffenwinning buiten beschouwing gelaten.

Bron: BIRD, PWE, PWR, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

De Creatieve industrie in Regio Zwolle: Economische motor én katalysator voor de toekomst²³

Creativiteit: groeimotor én onderscheidend vermogen

De Creatieve industrie wordt erkend als één van de snelst groeiende en meest impactvolle sectoren van het land, met substantiële bijdragen aan innovatie, economische groei, werkgelegenheid en het aantrekkelijker maken van steden. De Creatieve industrie maakt transities mogelijk en geeft andere sectoren een concurrentievoordeel. De jaar-op-jaar groei van het aandeel professionals actief in een creatief beroep, binnen of buiten de Creatieve industrie, laat zien dat het belang van creativiteit als grondstof voor de Nederlandse economie toeneemt.²⁴

Een brede sector in beweging

De Creatieve industrie omvat vele beroepen; nationale en internationale data laten uiteenlopende indelingen zien. In de meest gangbare indeling (CBS) bestaat de Creatieve industrie uit de volgende deelsectoren: Kunsten en cultureel erfgoed, Media en Entertainmentindustrie en Creatieve zakelijke dienstverlening.²⁵ Het geeft aan dat de Creatieve industrie bestaat uit een uiteenlopende mix van beroepen. Uitgaande van de standaardindeling van sectoren (SBI) zijn de creatieve beroepen hoofdzakelijk te vinden in de Zakelijke dienstverlening, Informatie en Communicatie en Cultuur.

Volgens de Monitor Creatieve Industrie 2023 groeide het aantal banen in de sector tussen 2019 en 2022 jaarlijks met gemiddeld 2,9 procent, fors meer dan de gemiddelde groei van de werkgelegenheid van 1,6 procent. In 2022 telde de sector ruim 390.000 banen, waarvan meer dan de helft

ingevuld door zelfstandigen. Ook de toegevoegde waarde groeide bovengemiddeld: 4,2 procent per jaar, goed voor bijna €21 miljard. Vooral de Creatieve zakelijke dienstverlening – design, conceptontwikkeling en branding – blijkt een groeimotor. Die beweging is zichtbaar tot ver buiten de Randstad. Ook in Regio Zwolle groeit de Creatieve industrie snel en stevig, en ontwikkelt ze zich tot een structurele pijler van de economie en arbeidsmarkt.

Regio Zwolle: Creatieve industrie als toekomstanker

Regio Zwolle kent een talentrijk en ondernemend ecosysteem. Onderwijsinstellingen zoals Cibap, Deltion, Landstede MBO, Zone College, ArtEZ en hogeschool Windesheim leveren jaarlijks honderden nieuwe creatieve professionals af. Zij leiden niet alleen op, maar werken ook actief samen met bedrijven en overheden aan actuele vraagstukken. Studenten zijn hierdoor vanaf het begin betrokken bij praktijkgerichte

Foto: Cibap, Mark Monsma

²³ Dit kader bevat een gastbijdrage van branchevereniging Creative Works, geschreven door Lotte van Hal.

²⁴ Rutten, P., W. Manshanden en F. Visser (2023). Monitor Creatieve Industrie 2023. Stichting Media Perspectives.

²⁵ Meer detailinformatie over afbakening van de Creatieve industrie zie: Monitor Creatieve Industrie 2023. Beschikbaar via o.a.: <https://mediacampus.nl/kennisbank/monitor-creatieve-industrie-2023/>.

Figuur 2.10

innovatie, waardoor het onderwijs een directe motor wordt voor vernieuwing in de regio. Ook creatieve ondernemers en zzp'ers bouwen samen met partners aan cross-sectorale oplossingen. In de Spoorzone in Zwolle ontstaat bovendien een krachtige innovatiehub, waarin creativiteit nadrukkelijk wordt gepositioneerd naast de maakindustrie, bouw en digitalisering. Hiermee profileert de regio zich als een plek waar creativiteit, ondernemerschap en onderwijs elkaar versterken – een voedingsbodem voor brede welvaart en duurzame ontwikkeling.

De creatieve arbeidsmarkt in cijfers

- In de afgelopen vijf jaar tijd groeide de Creatieve industrie in Regio Zwolle met ruim 30 procent in banen – van 9.316 naar 12.198 werknemers. Ongeveer de helft werkt als zelfstandige, in lijn met het landelijke beeld.
- De sector kent een brede instroom: van mbo-gechoolde vakmensen tot meer dan 50 procent hbo- en wo-opgeleide ontwerpers en makers. Daarmee is de creatieve beroepsbevolking hoogopgeleid, maar ook divers in achtergrond en specialisatie.
- De spanningsindicator van UWV laat zien dat creatieve en taalkundige beroepen in Regio Zwolle krap zijn. De spanning binnen deze beroepsgroep verschilt sterk: beroepen die nauw afhangen van specialisatie of technische vaardigheden zijn het meest lastig te vervullen.

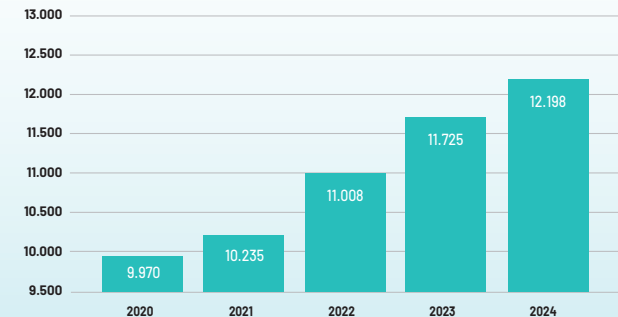
Waarde voor ondernemers en regio

Voor bedrijven in de regio levert samenwerking met creatieven concrete voordelen op:

- Productiviteit – Creatieven optimaliseren processen en verhogen de output per medewerker.

Werkgelegenheid in de Creative industrie, Regio Zwolle

Aantal werkzame personen; 2020–2024

Bron: BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (Bewerking: Creative Works).

- Concurrentiekracht – Door design, branding en innovatie ontstaat onderscheidend vermogen.
- Vernieuwende markten – Toepassingen als serious games, circulair bouwen en user experience openen kansen.
- Talentontwikkeling – Creatief onderwijs zorgt voor een continue instroom van jong talent en vernieuwende ideeën, die direct inzetbaar zijn in bedrijven en organisaties.
- Vestigingsklimaat – Een bloeiende creatieve scene maakt de regio aantrekkelijk voor werkgevers én werknemers.

Creativiteit als aanjager van transities

De Creatieve industrie helpt niet alleen zichzelf groeien, maar versnelt ook de grote regionale opgaven:

1. Energietransitie – met concepten en storytelling worden duurzame keuzes zichtbaar en aantrekkelijk en beïnvloeden we op positieve wijze het gedrag van inwoners en bedrijven.
2. Zorgvernieuwing – ontwerpgedreven oplossingen maken zorg efficiënter en mensgerichter.
3. Woningbouwopgave – architectuur en design dragen bij aan leefbare en circulaire woonconcepten die beter inspelen op de veranderende behoefte die we als regio hebben.
4. Digitalisering – creatieve toepassingen versterken de concurrentiepositie van bedrijven in alle sectoren en maken het mogelijk om ons werk steeds efficiënter te doen.

Vooruitzicht: kansen voor Regio Zwolle

De Creatieve industrie biedt Regio Zwolle stevige groeikansen – als motor voor brede welvaart en ondernemerschap. Dat vraagt om:

- Structurele samenwerking tussen creatieven, het onderwijs en met andere sectoren zoals bouw, zorg en techniek;
- Versterking van het vestigingsklimaat via betaalbare werkplekken, hubs, en evenementen;
- Gerichte investeringen in cross-sectorale innovatie.

De Creatieve industrie stelt de regio in staat om economie en arbeidsmarkt verder te ontwikkelen en de noodzakelijke innovaties te versnellen. Met de ontwikkelingen in de Spoorzone in Zwolle en de sterke verbindingen tussen onderwijs, ondernemers en overheid zijn de voorwaarden aanwezig om de aanwezige creativiteit in de regio nog beter te benutten. Belangrijk daarbij is dat creatieve makers in de Regio Zwolle zich verenigen om samen sterker te staan en hun toegevoegde waarde zichtbaar te maken. De branchevereniging Creative Works vervult hierin een voortrekkersrol.

Sterk gespecialiseerd in sectoren die beperkt of niet groeien

Economieën laten zich doorgaans typeren door de activiteiten waarin zij specifiek uitblinken. Dit zijn de activiteiten waarin zij sterk zijn, die hen kenmerken. Een hoge mate van specialisatie in een bepaalde sector is een uiting van regionale of lokale productievoordelen en daarmee van concurrentiekracht. De grootte van een sector, uitgedrukt in werkgelegenheid, zegt op zichzelf weinig over de mate van specialisatie van de betreffende sector. Om hiervan een indruk te krijgen, gebruiken we de specialisatiegraad: de mate waarin sectoren vertegenwoordigd zijn in de economie van Regio Zwolle in vergelijking met de structuur van de Nederlandse economie.

Figuur 2.11 geeft een beeld van de (sector)specialisatie van de economie van Regio Zwolle en de mate waarin de werkgelegenheid per sector zich ontwikkeld heeft – oftewel: welke sectoren zijn kenmerkend en/of belangrijk voor Regio Zwolle? Het beeld dat naar voren komt, is dat de economische structuur van Regio Zwolle in sterke mate lijkt op de structuur van Nederland als geheel; het merendeel van de sectoren ligt qua specialisatiegraad rond de 1. Weinig sectoren in Regio Zwolle zijn relatief sterk oververtegenwoordigd dan wel sterk ondervertegenwoordigd. Daarnaast zien we dat in de grote meerderheid van de sectoren de werkgelegenheid gegroeid is in de periode 2011–2024, hetgeen we reeds zagen in figuur 2.9.

De economie van Regio Zwolle kent een sterke specialisatie in Landbouw, bosbouw en visserij en in iets mindere mate in de sectoren Industrie, Energievoorziening, Bouwnijverheid en Waterbedrijven en afvalbeheer. Deze sectoren zijn (in verschillende mate) bovengemiddeld aanwezig in de totale economie van Regio Zwolle, in vergelijking met de Nederlandse

economie. Tegelijk zien we dat in bijna al deze sectoren de werkgelegenheid minder hard gegroeid is dan gemiddeld; alleen de kleine sector Waterbedrijven en afvalbedrijven is (sterk) bovengemiddeld gegroeid. Bovendien is de werkgelegenheid in de agrarische sector gedaald (–0,2 procent).

Sectoren gepositioneerd links van de verticale stippellijn zijn ondervertegenwoordigd in de regio (in vergelijking met de Nederlandse sectorverdeling). Toch blijkt in een aanzienlijk deel van deze sectoren de banentoeename de afgelopen jaren bovengemiddeld te zijn geweest. Het sterkst gegroeid zijn de sectoren Cultuur, sport en recreatie, ICT en specialistische zakelijke diensten. Hoewel ondervertegenwoordigd (specialisatiegraad tussen 0 en 1), onderstreept het het toenemende belang van dienstverlenende sectoren voor de economie van Regio Zwolle.

Hoe figuur 2.11 te lezen?

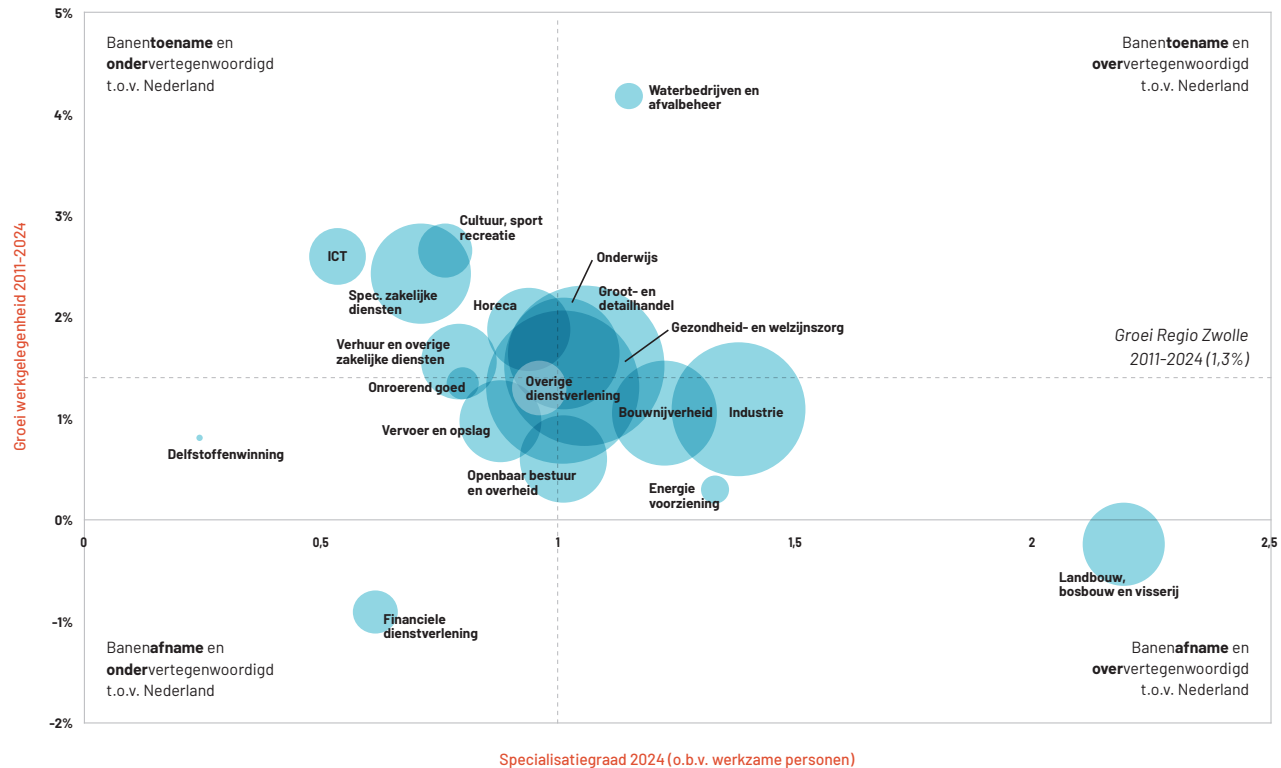
De horizontale positie van de bollen drukt de mate van specialisatie of oververtegenwoordiging uit op basis van het aantal werkzame personen van de betreffende sector in 2024 (ten opzichte van Nederland, waarbij een score van 2 betekent dat het aandeel van de sector in Regio Zwolle twee maal zo groot is als in Nederland). De verticale positie drukt de gemiddelde jaarlijkse werkgelegenheidsgroei over de periode 2011–2024 uit. De grootte van de bollen weerspiegelt de absolute omvang van de sectoren in aantal werkzame personen in 2024. De figuur is op te delen in vier kwadranten die gevormd worden door twee dimensies:

- 1) het aandeel van iedere sector in de werkgelegenheid in Regio Zwolle ten opzichte van overig Nederland (de specialisatiegraad), en
- 2) de groei van de werkgelegenheid in Regio Zwolle. Ten opzichte van Nederland als geheel is Regio Zwolle sterk gespecialiseerd in de sectoren aan de rechterzijde van de verticale lijn die de horizontale as snijdt op 1.

Figuur 2.11

Sectorspecialisatie en -ontwikkeling, Regio Zwolle

Specialisatiegraad, 2024 (horizontale as); gem. jaarlijkse werkgelegenheidsgroei in %, 2011-2024 (verticale as); aantal werkzame personen per sector (SBI)(grootte bol), 2024

Bron: BIRO, PWE, PWR, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

Figuur 2.12

2.4 Bedrijvendynamiek

Aan de hand van cijfers over aantallen en soorten vestigingen in Regio Zwolle geven we een indruk van de aard en ontwikkeling van de bedrijvenvoorraad in de regio. De dynamiek van bedrijfsvestigingen geeft een indruk van de vitaliteit en het verander- en aanpassingsvermogen van de regionale economie.

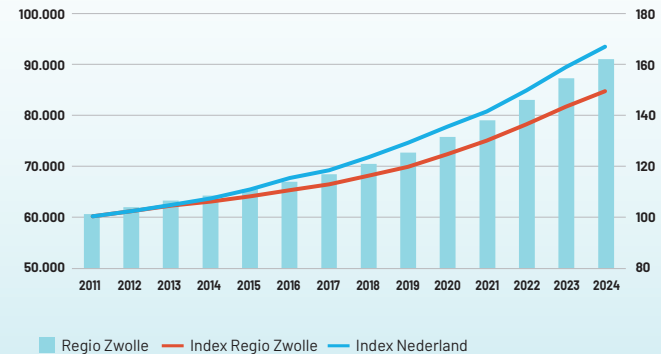
Groei aantal vestigingen vlakkt af

In april 2024 telde Regio Zwolle in totaal 91.010 vestigingen van bedrijven en instellingen. Het aantal vestigingen was per saldo 4,3 procent hoger dan een jaar eerder (+3.750). Hoewel deze groei stevig is treedt er enige afvlakking op; de twee voorgaande jaren was er sprake van respectievelijk 5,0 en 5,1 procent groei. Op landelijk niveau was het groeipercentage hoger; tussen 2023 en 2024 groeide het aantal vestigingen gemiddeld met 5,2 procent. Ook hier is er sprake van afnemende groei. De jaren ervoor lag de groei op respectievelijk 5,9 en 6,2 procent.

Over een langere periode bekeken is in Regio Zwolle het aantal vestigingen eveneens minder sterk gestegen dan in Nederland als geheel. Vanaf 2011 tot en met 2024 steeg het aantal vestigingen in Regio Zwolle per saldo met 49,9 procent. Landelijk was gedurende deze periode sprake van een stijging van 67,4 procent.

Ontwikkeling bedrijven en instellingen, Regio Zwolle en Nederland

Aantal vestigingen (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011–2024 (peildatum 1 april)

Bron: BIR0, PWE, PWR, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking; Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).²⁶

Figuur 2.13 laat zien hoeveel vestigingen er per sector netto bij zijn gekomen (of zijn verdwenen) in Regio Zwolle, vergeleken met Nederland als geheel. Het gaat hier om het verschil tussen het aantal vestigingen in 2023 en 2024 (peildatum 1 april) per 10.000 inwoners. In bijna alle

²⁶ De gegevens afkomstig van de provinciale vestigingen- en werkgelegenheidsregisters die jaarlijks nieuw worden uitgebracht zijn van voorlopige aard. Gevolg hiervan is dat vestigingen- en werkgelegenheidscijfers uit eerdere jaren, gepubliceerd in voorgaande edities van de monitor, niet zelden afwijken van de cijfers in deze editie.

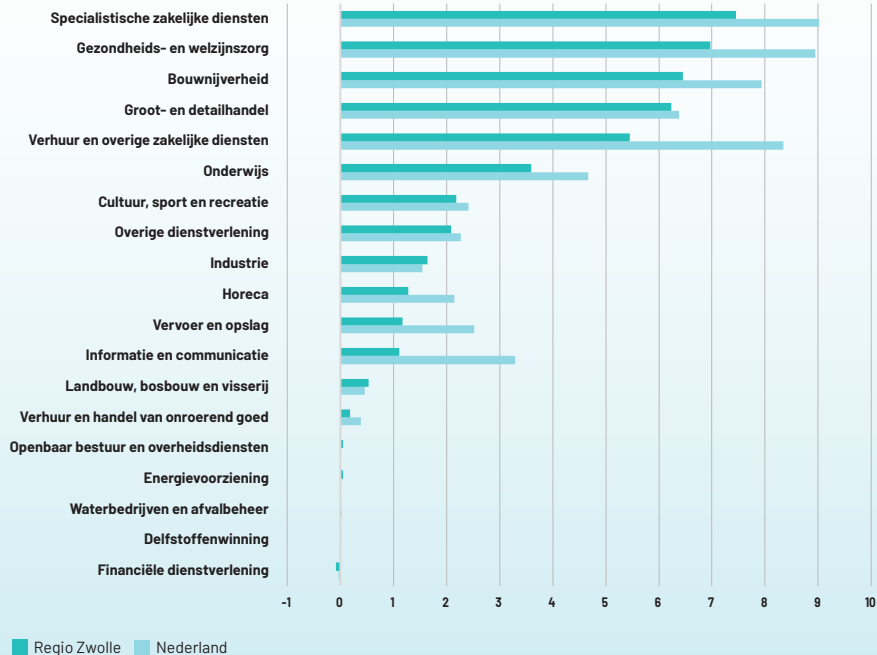
Figuur 2.13

sectoren is het saldo van opgerichte en opgeheven vestigingen in Regio Zwolle minder positief dan landelijk. Dit wijst op een minder hoge dynamiek in het regionale bedrijfsleven dan gemiddeld. Tegelijkertijd blijkt, net als landelijk, de sector Specialistische zakelijke diensten de grootste aanjager te zijn van nieuwe bedrijvigheid in Regio Zwolle. In deze sector kwamen er in Regio Zwolle ruim 7 vestigingen per 10.000 inwoners bij. Landelijk ging het om gemiddeld 9 vestigingen per 10.000 inwoners. En hoewel niet zo groot als in Nederland als geheel, was er een levendige bedrijvendynamiek in sectoren als Gezondheids- en welzijnszorg, Bouwnijverheid, Groot- en detailhandel en Verhuur en overige zakelijke diensten; sectoren waarin veel zelfstandigen te vinden zijn (zie ook verderop in dit hoofdstuk).

Hoewel het om een betrekkelijk lage saldi gaat, blijken verder alleen in de sectoren Landbouw, bosbouw en visserij en Industrie de saldi in Regio Zwolle positiever te zijn dan landelijk – waarin we het kenmerkende profiel van de regio zien weerspiegeld.

Bedrijvendynamiek naar sector, Regio Zwolle en Nederland

Verandering aantal vestigingen per 10.000 inwoners; 2023–2024 (peildatum 1 april)

Bron: BIRO, PWE, PWR, Vestigingenregister Flevoland en LISA (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

Figuur 2.14

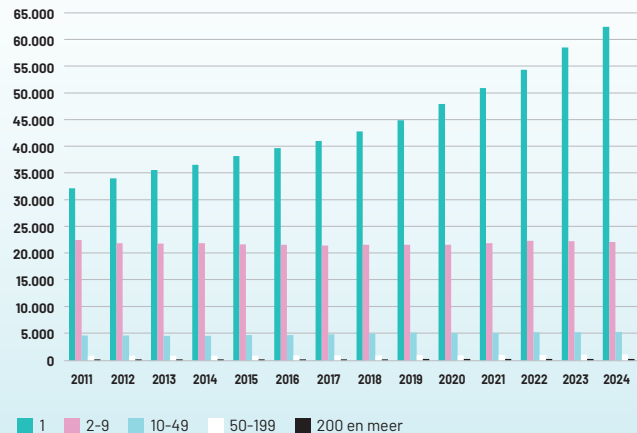
Aantal eenmanszaken blijft groeien, maar ontwikkeling lijkt te stagneren

De toename van het aantal vestigingen in Regio Zwolle is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de ontwikkeling van het aantal eenmanszaken (vestigingen met één werkzaam persoon, zoals onder andere zelfstandigen en zzp'ers). Begin april 2024 telde Regio Zwolle 62.300 eenmanszaken. Dit waren er 3.820 meer dan in 2023, een toename van 6,5 procent. Daarmee is er sprake van een afnemende groei; een jaar eerder was de groei nog 7,9 procent (en 6,7 procent in 2022). Landelijk is een vergelijkbaar patroon te zien: het aantal eenmanszaken is gestegen met 7,1 procent, terwijl de twee jaren ervoor sprake was van een groei van respectievelijk 8,0 en 8,5 procent. Daarnaast is het aantal vestigingen in de overige grootteklassen nauwelijks veranderd, ook over de langere termijn. Het fors toegenomen aantal eenmanszaken in de afgelopen jaren maakt dat in 2024 per vestiging gemiddeld 4,8 personen werkzaam waren, terwijl dit er in 2011 gemiddeld 6,1 waren.

Tussen 2011 en 2024 is met een toename van ruim 30.000 vestigingen het aantal eenmanszaken in Regio Zwolle bijna verdubbeld. In deze ontwikkelingen klinkt de tendens van toenemende flexibilisering van de economie door: minder personen in loondienst en meer zelfstandigen die flexibel in te huren zijn. Bovendien hangt de groei samen met de krapte op de arbeidsmarkt. In toenemende mate is de keuze gemaakt om als zelfstandige aan de slag te gaan in plaats van als werknemer in loondienst (te blijven). Maar tegelijkertijd wijzen recente ontwikkelingen erop dat aan de jarenlange (sterke) toename van het aantal eenmanszaken (met name zelfstandigen en zzp'ers) een einde lijkt te komen. Landelijke cijfers van de Kamer van Koophandel (KvK) laten een stabilisatie van de ontwikkeling van de hoeveelheid zzp'ers zien. Het (maandelijks) aantal startende zzp'ers is nog altijd hoger dan het aantal stoppers, maar het verschil wordt geleidelijk kleiner – het aantal zzp'ers

Ontwikkeling bedrijven en instellingen naar grootteklasse, Regio Zwolle

Aantal vestigingen; 2011–2024 (peildatum 1 april)

Bron: BIRD, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

dat er de brui aan geeft neemt sterker toe dan het aantal starters. Deze ontwikkeling kan niet los worden gezien van de verscherpte handhaving op de wet tegen schijnzelfstandigheid (Wet DBA – Deregulering Beoordeling Arbeidsrelatie). Acht jaar na de invoering hiervan is de Belastingdienst vanaf 2025 strenger gaan controleren of werk dat wordt uitgevoerd door zelfstandigen niet eigenlijk in loondienst hoort. Dit brengt onduidelijkheid en onzekerheid met zich mee. Een deel

van de opdrachtgevers huurt daardoor minder zzp'ers in, en tegelijkertijd zijn meer zzp'ers geneigd om te stoppen en een baan in loondienst te overwegen.²⁷

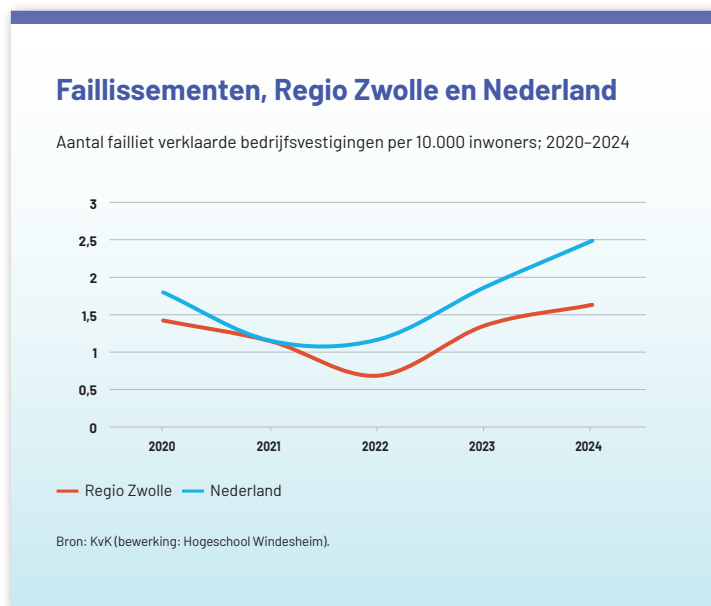
Meer faillissementen

We hebben gezien dat in de bestudeerde periode 2011–2024 elk jaar sprake is geweest van een netto toename van het aantal bedrijfsvestigingen. Achter deze groei van het aantal bedrijfsvestigingen gaat een dynamiek van oprichtingen en opheffingen schuil. Een oorzaak van bedrijfsopheffing kan onder meer een faillissement zijn. In figuur 2.15 hebben we de ontwikkeling van het aantal faillissementen weergegeven, waarmee we een indicatie geven van de financiële situatie van het regionale bedrijfsleven. Zo blijkt sinds 2020 het aantal faillissementen flink te zijn afgenomen in zowel Regio Zwolle als in geheel Nederland. Ondanks de coronacrisis en dankzij de massale steunpakketten voor bedrijven nam gedurende 2021 en 2022 het aantal faillissementen verder af. Een keerzijde van deze overheidssteun is echter de dempende werking op de bedrijvendynamiek. Het is aannemelijk dat een aantal niet-levensvatbare bedrijven door de steun actief is gebleven en zonder de steun failliet zou zijn gegaan. Het leidt tot verstoring van de creatieve destructie, het proces dat niet-levensvatbare bedrijven in een economie uit de markt worden geduwd ten gunste van de competitievere en productievere bedrijven.

Maar in 2022 lijkt het minimum te zijn bereikt, daarna neemt het aantal faillissementen alsmat toe. In heel 2022 waren er in Regio Zwolle 54 faillissementen, zo'n 0,7 faillissementen per 10.000 inwoners. In 2024 is dit aantal meer dan verdubbeld: 132 bedrijven zijn op de fles gegaan, 1,6 per 10.000 inwoners. Toch gingen de afgelopen jaren verhoudingsgewijs

meer bedrijven failliet in Nederland dan in Regio Zwolle. De stijging van het aantal faillissementen kan verschillende oorzaken hebben. Er was de afgelopen jaren sprake van beperkte economische groei. Daarnaast resteert er nog steeds een aanzienlijke openstaande coronaschuld die voor 2029 terugbetaald moet worden. Ook stegen de lonen en andere kosten de afgelopen tijd sterk en staat de rente op een hoger peil dan de afgelopen vijftien jaar. Tevens zorgen geopolitieke spanningen voor veel onzekerheid, wat negatief doorwerkt heeft op de bedrijfsinvesteringen.²⁸

Figuur 2.15

27 Kamer van Koophandel (2025) Aantal zzp'ers stabiel, helft zzp'ers en opdrachtgevers positief over handhaving, 6 mei 2025. Beschikbaar via: <https://www.kvk.nl/pers/aantal-zzpers-stabiel-helft-zzpers-en-opdrachtgevers-positief-over-handhaving/>.

28 RaboResearch (2024) Verwachte faillissementsgolf geen reden tot paniek, 2 september 2024. Beschikbaar via: <https://www.rabobank.nl/kennis/d011439793-verwachte-faillissementsgolf-geen-reden-tot-paniek>.

UITGELICHT

Het onbenut potentieel van vrouwelijk leiderschap in familiebedrijven²⁹

Familiebedrijven zijn de ruggengraat van onze economie: ongeveer 60 procent van alle ondernemingen in Nederland is een familiebedrijf. Uit cijfers van het CBS blijkt dat Regio Zwolle (in 2023) een nog groter aandeel kent, met meer dan 20.000 vestigingen van familiebedrijven die ongeveer 66 procent van alle bedrijven vormen (zie ook figuur 2.16).³⁰ Hun bijdrage aan omzet, werkgelegenheid en maatschappelijke betrokkenheid laten zien hoe belangrijk deze bedrijven zijn – voor het land én voor de regio.³¹

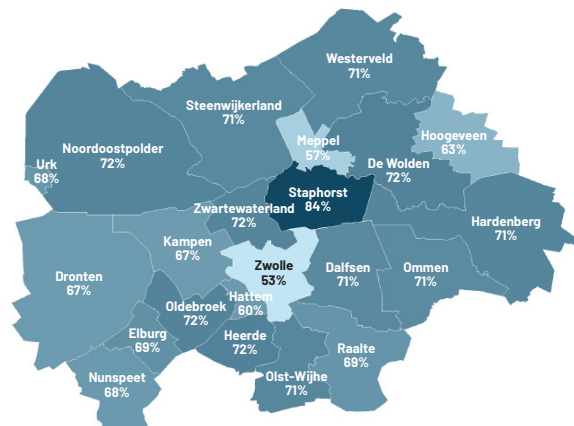
Opvolging in familiebedrijven

Elke 20 à 25 jaar staan familiebedrijven voor een cruciaal moment: de bedrijfsopvolging. Een belangrijke vraag daarbij is wie de leiding van het familiebedrijf op zich gaat nemen. Vaak wordt er dan als eerste gekeken naar zoons en minder naar dochters. Dat zien we niet alleen in familiebedrijven, maar ook breder in de samenleving: uit het jaarlijkse Global Gender Gap Report blijkt dat Nederland in vergelijking met

Figuur 2.16

Vestigingen familiebedrijven, Regio Zwolle

Aandeel vestigingen familiebedrijven per gemeente in %; 2023

Bron: CBS (bewerking: Lectoraat Familiebedrijven, hogeschool Windesheim).

²⁹ Dit kader bevat een bijdrage van het Lectoraat Familiebedrijven van hogeschool Windesheim, geschreven door Inge Korterink, Manon van Bortel en Judith van Helvert.

³⁰ Centraal Bureau voor de Statistiek (2024).

³¹ Kucynski, A., B. ter Weel, G. de Jong, S. Pel en D. Brands (2023). Maatschappelijke bijdrage van familiebedrijven. SEO Economische Onderzoek.

Europese landen om ons heen achterblijft op het gebied van gendergelijkheid op de arbeidsmarkt.³²

Opvallend genoeg laat onderzoek zien dat juist familiebedrijven kansen bieden voor vrouwelijk leiderschap.³³ De waarden die in veel familiebedrijven centraal staan – zoals continuïteit en loyaliteit – sluiten goed aan bij een relationele leiderschapsstijl, die vaak kenmerkend is voor vrouwen.³⁴ Bovendien krijgen dochters binnen familiebedrijven meer kansen om zich te ontwikkelen richting leiderschapsposities dan in andere organisaties, onder andere door flexibele rolopvattingen en werktijden en mogelijkheden om aan de slag te gaan in sectoren die traditioneel door mannen gedomineerd worden, zoals de bouw- of technieksector.³⁵ Desondanks worden dochters in veel familiebedrijven nog zelden als vanzelfsprekende opvolgers beschouwd.

Waarom zien we dan toch minder dochters opvolgen?

Een deel hiervan zit in de dagelijkse praktijk. Wie als kind vaak meegaat naar het bedrijf, ontwikkelt sneller binding met het bedrijf en ambitie om het later over te nemen.³⁶ Uit onderzoek blijkt dat zonen vaker dan dochters worden meegenomen; denk aan een vader die op zaterdag een klus doet en zijn zoon meeneemt. Zo wordt een zoon een vertrouwd gezicht en groeit de vanzelfsprekendheid dat hij ooit de opvolger zal

zijn.³⁷ Doordat zoons van jongs af aan meegaan naar het bedrijf en steeds vaker meedraaien op de werkvloer, worden zijn – bewust of onbewust – meer voorbereid op een toekomstige leiderschapsrol.³⁸ Dochters daarentegen, worden op jonge leeftijd minder meegenomen in het bedrijf en worden minder snel als opvolger zien, ook al hebben ze de juiste opleiding, de ambitie en affiniteit met het bedrijf.

Het is dus minder vanzelfsprekend dat dochters in een leiderschapspositie terechtkomen in het familiebedrijf en de route daarnaartoe is vaak anders. Hierin spelen ook onbewuste ideeën een rol. Bijvoorbeeld het beeld dat mannen meer leiderschapspotentieel hebben of dat vrouwen zich uiteindelijk op het gezin zullen richten, maakt dat dochters niet altijd als serieuze optie worden gezien.³⁹

De meerwaarde van vrouwelijke leiders

Daarmee gaat er veel potentieel verloren. Want onderzoek laat zien dat vrouwen op 17 van de 19 vastgestelde leiderschapscapaciteiten hoger scoren dan mannen. Zo blinken vrouwen onder andere uit in resultaatgerichtheid, durf om te leiden en samenwerking in teams. Bovendien kenmerkt hun leiderschap zich door het inspireren en motiveren van teamleden en het stimuleren van verandering.⁴⁰

32 World Economic Forum. (2025, 11 juni). Global Gender Gap Report 2025. World Economic Forum.

33 Campopiano, G., De Massis, A., Rinaldi, F. R., & Sciascia, S. (2017). Women's involvement in family firms: Progress and challenges for future research. *Journal of Family Business Strategy*, 8(4), pp. 200-212.

34 Hernández-Linares, R., M.C. López-Fernández, K.A. Eddleston en F. Kellermanns (2023). Learning to be entrepreneurial: Do family firms gain more from female leadership than nonfamily firms? *Strategic Entrepreneurship Journal*, 17(4), pp. 971-1001.

35 Martínez Jimenez, R. (2009). Research on women in family firms: Current status and future directions. *Family Business Review*, 22(1), pp. 53-64.

36 Zellweger, T., P. Sieger en F. Halter (2011). Should I stay or should I go? Career choice intentions of students with family business background. *Journal of Business Venturing*, 26(5), pp. 521-536.

37 Gimenez-Jimenez, D., L.F. Edelman, T. Minola, A. Calabrò en L. Cassia (2021). An intergenerational solidarity perspective on succession intentions in family firms. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 45(4), pp. 740-766.

38 Samara, G., D. Jamali en M. Lapeira (2019). Why and how should SHE make her way into the family business boardroom? *Business Horizons*, 62(1), pp. 105-115.

39 Ahrens, J.P., A. Landmann en M. Woywode (2015). Gender preferences in the CEO successions of family firms: Family characteristics and human capital of the successor. *Journal of Family Business Strategy*, 6(2), pp. 86-103.

40 Zenger, J. en J. Folkman (2019). Women score higher than men in most leadership skills. *Harvard Business Review*, 92(10), pp. 86-93.

Daarnaast blijkt vrouwelijk leiderschap in familiebedrijven tot de volgende resultaten te leiden:

1. **Prestaties en strategie:** vrouwelijke leiders dragen meer bij aan niet-financiële prestaties dan mannelijke leiders. Denk aan het verbeteren van klanttevredenheid, duurzaamheid en reputatie.⁴¹
2. **Creativiteit en innovatie:** vrouwelijke leiders signaleren nieuwe kansen en bedenken creatieve oplossingen die inspelen op veranderingen in de markt.⁴² Daarmee kunnen zij het familiebedrijf wendbaarder en innovatiever maken.
3. **Maatschappelijk verantwoord leiderschap:** vrouwelijke leiders nemen besluiten met meer oog voor medewerkers, klanten en hun directe leefomgeving. Dit leidt tot sterker maatschappelijk draagvlak en een beter imago, wat een steeds grotere rol speelt in deze tijd waarin van bedrijven steeds meer verwacht wordt op het gebied van transparantie en duurzaamheid.⁴³
4. **Goede interne samenwerking:** vrouwelijke leiders spelen vaak een verbindende rol, wat zorgt voor harmonie en goede samenwerking in het familiebedrijf.⁴⁴ Dat leidt tot minder conflicten binnen het bedrijf, meer teamgericht leiderschap en een positieve werksfeer.
5. **Professionalisering:** vrouwelijke leiders zorgen voor structuur, heldere processen en formele afspraken. Dit professionaliseert het bedrijf, maakt het minder afhankelijk van informele afspraken of willekeur en versterkt daarmee de continuïteit.⁴⁵

Toch worden dochters in familiebedrijven nog lang niet altijd als potentiële opvolgers beschouwd. Ze worden veelal gezien als belangrijke emotionele steunpilaren en een verbindende factor in het familiebedrijf, maar niet als strategische leiders. En zelfs als zij bijdragen aan het succes van het bedrijf, blijft hun rol vaak minder zichtbaar.⁴⁶

Praktijkverhalen uit de regio

Gesprekken met vrouwelijke leiders uit de regio laten zien hoe divers de wegen naar deze positie zijn. Er zijn inspirerende voorbeelden van krachtige vrouwen in de regio die aan het roer van een familiebedrijf staan, maar de weg daarheen verschilt sterk. In sommige families worden dochters net zo serieus genomen als zoons en krijgen zij alle ruimte om op te volgen. In andere families is opvolging vooral voorbehouden aan zoons. Daartussen zien we een breed palet: dochters die zich dubbel hebben moeten bewijzen om als opvolger in beeld te komen, dochters die ondanks hun capaciteiten geen kans kregen om door te groeien in het familiebedrijf, dochters die stevige rivaliteit hebben ervaren met mannelijke opvolgers, maar ook dochters die zelf kansen creëerden en uiteindelijk ook de steun van hun familie kregen. In figuur 2.17 hebben we verschillende situaties geschetst die we in de praktijk tegen zijn gekomen. Zo zijn er vrouwelijke leiders die aangaven dat ze in hun familie geen enkele kans kregen om het bedrijf over te nemen. Maar er zijn ook succesverhalen van vrouwen die door gelijke kansen in een de leidinggevende positie van het familiebedrijf kwamen. Door deze verhalen te delen, hopen we families te inspireren bewust om te gaan met gelijke opvolgingskansen voor alle kinderen.

⁴¹ Chadwick, I. C., & Dawson, A. (2018). Women leaders and firm performance in family businesses: An examination of financial and non-financial outcomes. *Journal of Family Business Strategy*, 9(4), pp. 238-249.

⁴² Marin-Palacios, C. (2023). Female entrepreneurship in family business: bibliographic analysis. *Journal of Family Business Management*, 13(3), pp. 552-578

⁴³ Cambrea, D.R., P. Tenuta en V. Naciti (2024). Family and nonfamily female directors' effect on CSR strategy. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*.

⁴⁴ Hollander, B.S. en W.R. Bukowitz (1990). Women, family culture, and family business. *Family Business Review*, 3(2), 139-151.

⁴⁵ Songini, L. en L. Gnan (2009). Women, glass ceiling, and professionalization in family SMEs: A missed link. *Journal of Enterprising Culture*, 17(4), pp. 497-525.

⁴⁶ Overbeke, K.K., D. Billimoria en S. Perelli (2013). The dearth of daughter successors in family businesses: Gendered norms, blindness to possibility, and invisibility. *Journal of Family Business Strategy*, 4(3), pp. 201-212.

Figuur 2.17

Praktijksituaties van dochters in familiebedrijven

Geen kans		Ongelijke kans			Gelijke kans
Aleen zoons worden gezien als opvolgers. Wanneer er geen mannelijke opvolgers zijn, betekent dit het einde van het familiebedrijf.	Dochters worden niet overwogen als opvolger, maar schoonzons worden wel als optie gezien. De dochter kan, als partner van, op de achtergrond een onzichtbare rol vervullen, maar zal nooit de erkenning en waardering krijgen voor haar bijdrage aan het familiebedrijf.	In dit familiebedrijf heeft de dochter een leuke functie, werkt zij intensief mee, maar wordt zij voornamelijk ingezet voor ondersteunende en meer op samenwerking gerichte taken. Bij belangrijke beslissingen en voor leiderschapsrollen komt zij niet in beeld.	In dit familiebedrijf blijft de dochter altijd in de schaduw van haar broer, die van jongs af aan wel wordt meegenomen en zo alle ruimte heeft om het bedrijf te verkennen. Terwijl hij volop wordt aangemoedigd en gesteund in zijn ontwikkeling binnen het bedrijf, moet zij zelf haar weg vinden.	In dit familiebedrijf wordt de dochter aanvankelijk niet als opvolger gezien, vooral door onbewuste gendervormen. Zij ziet zelf wel een rol voor zich en maakt dit bespreekbaar. De overdrager herkent dit en geeft haar de kans om de achterstand in kennis en ervaring in te halen, waarbij hij haar actief ondersteunt richting een leidende positie.	Alle kinderen worden vanaf jonge leeftijd betrokken bij het familiebedrijf en krijgen gelijke kansen om ervaring op te doen en hun interesses te ontdekken. Er is geen voorkeur voor een zoon als opvolger, en ambities kunnen openlijk met de overdrager worden besproken.

Bron: Lectoraat Familiebedrijven, hogeschool Windesheim.

Samen werken aan gelijkwaardigheid

Elke familie en elk familiebedrijf heeft zijn eigen verhaal, ook als het gaat om de rol van vrouwen. Uit de vele verhalen blijkt dat wanneer vrouwen meer ruimte krijgen, zij nieuwe perspectieven toevoegen die de continuïteit en veerkracht van het familiebedrijf versterken. Zo houdt het

lectorat Familiebedrijven van Hogeschool Windesheim zich bezig met het thema vrouwelijk leiderschap in familiebedrijven. Door middel van praktijkgericht onderzoek, samen met familiebedrijven, wordt gewerkt aan bewustwording en gelijke opvolgingsmogelijkheden, waarin iedere opvolger gezien en erkend wordt.

3. INCLUSIEVE SAMENLEVING

- Begin 2025 telde Regio Zwolle 813.279 inwoners; 0,7 procent meer dan een jaar eerder. Landelijk groeide de bevolking met 0,5 procent.
- Tot 2040 zal de regionale bevolking naar schatting met 5,3 procent groeien. Landelijk wordt een groei van 6,8 procent verwacht.
- In 2025 was 34,7 procent van de bevolking van Regio Zwolle 55 jaar of ouder, landelijk bedroeg het aandeel 55-plussers 34,6 procent
- Belangrijkste bron van bevolkingsgroei is de binnenlandse migratie. In 2024 verhuisden netto ruim 4.100 nieuwe inwoners van elders in Nederland naar Regio Zwolle.
- In 2024 namen in Regio Zwolle 2.100 personen extra actief deel aan de arbeidsmarkt ten opzichte van het jaar ervoor. De beroepsbevolking groeide hiermee tot 461.700 personen.
- In 2024 was gemiddeld 3,1 procent van de regionale beroepsbevolking werkloos (+0,1 procentpunt t.o.v. 2023). Op landelijk niveau was de werkloosheid 3,7 procent (+0,1 procentpunt).
- Ongeveer 8,5 procent van de inwoners (15–75 jaar) is aan te duiden als onbenut arbeidspotentieel. Het grootste deel bestaat uit 23.000 deeltijders die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren werken.
- Ondanks daling van het aantal openstaande vacatures blijft de regionale arbeidsmarkt zeer krap. Halverwege 2025 had een werkzoekende in Regio Zwolle gemiddeld 5 banen voor het uitkiezen.
- De afgelopen jaren is het aantal mensen dat van en naar Regio Zwolle reist voor werk gedaald, een steeds groter deel van de regionale beroepsbevolking is werkzaam in de regio (75 procent in 2023).

3.1 Inwoners

Demografie is onder andere van invloed op de vraag naar publieke voorzieningen, economische ontwikkeling en op de inrichting van de fysieke leefomgeving. De regionale bevolking vormt tevens de basis van het regionale arbeidsaanbod. Bovendien geven ontwikkelingen in bevolkingsomvang onder meer uitdrukking aan de aantrekkingskracht van een plek als woon- en werklocatie. Aan de hand van nationale en regionale bevolkingscijfers beschrijven we de aard en omvang van de bevolkingsontwikkeling in Regio Zwolle. Daarbij kijken we onder meer naar de ruimtelijke spreiding, de leeftijdsopbouw en de componenten waaruit de ontwikkeling is samengesteld.

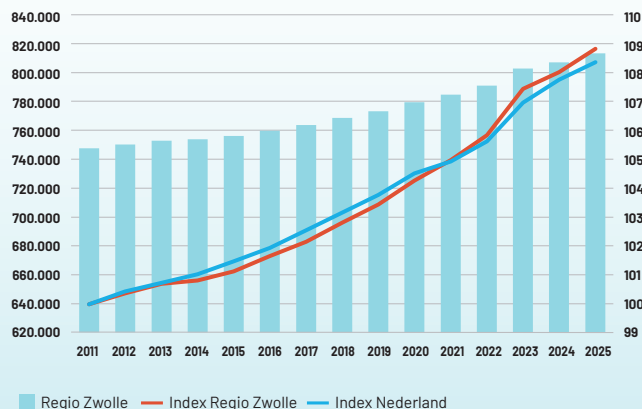
Bevolking Regio Zwolle groeit vooralsnog sterker dan landelijk

Op 1 januari 2025 telden de 22 Regio Zwolle gemeenten samen 813.279 inwoners. Dat zijn er ruim 6.000 meer dan op 1 januari een jaar eerder: een groei van 0,7 procent tegenover 0,5 procent landelijk. In vergelijking met het jaar daarvoor – de toename bedroeg toen 4.200 personen (+0,5 procent) – trekt de bevolkingsgroei weer aan. Als we verder terugkijken dan zien we dat de bevolking van Regio Zwolle de afgelopen jaren sterker is gegroeid dan landelijk. Tussen 2011 en 2025 is het aantal inwoners per saldo met bijna 67.000 toegenomen (+8,8 procent). In dezelfde periode nam de totale Nederlandse bevolking toe met 8,3 procent.

Figuur 3.1

Bevolkingsontwikkeling, Regio Zwolle en Nederland

Aantal inwoners (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011–2025 (peildatum 1 januari)

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Uit figuur 3.2 wordt duidelijk dat de bovengemiddelde groei van de regionale bevolking vooral tot stand is gekomen in de afgelopen vijf jaren. De gemiddelde jaarlijkse groei bedroeg toen 0,9 procent tegenover 0,7 procent landelijk. Verder is te zien dat over de periode 2011–2025 de Kop van Flevoland het sterkste groeigebied van de regio is. Ook hier zien we dat vooral gedurende de afgelopen vijf jaren een sterke ontwikkeling heeft plaatsgevonden. Sterk is ook de groei in de gemeente Zwolle, die wordt gekenmerkt door een stabiel bovengemiddelde groei per periode. Lager dan gemiddeld (regionaal en landelijk) was de bevolkingsgroei in de Kop van de Veluwe, Kop van Overijssel, Salland en Zuidwest Drenthe. Toch zien we dat in meer recente jaren er in de Kop van de Veluwe en de Kop van Overijssel sprake was van een inhaalslag; de bevolkingsgroei is tussen 2020 en 2025 gemiddeld harder gegroeid dan landelijk.

MONITOR

Figuur 3.2

Bevolkingsontwikkeling, Regio Zwolle, Nederland en deelgebieden*

Aantal inwoners en per periode gemiddelde jaarlijkse groei in %; 2011-2025 (peildatum 1 januari)

	2011	2025	2011-2025	2011-2015	2015-2020	2020-2025
Regio Zwolle	747.519	813.297	0,63%	0,28%	0,62%	0,87%
Nederland	16.655.799	18.044.027	0,60%	0,37%	0,60%	0,73%
IJssel-Vecht Delta	72.421	80.054	0,75%	0,41%	0,93%	0,79%
Kop van Flevoland	105.095	117.817	0,86%	0,35%	0,63%	1,45%
Kop van Overijssel	59.460	63.684	0,51%	0,08%	0,55%	0,79%
Kop van de Veluwe	101.716	109.763	0,57%	0,30%	0,49%	0,82%
Salland	54.190	57.626	0,45%	0,12%	0,56%	0,59%
Vechtdal	103.925	112.711	0,60%	0,16%	0,56%	0,96%
Zuidwest Drenthe	130.357	137.832	0,41%	0,01%	0,46%	0,66%
Zwolle	120.355	133.810	0,80%	0,73%	0,80%	0,77%

*Zie bijlage 2 voor de indeling in deelgebieden.

Bron: Europese Commissie (bewerking: Hogeschool Windesheim).

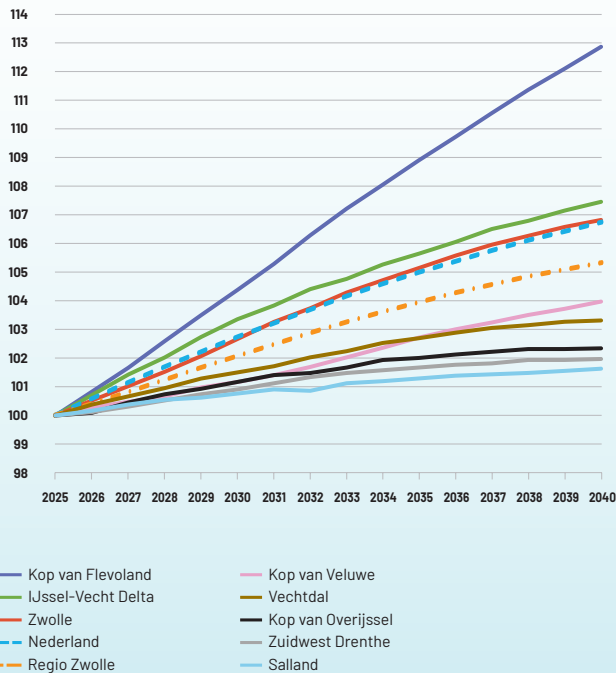
Op basis van het Primos-prognosemodel (ABF Research) is een toekomstprojectie van de bevolkingsontwikkeling gemaakt (zie figuur 3.3). Deze voorspelling laat zien dat tussen 2025 en 2040 de bevolking van Regio Zwolle naar verwachting met 5,3 procent zal groeien. Anders dan de gerealiseerde bevolkingsgroei van de afgelopen jaren zal de regio daarmee minder hard groeien dan landelijk. Per saldo wordt namelijk een landelijke groei van 6,8 procent verwacht tot en met 2040. Nederland zal in 2040 circa 19,1 miljoen inwoners tellen, waarvan ruim 4 procent woonachtig in Regio Zwolle zal zijn.

Als we inzoomen op de afzonderlijke deelgebieden dan valt op dat de grootste groei in de Kop van Flevoland verwacht wordt. Over de periode 2025-2040 wordt een bevolkingsgroei van 12,8 procent geraamd; 7,5 procentpunt hoger dan de gemiddelde regionale groeiprognoze. In de IJssel-Vecht Delta en Zwolle zal de bevolkingsgroei eveneens boven het regionale gemiddelde liggen. De overige deelgebieden zullen minder hard groeien. In Salland zal de bevolkingsgroei het laagste zijn, naar verwachting zo'n 1,6 procent.

Figuur 3.3

Prognose bevolkingsontwikkeling, Regio Zwolle, Nederland en deelgebieden*

Index 2025=100; 2025-2040

Bron: CBS i.c.m. Primos-prognose ABF Research (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Hoger vergrijzingstempo in Regio Zwolle

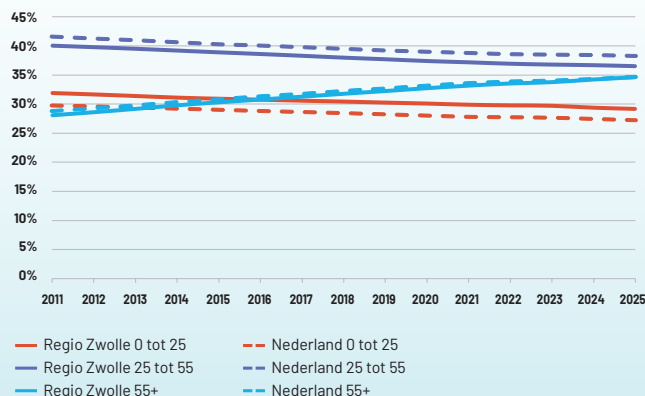
Eén van de belangrijkste trends in de demografie van Nederland (en veel andere landen in Europa en daarbuiten) is de voortgaande vergrijzing. Dit zien we terug in de ontwikkeling van de leeftijdsstructuur van de bevolking: er is sprake van een relatieve toename van het aantal ouderen. Daarnaast ontgroent de bevolking: een relatieve afname van het aantal jongeren. Het tempo van vergrijzing van de bevolking, uitgedrukt in het aandeel 55-plussers, lag in Regio Zwolle de afgelopen jaren iets hoger dan het landelijk gemiddelde. In 2011 was 27,9 procent van de regionale bevolking 55 jaar of ouder. Begin 2025 is dit aandeel gegroeid tot 34,7 procent. In dezelfde periode ontwikkelde het landelijke aandeel 55-plussers van 28,8 procent naar 34,6 procent. Tegelijk zien we dat de bevolking van Regio Zwolle minder snel ontgroent dan het landelijk gemiddelde. In 2011 was 32,0 procent van de bevolking jonger dan 25 jaar. In 2025 is dit gedaald tot 29,0 procent. In dezelfde periode daalde het aandeel jongeren (0- tot 25-jarigen) op landelijk niveau van 29,7 procent naar 27,7 procent. In die zin is Regio Zwolle zowel (bovengemiddeld) grijs als groen. Daarnaast betekent dit dat het aandeel van de groep 25- tot 55-jarigen relatief klein is in Regio Zwolle; de groep die de kern van het arbeidsaanbod vormt.

De vergrijzing zal de komende decennia verder toenemen. Als we afgaan op de landelijke lange termijn bevolkingsprognoses van het CBS, dan blijkt dat in 2030 23 procent van de inwoners in Nederland 65 jaar of ouder zal zijn. Het aandeel van deze groep loopt vervolgens geleidelijk op tot zo'n 25 procent in 2050. Voor de nog langere termijn wordt in 2070 een aandeel van 26 procent voorspeld. Deze verandering van de leeftijdsstructuur van de bevolking, minder jongeren en een groter aantal ouderen in de pensioengerechtigde leeftijd, heeft als belangrijk gevolg voor de arbeidsmarkt dat het aanwezige arbeidspotentieel steeds kleiner wordt.

Figuur 3.4

Vergrijzing en ontgroening bevolking, Regio Zwolle en Nederland

Aandeel 0- tot 25-jarigen, 25- tot 55-jarigen en 55-plussers in %; 2011-2025
(peildatum 1 januari)

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Binnenlandse migratie belangrijkste bron van groei

Bij de groei van de bevolking spelen twee factoren een rol. Allereerst het natuurlijk verloop, het saldo tussen geboorte en sterfte. De tweede factor is de migratie, oftewel verhuizingen vanuit en naar Regio Zwolle, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse migratie. In 2024 blijkt het aantal inwoners van Regio Zwolle met name toe te zijn genomen door binnenlandse verhuizingen en in mindere mate door buitenlandse migratie en natuurlijk verloop.

Een constante in de regionale bevolkingsgroei is het positieve geboortesaldo. In 2024 overtrof het jaarlijks aantal geboorten het aantal sterfgevallen met 527. Toch neemt ieder jaar het belang van het natuurlijk verloop als component van bevolkingsgroei stukje bij beetje af. Het geboortesaldo in 2024 was ruim 2.500 personen lager dan in 2011; een ontwikkeling waarin we het proces van ontgroening en vergrijzing van de bevolking weerspiegeld zien. Bijna tegenovergesteld was het verloop van de ontwikkeling van de binnenlandse migratie. Tot en met 2016 was er zelfs sprake van een vertrekoverschot, maar vanaf 2017 was het binnenlandse migratiesaldo positief. Vanaf dan verhuisden jaarlijks meer mensen vanuit elders in het land naar Regio Zwolle dan dat er vertrokken. In 2024 overtrof het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met bijna 4.100; na een dipje in 2023 lag de netto instroom daarmee weer op het relatief hoge niveau van de jaren 2021 en 2022. De binnenlandse migratie blijft de belangrijkste bron van bevolkingsgroei. Hierbij dient benadrukt te worden dat de binnenlandse migratiecijfers betrekking hebben op personen die zijn opgenomen in het bevolkingsregister van een Nederlandse gemeente (Basisregistratie Personen – BRP), waarbij het oude en het nieuwe adres in verschillende gemeenten liggen. Zo ook asielzoekers die na aanmelding in een

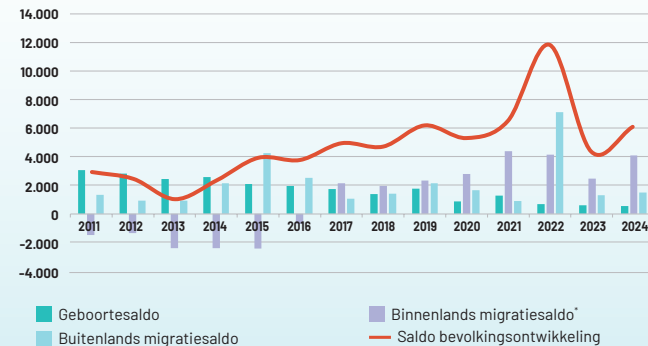
Figuur 3.5

aanmeldcentrum binnen Nederland verhuizen naar een andere (opvang)locatie. In de volgende sectie van deze paragraaf gaan we daar nader op in.

Daarnaast heeft Regio Zwolle een structureel buitenlands migratieoverschot. Jaarlijks vestigen er zich meer mensen vanuit het buitenland, dan dat er mensen vanuit Regio Zwolle emigreren naar het buitenland. Na het hoge buitenlandse migratiesaldo in het jaar 2022, veroorzaakt door de sterk toegenomen instroom van vluchtelingen vanuit vooral Oekraïne, is in de jaren daarna het saldo teruggelopen. In 2024 bestond het buitenlandse migratiesaldo uit bijna 1.500 personen, een vijfde van het saldo in 2022. Een deel van de buitenlandse migratie wordt gevormd door arbeidsmigranten. Accurate cijfers over aantallen arbeidsmigranten zijn echter schaars. Volgens de meest recent beschikbare CBS-cijfers telde Regio Zwolle eind 2022 in totaal zo'n 4.000 arbeidsmigranten, en 1.500 meegereisde gezinsleden (zie ook tekstkader 'Arbeidsmigratie').

Samenstelling bevolkingsontwikkeling, Regio Zwolle

Aantal inwoners; 2011-2024

* Inclusief verhuizingen asielzoekers.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Binnenlandse migratie bestaat voor grootste deel uit asielmigratie

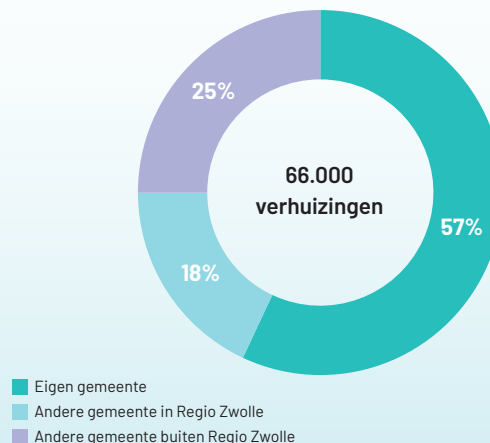
Sinds 2017 vestigen steeds meer mensen uit de rest van Nederland zich in Regio Zwolle. In 2024 verwelkomde de regio ruim 20.600 nieuwe inwoners, terwijl zo'n 16.500 mensen naar een plek elders in Nederland verhuisden. Tegelijkertijd vond het grootste deel van de verhuizingen (57 procent) binnen de regio plaats. Zo verwisselden in 2024 66.000 inwoners in Regio Zwolle van woning. Daarvan bleef 57 procent binnen de eigen gemeente (en dus ook binnen de regio) wonen en 18 procent van de verhuizende inwoners verkaste naar een woning elders in Regio Zwolle. De resterende 25 procent van de verhuizers vestigde zich buiten de regio.

In 2024 verhuisden er netto 4.069 personen vanuit een gemeente elders in Nederland naar een gemeente in Regio Zwolle. Figuur 3.7 geeft een indruk van waar al die nieuwe inwoners vandaan komen. De kaart geeft aan dat het grootste deel van de verhuisbewegingen plaatsvindt tussen de regio en veelal direct aangrenzende of nabijgelegen gemeenten. Zo blijkt de netto instroom het grootst te zijn vanuit de gemeenten Lelystad en Almere, met een omvang van respectievelijk 280 en 271. Andere gemeenten van waaruit relatief veel nieuwe inwoners afkomstig zijn, zijn Zeewolde (netto 89), Midden-Drenthe (66), Deventer (59) en Harderwijk (51). Daarnaast valt op dat er betrekkelijk veel nieuwe inwoners afkomstig zijn uit de gemeente Haarlemmermeer (58) en Haarlem (49). Tegelijkertijd zijn er ook gemeenten ten opzichte waarvan Regio Zwolle een negatief migratiesaldo heeft. Naar studentenstad Groningen verhuisden er meer personen vanuit de regio dan andersom. Het heeft geresulteerd in een negatief saldo van 102. Andere gemeenten met een relatief groot negatief saldo zijn Rotterdam (-71) en het nabijgelegen Epe (-59).

Figuur 3.6

Verhuisbestemming inwoners Regio Zwolle

Verdeling van verhuizende inwoners Regio Zwolle naar verhuisbestemming in %; 2024

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

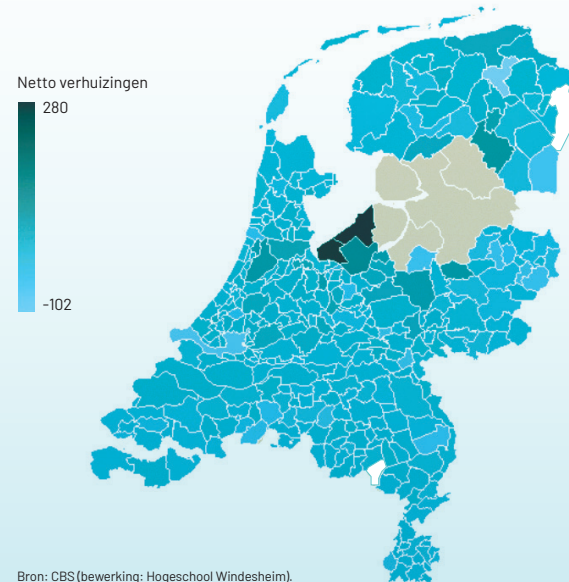
Figuur 3.7

Maar de kaart uit figuur 3.7 schetst niet het volledige beeld van de binnenlandse migratie naar de regio. Er is namelijk sprake van een opvallend grote instroom van nieuwe inwoners vanuit de gemeente Westerwolde in Groningen, en in iets minder mate vanuit de gemeente Cranendonck in Noord-Brabant. Dit komt door de daar gevestigde COA-aanmeldcentra in Ter Apel en Budel, waar asielzoekers die Nederland via een landsgrens binnenkomen zich aanmelden. Na het aanmeldproces van enkele weken doorlopen te hebben, waaronder inschrijving in het bevolkingsregister, vertrekken zij naar een meer permanente verblijfplaats elders. Doorgaans is dat een regulier asielzoekerscentrum (azc) waar de asielzoekers verblijven in afwachting van het besluit van de IND op hun asielaanvraag. Afhankelijk van het besluit wordt een asielzoeker een statushouder die een verblijfsvergunning krijgt. Een statushouder is dus een voormalig asielzoeker die officieel in Nederland mag blijven. De verhuizing naar een regulier azc in een andere gemeente zien we terug in de binnenlandse migratiecijfers. In wezen gaat het om verkapte buitenlandse migratie waarbij, via een tussenstap in een binnenlands aanmeldcentrum, nieuwe inwoners afkomstig vanuit het buitenland naar Regio Zwolle verhuizen.

In 2024 blijken er per saldo ruim 3.600 mensen vanuit Westerwolde (Ter Apel) naar Regio Zwolle verhuisd te zijn. Vanuit Cranendonck (Budel) blijkt het om netto 200 personen te gaan. De bestemming van deze nieuwe inwoners waren voornamelijk Dronten (netto 843), Noordoostpolder (628), Hardenberg (566) en Hoogeveen (652), gemeenten met een grote opvanglocatie (1.000 opvangplaatsen) binnen hun grenzen. Het totale binnenlands migratiesaldocijfer geeft derhalve een enigszins vertekend beeld: 90 procent van het binnenlands migratiesaldo is toe te wijzen aan asielmigratie.

Binnenlandse verhuizingen naar en vanuit Regio Zwolle

Binnenlands migratiesaldo per Nederlandse gemeente (excl. gemeenten Cranendonck en Westerwolde); 2024

Figuur 3.8

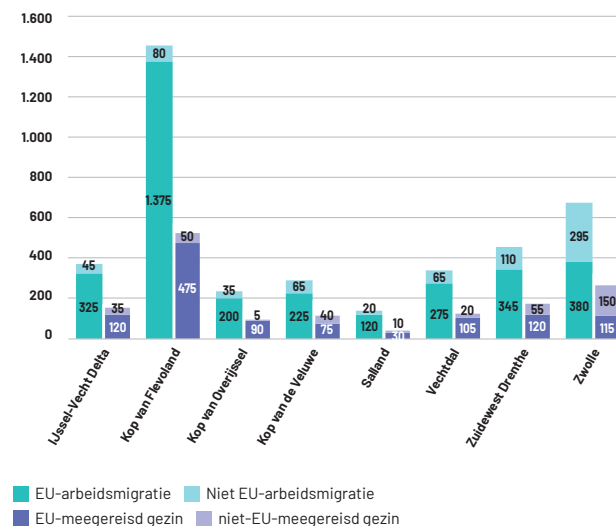
Arbeidsmigratie

Eind 2022 telde Nederland volgens officiële tellingen in totaal een kleine 300.000 arbeidsmigranten. Daarnaast hadden 140.000 meegereisde gezinsleden zich bij een gemeente ingeschreven. Maar schattingen duiden erop dat het daadwerkelijke aantal arbeidsmigranten ruim twee keer zo hoog ligt, omdat veel werk dat door buitenlanders wordt gedaan seizoenswerk is – die mensen blijven in de officiële cijfers veelal onder de radar.

Volgens de officiële tellingen waren er bij elkaar opgeteld eind 2022 zo'n 5.500 arbeidsmigranten en meegereisde gezinsleden woonachtig in Regio Zwolle. Het gaat om niet-Nederlanders met als doel te gaan werken in Nederland. Het kan bijvoorbeeld gaan om arbeid in loondienst of arbeid als zelfstandige. Dit betreft zowel kennismigranten, die zijn geïmmigreerd op basis van de IND-kennismigrantenregeling en alle andere regelingen die met deze kennismigrantenregeling samenhangen, als overige arbeidsmigranten. Onder meegekomen of meegereisde gezinsleden verstaan we gezinsleden die zich voegen bij een persoon, in dit geval de arbeidsmigrant, die gelijktijdig of eerder naar Nederland is gekomen. Het gaat om ouders, kinderen en partners van migranten en zij vormen bij aanvang van de migratie samen een huishouden.

Arbeidsmigranten en meegekomen gezinsleden per deelgebied

In absolute aantallen; 2022 (peildatum 31 december)

* Cijfers zijn afgerond op dichtstbijzijnde vijftal.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

47 In dit geval rekenen we tot de EU-landen ook de landen die onderdeel zijn van de EFTA: European Free Trade Association (Europese Vrijhandelsassociatie, EVA). De EFTA is een samenwerkingsverband tussen Liechtenstein, Noorwegen, IJsland en Zwitserland.

In figuur 3.8 hebben we per deelgebied de stand van het aantal arbeidsmigranten en meegekomen gezinsleden weergegeven. Daarbij maken we onderscheid naar nationaliteit: de migrant bezat op het moment van migratie de nationaliteit van een EU-land of een niet-EU-land.⁴⁷ In deze tellingen gaat het om migranten en hun gezinsleden die tussen begin 1999 en eind 2022 geïmmigreerd zijn. We zien dat in deelgebied de Kop van Flevoland de meeste arbeidsmigranten wonen. De migranten en hun gezinsleden zijn voor het grootste deel uit EU-landen afkomstig: ruim 90 procent. Dit aandeel ligt hoger dan het regionale gemiddelde van 80 procent. In Zwolle is overigens het aandeel arbeidsmigranten en hun gezinsleden uit de EU (veruit) het laagst: 52 procent.

In relatieve termen kent de Kop van Flevoland ook het grootste aantal arbeidsmigranten en meegereisde gezinsleden: 176 per 10.000 inwoners. Op enige afstand volgt deelgebied Zwolle met 72 arbeidsmigranten per 10.000 inwoners. Daarna volgen IJssel-Vecht Delta (67 migranten per 10.000 inwoners), Kop van Overijssel (53), Zuidwest Drenthe (47), Vechtdal (42), Kop van Overijssel (38) en Salland (32). Als we deze cijfers afzetten tegen het landelijk gemiddelde van 244 arbeidsmigranten (inclusief gezinsleden) per 10.000 inwoners, dan blijken in Regio Zwolle verhoudingsgewijs weinig arbeidsmigranten (en hun gezinsleden) woonachtig te zijn. Maar benadrukt moet worden dat de registratie van arbeidsmigratie beperkingen heeft en dat de daadwerkelijke aantallen waarschijnlijk hoger zullen liggen.

3.2 Arbeidsaanbod- en deelname

Aan de hand van verschillende karakteristieken over de beroepsbevolking en arbeidsdeelname geven we een indruk van de aard van het regionale arbeidsaanbod.

Arbeidsparticipatie stabiliseert

Ontwikkelingen aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden in belangrijke mate bepaald door demografische ontwikkelingen. Alle mensen tussen de 15 en 74 jaar worden tot de potentiële beroepsbevolking gerekend (volgens internationale definities); zij zouden in potentie kunnen werken. Kinderen jonger dan 15 jaar (leerplicht) en ouderen vanaf 75 jaar (pensioen) worden hier niet toe gerekend. In 2024 neemt van de groep 15 tot en met 74-jarigen woonachtig in Regio Zwolle, net als in 2023, 77,5 procent deel aan de arbeidsmarkt (dat wil zeggen: werkt of is werkloos (wenst werk, is beschikbaar voor de arbeidsmarkt en zoekt actief naar werk)). Dit komt overeen met 461.700 personen, zij vormden de regionale beroepsbevolking – het feitelijke arbeidsaanbod. Van de beroepsbevolking in Regio Zwolle was over 2024 gemiddeld genomen 3,1 procent werkloos, wat overeenkomt met zo'n 14.400 personen. Daarnaast had de niet-beroepsbevolking van Regio Zwolle een omvang van 133.800 personen. Deze zogeheten niet-actieven zijn mensen die niet kunnen werken (bijvoorbeeld door ziekte of zorgtaken), die niet willen werken, of die niet verwachten werk te vinden.

Figuur 3.9

De bruto arbeidsparticipatie, ofwel het aandeel van de potentiële beroepsbevolking dat actief is op de arbeidsmarkt (werkend of werkloos), is in 2024 gelijk gebleven in vergelijking met het voorgaande jaar (zie figuur 3.10). Meteen na de coronapandemie nam de bruto arbeidsparticipatie stevig toe. Het snelle herstel van de economie en de sterk toegenomen arbeidsmarktkrapte lokte steeds meer mensen naar de arbeidsmarkt. In 2024 is de groei van de economie gestabiliseerd en is de arbeidsmarkt wat minder gespannen, waardoor het arbeidsaanbod minder hard is gegroeid.

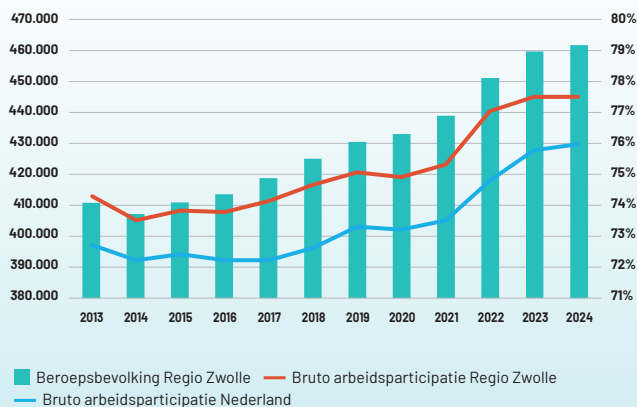
Zo zien we onder meer dat de beroepsbevolking is gestegen met 2.100 werkenden, een relatief kleine toename gezien de toename van 8.600 werkenden een jaar eerder. Het blijkt dat deze groei in zijn geheel is gefaciliteerd door een toename van de bevolking (zie figuur 3.9). Waar in eerdere jaren nog werd geput uit de niet-beroepsbevolking en we een afname zagen van deze groep, is in 2024 deze groep juist in omvang toegenomen (+600 in 2024 tegenover -1.000 in 2023). Het heeft erin geresulteerd dat de regionale bruto arbeidsparticipatie in 2024, net als het jaar ervoor, 77,5 procent bedroeg. Op landelijk niveau was er wel sprake van (een kleine) groei: van 0,2 procentpunt naar 76,0 procent. Toch geldt voor zowel Regio Zwolle als landelijk dat het deel van de bevolking dat deelneemt aan de arbeidsmarkt historisch hoog ligt, waarmee er nauwelijks meer rek zit in de bruto arbeidsparticipatie.

De stabilisatie van de bruto arbeidsparticipatie in de afgelopen twee jaren betreft zowel ouderen als jongeren (zie figuur 3.11). Daarvoor kwam de sterkste groei in de bruto arbeidsparticipatie voor rekening van de groep 15- tot 25-jarigen. Ook de groep 45-plussers groeide, waar ook nog de meeste groei is te behalen. Dat de groei van de totale bruto

Figuur 3.10

Beroepsbevolking en arbeidsparticipatie, Regio Zwolle en Nederland

In absolute aantallen (balken en linker as) en aandeel (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking in % (lijnen en rechter as); 2013-2024

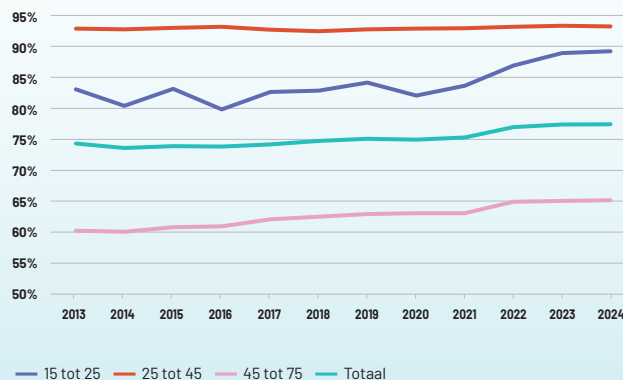
Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

arbeidsparticipatie per saldo langzaam tot stilstand lijkt te komen wordt verklaard doordat de groep 25- tot 44-jarigen, die de hoogste arbeidsparticipatie kent, langzaam kleiner wordt in omvang, terwijl de groep 45-plussers in omvang toeneemt maar tegelijkertijd de laagste bruto arbeidsparticipatie kent.

Figuur 3.11

Bruto arbeidsparticipatie naar leeftijd, Regio Zwolle

Aandeel (werkzame en werkloze) beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking in %; 2013-2024

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 3.12

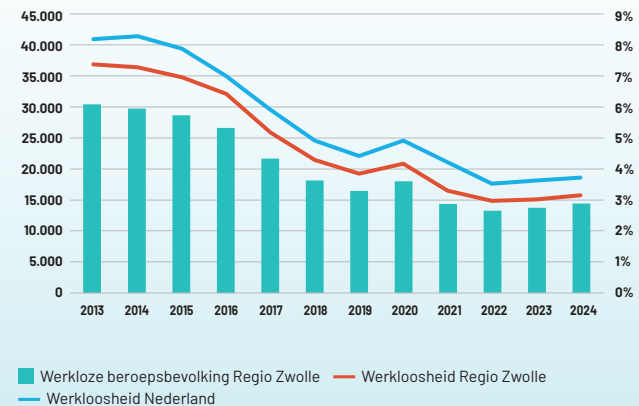
Lichte stijging werkloosheid

Als gevolg van de arbeidsmarktkrapte is de werkloosheid in zowel Regio Zwolle als in Nederland gemiddeld genomen laag te noemen. De hogere werkloosheid als gevolg van de coronapandemie is inmiddels verleden tijd en het regionale werkloosheidspercentage in 2024 was met 3,1 procent lager dan voor de coronapandemie. Landelijk bedroeg de werkloosheid 3,7 procent (zie figuur 3.12). Toch is er sprake van een lichte stijging van de werkloosheid, zowel in Regio Zwolle als landelijk. Het aantal werkloze personen in 2024, ruim 14.000 personen, is sterker toegenomen dan in het jaar ervoor: met 700 personen tegenover 400 personen in 2023. Het laat zien dat de arbeidsmarkt, hoewel nog steeds krap, gemiddeld genomen iets minder gespannen is geworden.

De lichte toename van de werkloosheid geldt vooral voor jongeren op de arbeidsmarkt. Voor deze groep in Regio Zwolle was het werkloosheidspercentage 7,3 procent in 2024. De afgelopen jaren is de jeugdwerkloosheid gemiddeld genomen wel afgenomen. De werkloosheid is het laagst in de groep 45- tot 75-jarigen. Bovendien kende deze groep, in tegenstelling tot de andere leeftijdsgroepen, in 2024 een (licht) dalende werkloosheid; van 1,8 procent in 2023 naar 1,7 procent in 2024. Dat lage percentage is onder andere het gevolg van de relatief ruime arbeidsmogelijkheden voor ervaren werknemers op de krappe arbeidsmarkt in combinatie met de mogelijkheid voor een deel van deze groep om uit te stromen naar (vervroegd) pensioen in geval van baanbeëindiging.

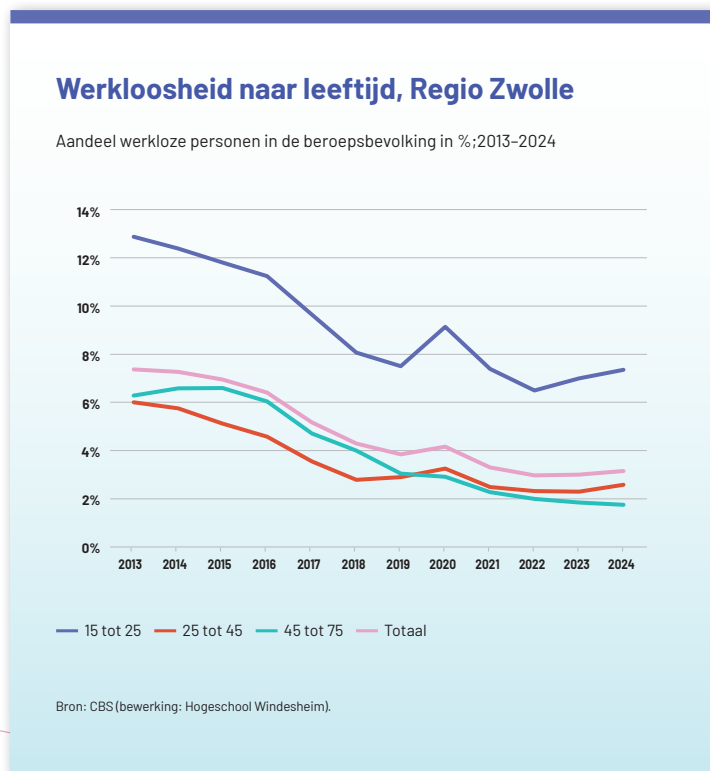
Werkloze beroepsbevolking en werkloosheid, Regio Zwolle en Nederland

In absolute aantallen (balken en linker as) en aandeel werkloze personen in de beroepsbevolking in % (lijnen en rechter as); 2013-2024

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 3.13

Onbenut arbeidspotentieel neemt verder af

De situatie van arbeidsmarktkrapte heeft er de laatste jaren voor gezorgd dat het onbenut arbeidspotentieel steeds beter wordt benut. Naast werklozen zijn er groepen personen die in potentie (extra) beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt. Samen worden deze groepen het onbenut arbeidspotentieel genoemd. Het onbenut arbeidspotentieel bestaat uit werklozen die officieel werkloos zijn, omdat ze op zoek en beschikbaar zijn voor werk, uit semi-werklozen die wel zoeken naar werk maar daarvoor niet beschikbaar zijn of wel beschikbaar zijn maar niet zoeken, en uit deeltijdwerkers die liever meer uren zouden willen werken dan dat ze doen. Deze groepen zijn niet volledig in beeld bij instanties, maar wel een interessante doelgroep in een tijd waar de schaarste aan geschikt personeel in veel sectoren aanzienlijk is.

Figuur 3.14 laat het aandeel van deze verschillende groepen in de potentiële beroepsbevolking van Regio Zwolle en Nederland zien voor de jaren 2023 en 2024. In 2023 behoorde 9,0 procent van de regionale bevolking van 15 tot 75 jaar – de potentiële beroepsbevolking – tot het onbenut arbeidspotentieel. In 2024 is dit gedaald naar 8,5 procent. De regionale percentages wijken nauwelijks af van de landelijke gemiddeldes van respectievelijk 8,8 en 8,7 procent.

Tussen 2023 en 2024 is het aantal personen in Regio Zwolle dat als onbenut arbeidspotentieel kan worden aangeduid met 3.000 afgenomen. Daarmee telde het onbenut arbeidspotentieel in 2024 zo'n 47.000 personen. Hiervan zijn ongeveer 23.000 deeltijders die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren maken. Een iets kleiner deel betreft de semi-werklozen: 7.000 personen zijn op korte termijn beschikbaar maar hebben niet recent gezocht en anderen (3.000 personen) hebben wel

Figuur 3.14

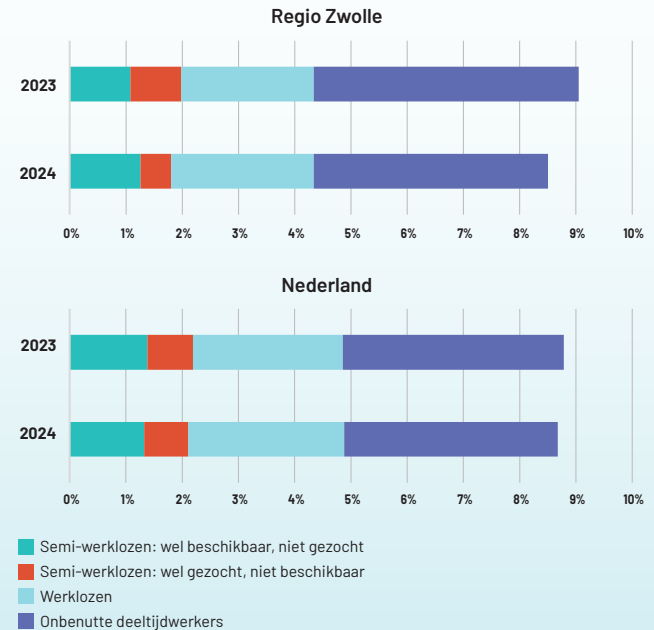
gezocht maar zijn op korte termijn niet beschikbaar. Tot slot telde de regio ruim 14.000 'reguliere' werklozen, personen die actief op zoek zijn naar werk en direct beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt.

De omvang van het onbenutte arbeidspotentieel blijkt in werkelijk echter kleiner te zijn dan de statistiek aangeeft. Daar zijn verschillende redenen voor. Zo worden vooral de onderbenutte deeltijders overschat omdat in termen van fte's de omvang vele malen kleiner is. Verder geldt dat onderwijsvolgenden meetellen in de statistiek, terwijl zij vanwege het volgen van onderwijs maar beperkt inzetbaar zijn. Daarnaast betekent 'niet beschikbaar' vaak dat er sprake is van een substantiële afstand tot de arbeidsmarkt waardoor werken in veel gevallen niet mogelijk of niet lonend is.⁴⁸

48 Meer over onbenut arbeidspotentieel en de mogelijkheden tot benutting in: Hansen, E., A. Wertheim, A. Edzes, J. van der Weide en T. Nankman (2025). Ongekende mogelijkheden! Regionale opgaven voor het onbenutte arbeidspotentieel in een krappe arbeidsmarkt. Groningen/Zwolle: Hanze en hogeschool Windesheim. Beschikbaar via: <https://www.windesheim.nl/onderzoekpublicaties/ongekende-mogelijkheden!-regionale-opgaven-voor-het-onbenutte>.

Onbenut arbeidspotentieel, Regio Zwolle en Nederland

Aandelen in potentiële beroepsbevolking in %; 2023 en 2024*

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS/ArbeidsmarktInzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 3.15

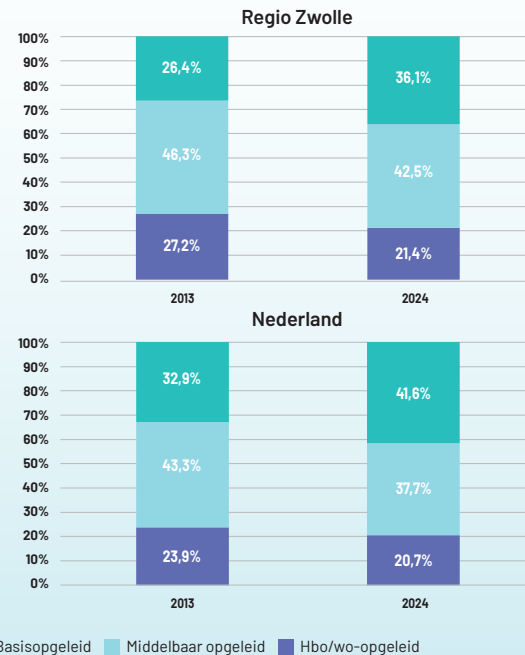
Dalend aanbod middelbaar opgeleiden, vraag blijft hoog

Een manier om de aard van de regionale beroepsbevolking, ook wel het menselijk kapitaal genoemd, te beschrijven is om het in te delen naar onderwijsrichting. Onderwijs en opleiding stellen de beroepsbevolking in staat hun kennis en vaardigheden te vergroten en daarmee hun productiviteit. Daarnaast blijkt dat investeringen in onderwijs en opleiding bijdragen aan ontwikkeling en snellere en effectievere toepassing van nieuwe technologieën. Goed opgeleid menselijk kapitaal vertaalt zich in een hoger productiviteitsniveau in een regio – een verband dat doorgaans sterk is.⁴⁹

Als we naar de ontwikkeling van de beroepsbevolking naar onderwijsrichting in Regio Zwolle kijken, dan zien we dat de afgelopen jaren het aandeel met een afgeronde hbo- of wo-opleiding aanzienlijk is toegenomen. In 2024 had 36,1 procent van de beroepsbevolking een hbo- of wo-diploma – bijna 10 procentpunt hoger dan in 2013. Landelijk steeg dit aandeel met bijna 9 procentpunt in dezelfde periode. Hoewel de afgelopen jaren gedaald, blijft het grootste deel van de regionale beroepsbevolking middelbaar opgeleid: 42,5 procent beschikt over een havo, vwo, mbo 2, 3 of 4 diploma (als laatst behaalde opleiding). Op landelijk niveau is het beeld duidelijk anders. Met een aandeel van 37,7 procent is het deel middelbaar opgeleiden een stuk kleiner.

Beroepsbevolking naar onderwijsrichting, Regio Zwolle en Nederland

Verdeling naar onderwijsrichting Regio Zwolle (bovenste diagram) en Nederland (onderste diagram) in %; 2013 en 2024

Bron: CBS/ArbeidsmarktInzicht.nl (bewerking: Hogeschool Windesheim).

49 CBS (2015). De Nederlandse Economie. Productiviteit in Nederland 2002-2014: economische groei, productiviteit en de crisis. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bovendien is dit aandeel de afgelopen jaren harder gedaald dan in Regio Zwolle. Relatief sterk gedaald tussen 2013 en 2024 is het aandeel basisopgeleiden (vmbo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo of mbo 1). Met 21,4 procent lag dit aandeel 5,8 procentpunt lager dan in 2013 (landelijk -3,2 procentpunt).

Overigens past hierbij de kanttekening dat in toenemende mate wordt afgevraagd of onderwijsrichting voldoende accuraat is als maatstaf voor het kennis- en vaardighedeniveau van de beroepsbevolking. Dit vanwege het groeiende besef van de noodzaak van een leven lang ontwikkelen, waarbij in toenemende mate het accent komt te liggen op de ontwikkeling van vaardigheden en flexibiliteit – om te kunnen omgaan met de voortdurende veranderingen op de arbeidsmarkt.⁵⁰ Hoe beter zicht te krijgen op skills en de regionale vraag van werkgevers wordt uitgelicht aan het eind van dit hoofdstuk in: 'Zicht op skills: vacaturedata van regionale werkgevers als bron voor economisch beroepsonderwijs'.

Er is samenhang tussen onderwijsrichting en de mate van arbeidsdeelname en werkloosheid. In figuur 3.16 zijn voor Regio Zwolle en Nederland als geheel de bruto arbeidsparticipatie en werkloosheid uitgesplitst naar de verschillende onderwijsrichtingen. Dat de bruto arbeidsparticipatie gemiddeld hoger ligt in Regio Zwolle in vergelijking met heel Nederland, is vooral te danken aan de relatief hoge arbeidsparticipatie onder basis- en middelbaar opgeleiden. Hoewel in vergelijking met hbo/wo-opgeleiden in deze groepen de arbeidsparticipatie lager is, liggen de bruto participatiegraden voor basis- en

middelbaar opgeleiden in Regio Zwolle hoger dan landelijk. Dit heeft in belangrijke mate te maken met de hoeveelheid en het type werk dat beschikbaar is in de regio. In met name de verhoudingsgewijs hoge participatie onder middelbaar opgeleiden komt het karakter van Regio Zwolle als mbo-regio tot uiting.

Verder zien we dat de werkloosheidspercentages voor middelbaar en hbo/wo-opgeleiden beduidend lager liggen dan die voor basisopgeleiden. En als we specifiek kijken naar Regio Zwolle, dan wijzen de werkloosheidspercentages erop dat de arbeidskrapte gemiddeld genomen vrijwel net zo groot is voor middelbaar opgeleiden als voor hbo/wo-opgeleiden. Bovendien zijn de werkloosheidspercentages, ongeacht onderwijsrichting, lager dan landelijk. We zagen al dat het aandeel middelbaar opgeleiden in de regionale beroepsbevolking daalt, er is sprake van een afnemend aanbod. Tegelijkertijd is er een groeiende vraag en veel van de betreffende krapteberoepen vragen middelbaar opgeleide werknemers.

MONITOR

50 Zie onder andere: SER (2021). Samen toewerken naar een meer skills gerichte arbeidsmarkt. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

Figuur 3.16

Bruto arbeidsparticipatie en werkloosheid naar onderwijsrichting, Regio Zwolle en Nederland

Per onderwijsrichting de mate van arbeidsdeelname (participatiegraad) en werkloosheid in %; 2024

Bruto arbeidsparticipatie			Werkloosheid	
	Regio Zwolle	Nederland	Regio Zwolle	Nederland
Totaal	77,5%	76,0%	3,1%	3,7%
Basisopgeleid	63,8%	61,0%	5,0%	6,0%
Middelbaar opgeleid	80,1%	77,7%	2,6%	3,3%
Hbo/wo-opgeleid	85,8%	85,0%	2,5%	2,8%

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

3.3 Arbeidsmarktspanning

In hoeverre er sprake is van mismatches op de regionale arbeidsmarkt brengen we in beeld aan de hand van verschillende indicatoren. Naast de ontwikkeling van het aantal openstaande vacatures, die een indruk geven van de arbeidsvraag, gebruiken we de zogeheten spannings-indicator die zicht geeft op de mate van spanning (ook wel krapte) op de regionale arbeidsmarkt.

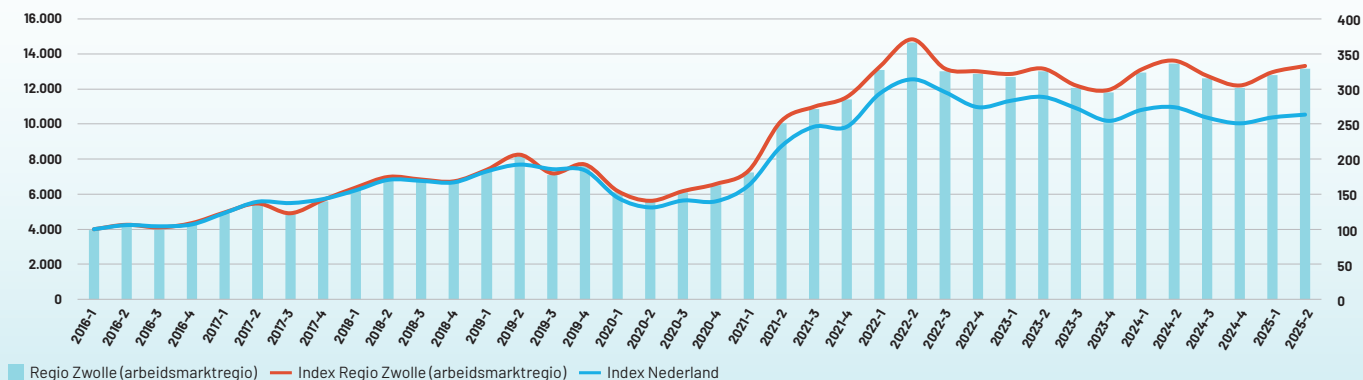
Aantal vacatures op stabiel hoog niveau

Een indicator voor de (onvervulde) vraag naar arbeid is het aantal openstaande vacatures bij bedrijven en instellingen. Figuur 3.17 geeft hiervan een indruk. Het toont de ontwikkeling van het totaal van alle openstaande vacatures aan het eind van een kwartaal in de arbeidsmarktregio Regio Zwolle en Nederland als geheel. Zowel voor Regio Zwolle als voor Nederland komt het beeld naar voren van een structureel hoge vraag naar arbeid. Sinds eind 2022 schommelt het

Figuur 3.17

Openstaande vacatures, arbeidsmarktregio Regio Zwolle en Nederland

In absolute aantallen (balken en linker as) en Index 2016-1^e kwartaal=100 (lijnen en rechter as); 2016-1^e kwartaal-2025-2^e kwartaal

Bron: UWV (bewerking: Hogeschool Windesheim).

aantal openstaande vacatures in Regio Zwolle (arbeidsmarktregio) rond de 13.000 per kwartaal. De meest recent beschikbare cijfers geven aan dat er in het tweede kwartaal van 2025 zo'n 13.150 openstaande vacatures waren.

Over een langere periode, tussen het eerste kwartaal van 2016 en het eerste kwartaal van 2025, zien we echter dat het aantal vacatures met ruim een factor drie is toegenomen. De ontwikkeling van het aantal openstaande vacatures in Regio Zwolle overtreft daarmee de landelijke lange-termijnontwikkeling. Het impliceert dat er nog steeds sprake is van een (bovengemiddeld) hoge vraag naar arbeid, wat onderstreept dat werkgevers de nodige moeite blijven houden met het vinden van voldoende geschikt personeel.

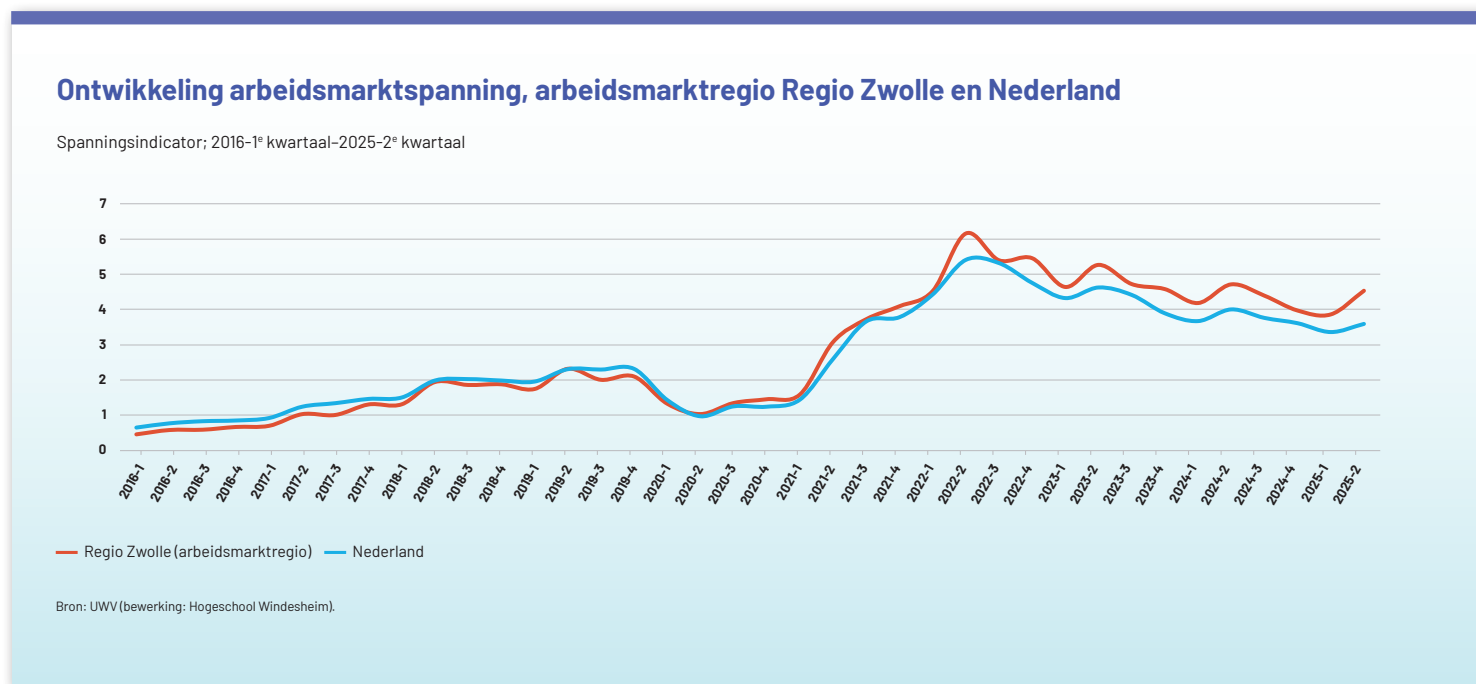
Dalende tendens arbeidsmarktspanning, maar krapte houdt aan

Dat er sprake is van krapte op de arbeidsmarkt in Regio Zwolle blijkt ook uit de ontwikkeling van de spanningsindicator: een maat voor de krapte (of spanning) op de arbeidsmarkt. Een lage spanning betekent dat het voor werkgevers gemakkelijk is om een vacature te vervullen. Het aantal kortdurend werklozen (minder dan 6 maanden werkloos) met een passende opleiding is dan groter dan het aantal vacatures. Een hoge spanning betekent dat kortdurend werklozen een (getalsmatige) ruime keuze aan beschikbare banen hebben. Bij een spanningsindicator van 1 is de arbeidsmarkt in evenwicht.

In figuur 3.18 is de ontwikkeling van de spanningsindicator weergegeven. Dit laat zien dat de arbeidsmarkt sinds het voorjaar van 2022 minder krap is geworden, maar ook dat de arbeidsmarktspanning nog steeds hoger is dan voor de coronapandemie. De arbeidsmarktsituatie in Regio Zwolle wordt als 'zeer krap' getypeerd. In het tweede kwartaal van 2025 bedroeg de spanningsindicator voor Regio Zwolle (arbeidsmarktregio) 4,53 punten. Voor Nederland als geheel was met een spanning van

3,59 punten de arbeidsmarkt gemiddeld genomen iets minder krap. Hoewel iets lager dan een jaar eerder, betekent deze spanning voor Regio Zwolle dat tegenover elke (kortdurende) werkloze nog steeds afgerond (naar boven) 5 vacatures openstonden; uit zoveel vacatures had een werkzoekende gemiddeld de keuze halverwege 2025.

Figuur 3.18

Figuur 3.19

Hoewel er verschillen in spanning zijn tussen de beroepsklassen, was in het tweede kwartaal van 2025 voor bijna alle beroepsklassen in Regio Zwolle de arbeidsmarkt-situatie, volgens UWV-definities, als zeer krap te typeren (zie figuur 3.19). Enkel de markt voor creatieve en taalkundige beroepen wordt als krap aangeduid. Waar halverwege 2024 het beeld van de krapte op de regionale arbeidsmarkt in grote mate overeenkwam met het landelijke beeld, zijn er een jaar later grotere verschillen. Landelijk is voor een aantal beroepsklassen de arbeidsmarkt minder krap geworden, terwijl die in Regio Zwolle zeer krap zijn gebleven. Het gaat dan in het bijzonder om de markten voor agrarische, bedrijfs-economische en commerciële beroepen en de markt voor managers. De arbeidsmarkt-spanning voor creatieve en taalkundige beroepen is op landelijk niveau 'gemiddeld' geworden, terwijl op regionaal niveau de spanning 'krap' is gebleven.

De (licht) dalende tendens van de spanningsindicator in combinatie met een stijgende werkloosheid duidt op een voorzichtige ontspanning van de arbeidsmarkt. Maar als gevolg van de verdere vergrijzing van de (beroeps)bevolking tot in

Arbeidsmarktspanning naar beroepsklasse, arbeidsmarktregio Zwolle en Nederland

Scores spanningsindicator arbeidsmarkt per beroepsklasse; 2024-2^e kwartaal en 2025-2^e kwartaal

Beroepsklasse	Regio Zwolle		Nederland	
	2024 2 ^e kwartaal	2025 2 ^e kwartaal	2024 2 ^e kwartaal	2025 2 ^e kwartaal
Agrarische beroepen	7,97	4,11	3,92	3,89
Bedrijfseconomische en administratieve beroepen	4,74	4,35	4,10	3,40
Commerciële beroepen	4,89	4,55	4,67	3,89
Creatieve en taalkundige beroepen	2,46	2,38	1,53	1,40
Dienstverlenende beroepen	10,42	8,41	7,21	6,21
ICT beroepen	9,68	7,38	8,83	6,59
Managers	4,41	3,59	3,16	2,83
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen	9,87	12,27	5,73	5,62
Pedagogische beroepen	5,81	5,12	7,08	5,57
Technische beroepen	6,72	7,29	5,23	5,54
Transport en logistiek beroepen	5,71	5,16	4,04	4,05
Zorg en welzijn beroepen	5,65	7,08	6,42	6,91
Totaal	4,71	4,53	4,00	3,59

■ Ruim ■ Gemiddeld ■ Krap ■ Zeer krap

Bron: UWV (bewerking: Hogeschool Windesheim).

ieder geval 2040, waardoor het aanbod van arbeid (potentiële beroepsbevolking) daalt ten opzichte van de vraag (totale bevolking), blijft er de komende jaren naar verwachting sprake van aanhoudende arbeidsmarktkrapte.⁵¹

De vergrijzing zorgt in veel sectoren voor een grote vervangingsvraag. Ruim 77 procent van de inwoners tussen 15 en 75 jaar in Regio Zwolle is aan het werk. Veel van hen verlaten de komende jaren de arbeidsmarkt. Hiermee neemt de arbeidsmarkt niet alleen afscheid van arbeidskrachten, maar ook van veel kennis en ervaring. Figuur 3.20 geeft een indruk van de leeftijdsopbouw van de werknemers in de regio (arbeidsmarktregio). In de ene sector slaat de vergrijzing harder toe dan in de andere sector. Het aandeel werknemers van 60 jaar of ouder is in Regio Zwolle (arbeidsmarktregio) het grootst in Transport (18 procent), Openbaar bestuur (16 procent) en Industrie (14 procent). Verhoudingsgewijs veel mensen in deze sectoren gaan met pensioen in de komende jaren. En dat terwijl ook deze sectoren nu al grote personeelstekorten hebben. Daarnaast bestaat het werknemersbestand in Regio Zwolle (arbeidsmarktregio) voor een aanzienlijk deel uit 50- en 60-jarigen. Voor hen geldt eveneens dat zij de arbeidsmarkt in de nabije toekomst geleidelijk verlaten. Uitstroom door vergrijzing is dan ook een belangrijke factor die de krapte op de arbeidsmarkt de komende jaren in stand houdt.

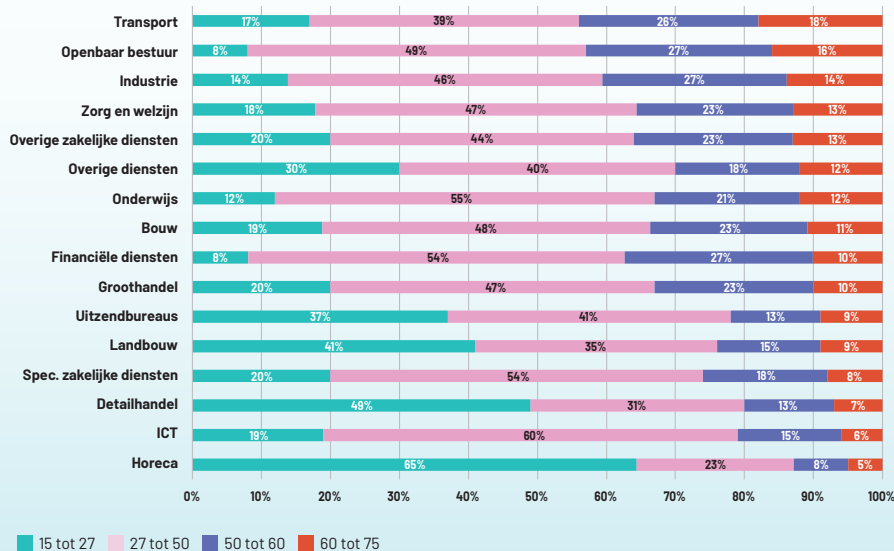
Aan de andere kant van het leeftijdsspectrum staan de jongeren tot 27 jaar. Het zijn met name de Horeca en Detailhandel in Regio Zwolle die emplooi bieden aan deze leeftijdscategorie. Jongeren tot 27 jaar hebben een aandeel van 65 en 49 procent in het personeelsbestand van die sectoren. Ook in Landbouw en Uitzendbureaus werken veel jongeren. Bijna de helft van alle jongere werknemers doet dat in één van deze vier sectoren. Tegelijk zijn er vanuit de bevolkingsontwikkeling steeds minder beschikbare jongeren, wat onder andere leidt tot meer competitie tussen werkgevers om schaarse kandidaten.

51 Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 (2024). Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/01/15/gematigde-groei-rapport-van-de-staatscommissie-demografische-ontwikkelingen-2050>.

Figuur 3.21

Leeftijdsofbouw werknemers per sector, Regio Zwolle

Aandeel werknemers per leeftijdscategorie in %; 2024 (peildatum 31 december)

Bron: UWV.

Regio Zwolle: regionaal samenwerkingsverband en arbeidsmark regio

De Regio Zwolle Monitor brengt de economische ontwikkeling in beeld van Regio Zwolle.

Cijfers zijn zoveel als mogelijk gepresenteerd voor het gebied van de 22 samenwerkende gemeenten, verenigd in het regionale samenwerkingsverband Regio Zwolle. Op het gebied van arbeidsmarktinformatie zijn data, veelal ontsloten via het UWV, niet zelden alleen beschikbaar op het ruimtelijk schaalniveau van arbeidsmark regio's. In het geval van Regio Zwolle overlapt de gelijknamige arbeidsmark regio gedeeltelijk het samenwerkingsverband van de 22 gemeenten. Tot de arbeidsmark regio Regio Zwolle behoren de volgende zestien gemeenten: Dalfsen, Elburg, Hardenberg, Hattem, Kampen, Meppel, Nunspeet, Oldebroek, Olst-Wijhe, Ommen, Raalte, Staphorst, Steenwijkerland, Westerveld, Zwartewaterland en Zwolle. Zodoende gebruiken we enkele keren cijfermateriaal dat is geaggregeerd op arbeidsmark regio.

Figuur 3.21

3.4 Woon-werkverkeer

Pendel tussen woon- en werklocaties is één van de mechanismen om de vraag naar en het aanbod van arbeid op elkaar aan te laten sluiten. Lokale mismatches tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt kunnen door pendel (deels) teniet worden gedaan. Met behulp van woon-werkverkeercijfers hebben we een indruk gekregen van regionale forensenbewegingen: in welke mate zijn inwoners van Regio Zwolle in de regio dan wel elders werkzaam, en in welke mate worden de banen in Regio Zwolle vervuld door werknemers afkomstig uit of van buiten de regio? De gebruikte cijfers hebben betrekking op werknemers, ofwel werkenden in loondienst. Overige werkzame personen, zoals zzp'ers en uitvoerenaars van vrije beroepen zijn hierin niet meegenomen.

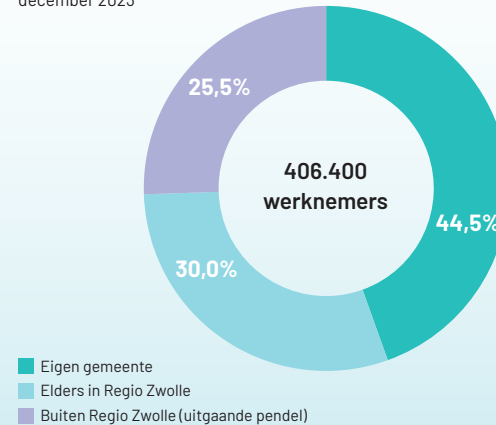
Driekwart inwoners werkt in de regio

Afhankelijk van de beschikbaarheid van (betaalbare) woningen en de bereikbaarheid van de werklocatie, besluiten werkenden te verhuizen of op en neer te pendelen naar het werk (woon-werkverkeer). Een deel van de regionale beroepsbevolking werkt in Regio Zwolle, terwijl een ander deel elders (buiten Regio Zwolle) werkt. Tegelijkertijd worden arbeidsplaatsen binnen Regio Zwolle vervuld door zowel werknemers afkomstig uit de verschillende gemeenten binnen de regio als door werknemers die elders in het land wonen.

Uit de woon-werkverkeercijfers, gemeten over de gehele maand december van 2023, komt naar voren dat van de werknemers woonachtig in Regio Zwolle 74,5 procent ook binnen Regio Zwolle werkte (zie figuur 3.21).

Werkbestemming van werknemers woonachtig in Regio Zwolle

Verdeling van werknemers uit Regio Zwolle naar werkbestemming in %; december 2023

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Het grootste deel van deze werknemers werkte in de eigen woongemeente: 180.900 personen (44,5 procent) tegenover 121.800 personen (30,0 procent) die elders in Regio Zwolle werkten. En de resterende groep van 103.700 personen (25,5 procent) was dus werkzaam buiten Regio Zwolle. Deze verhoudingen zijn de afgelopen jaren redelijk constant gebleken. Vergelijking

Figuur 3.22

met de woon-werkbalansen van arbeidsmarktregio's in Nederland laat zien dat het percentage van de inwoners dat ook in Regio Zwolle werkt iets hoger is dan gemiddeld. Waar in Regio Zwolle bijna driekwart van de werkende inwoners ook in de regio werkt, blijkt gemiddeld genomen ongeveer 70 procent van de werkende inwoners uit een (arbeidsmarkt)regio in Nederland ook werkzaam te zijn in de betreffende arbeidsmarktregio.⁵² Werknemers uit Regio Zwolle wonen dus relatief vaak dicht bij hun werk.

Als we kijken naar de herkomst van de werknemers die de banen in Regio Zwolle vervullen, dan blijkt dit voor bijna 79 procent door werknemers afkomstig uit Regio Zwolle te worden gedaan. Dit staat gelijk aan 302.700 personen (zie figuur 3.22). De overige in totaal 21,1 procent van de regionale banen werd vervuld door werknemers wonend buiten Regio Zwolle (80.900 personen).

Op het niveau van Regio Zwolle blijkt uit de woon-werkverkeercijfers dat de inkomende pendel kleiner is dan de uitgaande pendel. Gemeten over de gehele maand december van 2023, kwamen er dagelijks gemiddeld 80.900 personen van buiten de regio naar Regio Zwolle om te werken. Tegelijkertijd legde een aanzienlijk groter aantal personen de omgekeerde route af: 103.700 werknemers woonachtig in Regio Zwolle hebben een baan elders buiten de regio. Ofwel, er is sprake van een negatieve pendelbalans van 22.800 personen; een kleine toename van 600 personen ten opzichte van een jaar eerder.

Overigens is op het niveau van gemeenten in een aantal gevallen sprake van een positieve pendelbalans. In Hogeveen, Meppel en Zwolle is de inkomende stroom van werkenden groter dan de uitgaande stroom. Gemeente Zwolle kent een sterk positief saldo van 38.100 forensen, in Hogeveen en Meppel gaat het om een positief saldo van respectievelijk 5.600 en 3.600 personen. Deze cijfers onderstrepen de economische kernpositie die Zwolle vervult, als goed bereikbare locatie voor werk en als belangrijke woonplek voor werknemers werkzaam in én buiten de regio. Dagelijks komen er ruim 65.000 forensen naar Zwolle waarvan twee derde afkomstig is uit een andere gemeente in de regio. Daartegenover staan 27.100 Zwollenaars die de uitgaande pendel vormen; zij vervullen elders een baan. Van deze groep is bijna 60 procent

Figuur 3.23

Herkomst en bestemming werknemers, Regio Zwolle en deelgebieden

Aantal werknemers (x 1.000); 2019 en 2023

	Werknemers woonachtig in Regio Zwolle				Werknemers werkend in Regio Zwolle			
	2019		2023		2019		2023	
	Werkend in Regio Zwolle	Buiten Regio Zwolle	Werkend in Regio Zwolle	Buiten Regio Zwolle	Wonend in Regio Zwolle	Buiten Regio Zwolle	Wonend in Regio Zwolle	Buiten Regio Zwolle
IJssel-Vecht Delta	30,7	8,1	35,0	6,5	28,3	4,1	30,6	2,8
Kop van Flevoland	32,6	19,7	39,7	18,6	31,5	10,7	38,2	8,6
Kop van Overijssel	21,1	7,6	24,7	6,1	16,4	4,1	18,3	3,7
Kop vd Veluwe	28,8	21,7	35,6	18,2	25,1	13,5	32,4	8,1
Salland	16,7	11,8	19,1	10,5	14,1	5,3	15,0	5,8
Vechtdal	39,3	14,0	45,1	12,4	31,8	9,1	34,7	8,6
Zuidwest Drenthe	43,4	18,4	49,4	15,6	40,5	22,7	46,5	22,3
Zwolle	48,0	18,1	54,1	15,8	72,9	31,0	87,0	21,0
Regio Zwolle	260,6	119,4	302,7	103,7	260,6	100,5	302,7	80,9
Verandering			16,2%	-13,1%			16,2%	-19,5%

Bron: UWV (bewerking: Hogeschool Windesheim).

werkzaam op een plek buiten Regio Zwolle. Meer detailinformatie over de pendel per gemeente (woon-werkbalans) en woon-werkverkeer tussen gemeenten is te vinden in bijlagen 3 en 4.

Toenemend verschil tussen inkomende en uitgaande pendel

Het aantal mensen dat van en naar Regio Zwolle reist voor werk verandert. We zagen dat er in 2023 sprake was van een negatieve balans tussen inkomende en uitgaande pendel. Het (negatieve) verschil tussen inkomende pendel en uitgaande pendel blijkt de afgelopen jaren groter te zijn geworden, terwijl de totale pendel is afgenomen. Figuur 3.23 laat de verandering in pendelstromen zien tussen 2019 en 2023. Het aantal werknemers woonachtig in de Regio Zwolle dat buiten Regio Zwolle werkt is gedaald, terwijl het aantal dat binnen Regio Zwolle werkt is toegenomen. Inwoners van Regio Zwolle zijn in de afgelopen jaren vaker binnen de regio gaan werken, waarmee de uitgaande pendel is afgenomen. Tegelijkertijd is het aantal werknemers in Regio Zwolle dat van buiten Regio Zwolle komt ook afgenomen. Steeds minder werkenden in Regio Zwolle zijn woonachtig buiten de regio. Ondanks de ruimere mogelijkheden van thuiswerken sinds de coronapandemie, waardoor mensen geografisch ruimer kunnen zoeken naar een geschikte baan, zonder daarvoor te hoeven verhuizen uit de woonomgeving van hun voorkeur, is de pendel vanuit en naar de regio afgenomen. De daling van de uitgaande pendel was daarbij minder groot dan de daling van de inkomende pendel, met een negatievere pendelbalans tot gevolg. De relatief sterk gegroeide beroepsbevolking van Regio Zwolle heeft dus vooral binnen de regio emplooi gevonden, wat ten koste lijkt te zijn gegaan aan het aantal werkenden afkomstig van buiten Regio Zwolle.

MONITOR

UITGELICHT

Zicht op skills: Vacaturedata van regionale werkgevers als bron voor economisch beroepsonderwijs⁵³

De arbeidsmarkt in Regio Zwolle verandert snel en vraagt van zowel mbo- als hbo-opgeleiden brede vaardigheden, zoals samenwerken, verantwoordelijkheid, communiceren, enthousiasme en zelfstandigheid, én in toenemende mate het vermogen om snel nieuwe kennis eigen te maken en meedenkend op te treden.

Analysen van regionale vacaturedata en gevraagde skills heeft onderwijsinstellingen inzicht gegeven in de behoeften van werkgevers. Zo kunnen curricula beter aansluiten bij de arbeidsmarkt en studenten optimaal worden voorbereid op een divers en complex werkveld. Door maatschappelijke transities, technologische innovaties en arbeidsmarktkrapte blijft de vraag in veel beroepsgroepen naar probleemoplossende en interpersoonlijke vaardigheden hoog.⁵⁴ Dit geldt zowel voor theoretisch opgeleiden als praktisch opgeleiden, die steeds vaker te maken krijgen met complexe en veranderende werkomgevingen. Voor onderwijsinstellingen vormt het snelle tempo van veranderingen

een uitdaging om curricula toekomstbestendig te houden. Het bevorderen van 'boundary crossing', leren en samenwerken over disciplines, sectoren en contexten heen, kan helpen studenten voor te bereiden op complexe, onzekere vraagstukken met meerdere perspectieven, de zogenoemde 'wicked problems'.⁵⁵

Samen werken aan toekomstgericht economisch onderwijs

Om beter in te spelen op de vraag van werkgevers, hebben de Zwolse onderwijsinstellingen hogeschool Windesheim, Deltion College, Landstede mbo en mbo Menso Alting hun krachten gebundeld om het economisch beroepsonderwijs toekomstbestendiger te maken. Hun gezamenlijke inzet richt zich op: het ontwikkelen van vaardigheden, brede inzetbaarheid van studenten, een soepele doorstroom tussen opleidingsniveaus en nauwe samenwerking met werkgevers. Uitgangspunt hierbij is dat economische processen in alle sectoren voor komen, van zorg en overheid tot techniek, logistiek en dienstverlening. Wat vraagt om breed opgeleide economische professionals die flexibel inzetbaar zijn en in uiteenlopende rollen en contexten kunnen opereren.⁵⁶

⁵³ Dit kader bevat een bijdrage van het lectoraat Leven Lang Ontwikkelen van hogeschool Windesheim, geschreven door Evelien Petter-Mikk.

⁵⁴ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA)(2024). Update arbeidsmarktprognoses tot 2028 (ROA-F-2024/8). Maastricht University. Beschikbaar via: https://roa.nl/sites/roa/files/2024-06/ROA_F_2024_8_arbeidsmarktprognoses2028_update.pdf.

⁵⁵ Veltman, M. E. (2024). Preparing for wickedness in higher education: Towards design principles and teacher strategies (Proefschrift, Universiteit van Amsterdam).

⁵⁶ Jacobs, N. (2023). Regionaal samenwerken aan toekomstgericht economisch beroepsonderwijs. Vakblad Profiel, 7, 24-26. Beschikbaar via: <https://weekvanheteconomieonderwijs.nl/wp-content/uploads/2023/10/Vakblad-Profiel-07-2023-p24-26.pdf>.

In deze bijdrage belichten we twee concrete resultaten binnen dit samenwerkingsverband:

- het gebruik van vacaturedata en skillsanalyses om beter inzicht te krijgen in de regionale vraag van werkgevers in het economisch domein;
- en het ontwerp van een nieuw mhbo-opleidingstraject dat aansluit op deze inzichten.

Vernieuwing economisch beroepsonderwijs

Voorheen verliep de samenwerking tussen onderwijs en werkveld vooral via traditionele routes zoals stages en gastlessen. Doorlopende leerlijnen van mbo naar hbo stonden enkele jaren terug nog in de kinderschoenen en de uitval onder mbo-economiestudenten in het hbo was relatief hoog. Daarbij groeiden landelijk de zorgen over de arbeidsmarktrelevantie van economisch-administratieve mbo-opleidingen. Tegelijkertijd hebben deze opleidingen een belangrijke emancipatoire functie. Want ze leren studenten brede economische vaardigheden die inzetbaar zijn in veel sectoren, wat hun kansen en hun inzetbaarheid op de arbeidsmarkt vergroot.⁵⁷

Een andere kijk op de arbeidsmarkt

In samenwerking met onderzoeks- en adviesbureau BMC en HR-dienstverlener Randstad Nederland hebben de Zwolse onderwijsinstellingen een dashboard met regionale vacaturedata ontwikkeld en ontsloten. Daarmee hebben zij beter zicht gekregen op de regionale

arbeidsmarkt voor economisch opgeleide studenten en wat de behoeften zijn van werkgevers. De analyses op deze data hebben laten zien hoe breed het werkveld is voor mbo- en hbo-opgeleide studenten in Regio Zwolle. Uit de regionale vacaturedata bleek dat zij terecht kunnen in 472 verschillende functies, verspreid over twintig sectoren.⁵⁸

Daarnaast zijn alle economische en nauw aan economie verwante functies en rollen in de regio in kaart gebracht. Online vacatures op gevraagde vaardigheden, zoals klantcommunicatie, data-analyse en projectmatig werken zijn geanalyseerd, en functies met overlappende skills zijn samengebracht in clusters. Zo zijn er nieuwe functieclusters ontstaan die deels over traditionele beroepsgrenzen heen lopen. Door deze manier van kijken naar de regionale arbeidsmarkt zijn er zowel vakgerichte clusters (marketing en communicatie, logistiek, financiën) als rolgerichte clusters (management, advies, ondersteuning) naar voren gekomen.

Deze op skills-gebaseerde indeling, verrijkt met actuele vacaturedata, onthult hoe breed en divers het werkveld voor economisch opgeleide studenten in Regio Zwolle is. De bevindingen sluiten aan op eerdere landelijke inzichten uit het hoger economisch onderwijs die ook hebben laten zien dat economisch opgeleide studenten niet alleen in klassieke economische functies aan de slag kunnen, maar ook in diverse rollen en functies in een breed scala aan sectoren en op grensvlakken tussen sectoren en traditionele beroepen.⁵⁹

57 Commissie Macrodoelmatigheid mbo (CMMBO) (2019). Advies: Profiel van mbo-studenten van economisch-administratieve beroepsopleidingen. Beschikbaar via: <https://www.cmmbo.nl/publications/advies-profiel-van-mbo-studenten-van-economisch-administratieve-beroepsopleidingen>.

58 Met regio wordt het verzorgingsgebied van de Zwolse onderwijsinstellingen bedoeld: gemeente Zwolle en de 23 omliggende gemeenten (inclusief Harderwijk).

59 Vereniging Hogescholen. (2021). Sectorale verkenning hoger economisch onderwijs (HEO) 2020-2021. Beschikbaar via: <https://www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/sectoren/artikelen/sectorale-verkenning-hoger-economisch-onderwijs-heo-2020-2021>.

Deze inzichten laten zien dat wie zich uitsluitend richt op traditionele economische beroepstypen, de veelzijdigheid en rijkdom aan kansen gemakkelijk over het hoofd ziet en daarmee mogelijk een te beperkte definitie hanteert. De analyses hebben ook zichtbaar gemaakt in welke sectoren en functies er vraag naar economisch opgeleiden is en welke vaardigheden, skills werkgevers het meest vragen in vacatures.

Brede kansen voor economisch opgeleiden in verschillende sectoren

Na een tijdelijke terugval in 2020 door de coronapandemie, steeg het aantal regionale online vacatures voor economische en economisch verwante functies/rollen in de regio naar een stabiel niveau. Gemiddeld gaat het om zo'n 100.000 online vacatures in de afgelopen twee jaar. In het voorjaar van 2025 werd 40 procent van de vacatures opgesteld in de sectoren commercie, techniek en zorg & welzijn. De sectoren financiële dienstverlening, klantcontact, transport & logistiek en ICT vertegenwoordigden samen nog eens 26 procent van de regionale (online) vacatures. Dit laat zien dat er ook volop kansen zijn voor economisch opgeleiden die willen werken in bijvoorbeeld technische of zorg gerelateerde organisaties.

Veel gevraagde brede vaardigheden

Het blijkt dat vijf vaardigheden het vaakst gevraagd worden: samenwerken, verantwoordelijkheid, enthousiast zijn, communiceren en zelfstandigheid. Samenwerken staat bovenaan op elk opleidingsniveau: mbo (63 procent), mbo/hbo (64 procent) en hbo-hbo/wo (67 procent). Dit benadrukt dat het vermogen om effectief in teamverband te werken een kernvaardigheid is voor economisch opgeleiden in onze regio. In totaal komt deze skill voor in 60,5 procent van alle regionale vacatures,

waarmee dit de meest gevraagde competentie is. Andere veelgevraagde vaardigheden zijn verantwoordelijkheid, enthousiasme, communiceren en zelfstandigheid (zie Infographic in figuur 3.25). Het feit dat deze vaardigheden bovenaan staan, laat zien dat werkgevers naast vakinhoudelijke kennis sterk waarde hechten aan persoonlijke en sociale competenties.

Opkomende en afnemende vaardigheden

Opvallend zijn vooral de soft skills meedenkend (+27,1 procent) en snel eigen maken (+26,8 procent).⁶⁰ Andere opkomende vaardigheden zijn: flexibele ontwikkeling (+9,2 procent), klanten helpen (+8,7 procent) en eigen werk plannen (6,5 procent). Dit laat zien dat werkgevers in Regio Zwolle in toenemende mate waarde hechten aan eigen initiatief en het vermogen om snel nieuwe kennis en werkzaamheden eigen te maken (zie figuur 3.25). Dit kan samenhangen met de krapte op de arbeidsmarkt, waarbij werkgevers harder moeten zoeken naar talent en kandidaten sneller moeten kunnen functioneren. Tegelijkertijd nemen enkele veelgevraagde skills af, ondanks dat ze nog steeds in meer dan 10.000 vacatures voorkomen. Dit betreft onder andere klantgerichtheid, zelfstandigheid, productkennis en professioneel voorkomen, met een daling van ongeveer 20 procent. Mogelijk worden deze vaardigheden gezien als basisverwachting, waardoor werkgevers zich in de vacatures meer richten op skills die direct bijdragen aan snelle inzetbaarheid en impact op de werkvloer.

Toepassing in het onderwijs

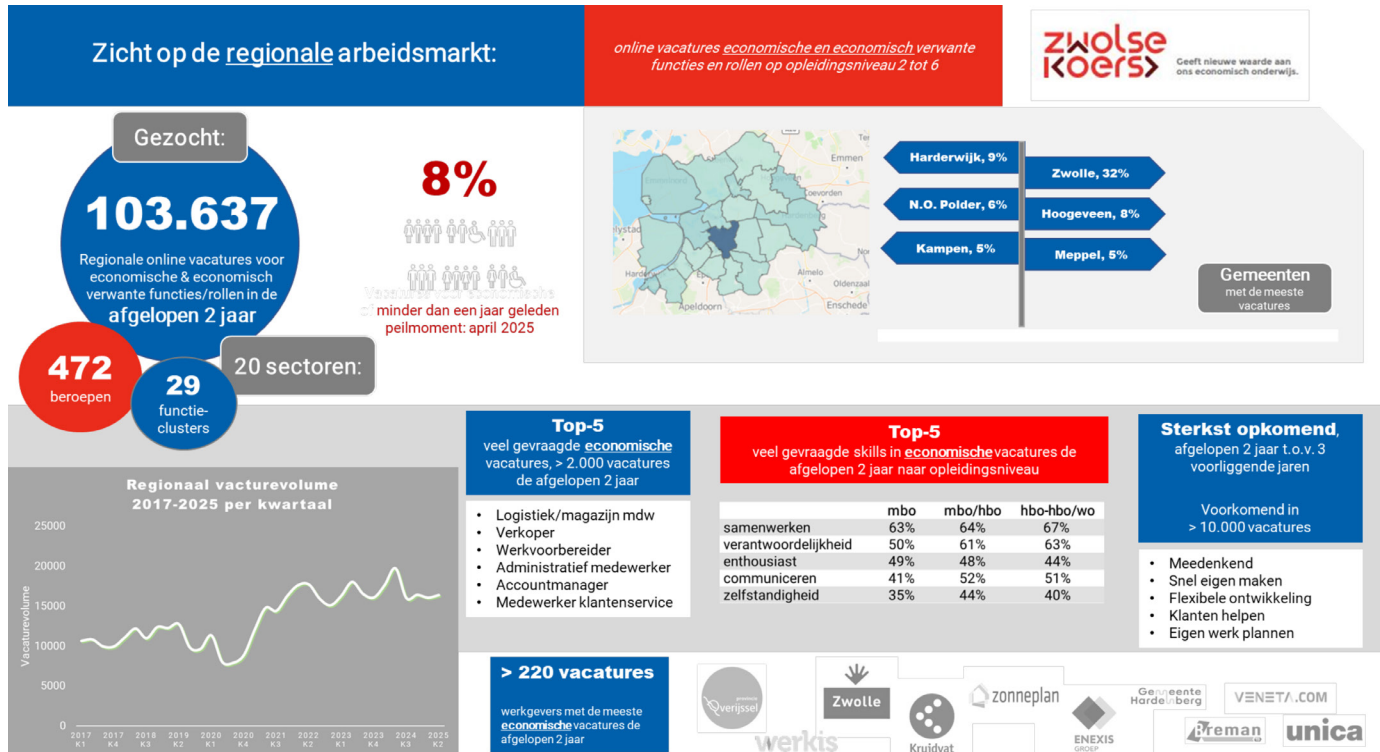
De inzichten uit deze regionale arbeidsmarktanalyses zijn de afgelopen jaren toegepast bij de ontwikkeling van onderwijs en beleid in de regio.

60 Om een beeld te krijgen van de belangrijkste vaardigheden in Regio Zwolle, is gekeken naar skills die in meer dan 10.000 vacatures voorkomen.

Figuur 3.24

Arbeidsmarktdatadashboard Zwolse Koers

Infographic: 2025 (peildatum 2^e kwartaal)

Bron: Zwolse Koers. (2025). Arbeidsmarktdatadashboard Zwolse Koers (peildatum 2e kwartaal 2025; bewerking: BMC/Randstad Nederland).

Ze zijn benut bij de (door) ontwikkeling van mbo-kwalificatiedossiers voor Commerce, Retail en Ondernemer Handel, hbo-associate degree-opleidingen en het mhbo Management opleidingstraject (zie kader). Ook werden de data gebruikt als basis voor het aanscherpen van leeruitkomsten in de brede economische hbo-propedeuse, bij het opstellen van opleidingsprofielen voor zijinstromers en voor het identificeren van kansrijke samenwerkingen. Daarnaast zijn ze gebruikt voor uiteenlopende beleidsvraagstukken.

Mhbo Management: een vernieuwend opleidingstraject: één doorlopende leerroute naar twee diploma's

De afgelopen jaren hebben Deltion College, Landstede mbo en mbo Menso Alting en hogeschool Windesheim samen geëxperimenteerd met en gezocht naar vernieuwende onderwijsvormen die de overstap tussen mbo en hbo versoepelen en beter aansluiten op een veranderend werkveld. Binnen het programma Zwolse Koers, zochten zij naar initiatieven die de grenzen tussen onderwijsniveaus doorbreken. Deze ervaringen gaan nu samen komen in het mhbo Management opleidingstraject: een leerroute waarin mbo- en hbo-onderwijs op elkaar aansluiten.

In het beoogde mhbo opleidingstraject combineren studenten een mbo-opleiding op niveau 4 (Junior Accountmanager of Office & Management Support Specialist) met de hbo Associate degree Management (niveau 5). In vier jaar behalen zij twee erkende diploma's. Het traject is modulair en praktijkgericht opgebouwd, met ruimte voor stages, hbo-vakken en keuzedelen, zoals ondernemerschap en e-commerce. Bedrijven uit de regio zijn betrokken bij de inhoud en uitvoering van het programma. Het traject richt zich op verschillende doelgroepen: havisten die praktijkgericht willen leren, gemotiveerde vmbo'ers die willen doorstromen en herstarters die zich verder willen

"Het mhbo Management opleidingstraject is gezamenlijk ontwikkeld door een team van docenten van de mbo- en hbo-instellingen en verbindt mbo en hbo voor studenten in één doorlopende leerroute."

Karin Ruigrok, programmaregisseur,
mhbo-Management opleidingstraject

ontwikkelen. Vanaf september 2025 wordt toegewerkt naar invoering in studiejaar 2026/2027. In aanloop naar de start wordt het al ontwikkelde lesmateriaal ingezet op Deltion en Landstede. Deze pilot maakt het mogelijk om de inhoud al in de praktijk te testen, waar nodig aan te passen en waardevolle leerervaringen te verzamelen voor verdere ontwikkeling van het traject.

Het traject sluit aan bij landelijke signalen over de aansluiting en arbeidsmarktrelevantie van economische opleidingen, zoals benoemd door het CMMBO en het Ministerie van OCW. Voor het ontwikkelen dit onderwijsontwerp is subsidie ontvangen vanuit het CMMBO.

Met de inzet van actuele regionale vacaturedata en innovatieve leertrajecten zoals het mhbo Management opleidingstraject wordt het economisch onderwijs in Regio Zwolle klaargestoomd voor de uitdagingen van morgen.

4. DUURZAME LEEFOMGEVING

- Begin 2025 bestond de regionale woningvoorraad uit 348.000 woningen, 3.100 meer dan een jaar eerder (+0,9 procent). Landelijk bedroeg de groei eveneens 0,9 procent.
- In de eerste helft van 2025 werd gemiddeld € 428.200 betaald voor een woning in Regio Zwolle; €4.000 meer dan in 2024 (+3,4 procent). Landelijk was de gemiddelde woningprijs € 471.400.
- Over de periode 2011–2023 is er per saldo 711 hectare grond uitgegeven op bedrijventerreinen in Regio Zwolle; eind 2023 was er nog 841 hectare bedrijventerrein beschikbaar voor uitgifte.
- In 2024 waren 167.870 personen werkzaam op een bedrijventerrein; 38 procent van de totale regionale werkgelegenheid.
- Over de periode 2015–2023 is het totale grondstoffengebruik in Regio Zwolle per saldo met 4,8 miljard kilogram toegenomen (+20 procent); tegelijkertijd is het aandeel biotische grondstoffen gegroeid van 42 naar 50 procent.
- Over de periode 2010–2023 nam in Regio Zwolle de hoeveelheid energieverbruik per inwoner af met 20 procent, tegelijkertijd is de hoeveelheid in de regio opgewekte hernieuwbare energie verzesvoudigd.
- Over de periode 2010–2023 is de totale CO₂-uitstoot in Regio Zwolle met 29 procent gedaald; landelijk was de daling 35 procent.

4.1 Ruimtegebruik

Reeds voor langere tijd worden we geconfronteerd met een aantal grote transitieopgaven, opgaven die vooral ook ruimtelijk hun beslag hebben. We hebben het dan over opgaven die voortvloeien uit de groeiende bevolkingsomvang, zoals ruimte voor wonen en werken. Maar ook de verduurzamingsambities op het gebied van circulaire economie en energietransitie leggen een claim op de beschikbare ruimte. Ten opzichte van de vorige editie van de Regio Zwolle Monitor zijn er geen noemenswaardige veranderingen in het grondgebruik opgetreden. Tegelijkertijd is er een nieuwe ruimteclaim toegevoegd: er wordt nadrukkelijk gezocht naar locaties voor defensie. Daarnaast is recentelijk de Ontwerp-Nota Ruimte verschenen waarin een visie wordt geschetst voor Nederland in 2050. Hierin wordt voor Regio Zwolle een plek voorzien waarin wonen en werken gestimuleerd of zelfs versterkt wordt, maar waarin ook onderkend wordt dat er een aantal belangrijke landbouw-, kassen- en natuurgebieden liggen en dat een deel van de regio sterk zal moeten inzetten op klimaatadaptatie.⁶¹

Om een indruk te krijgen van het ruimtegebruik in Regio Zwolle hebben we allereerst op basis van het Landelijk Grondgebruiksbestand Nederland (LGN) de verdeling van de fysieke ruimte naar gebruiksvorm

61 Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, 2025. Ontwerp Nota Ruimte. <https://open.overheid.nl/documenten/8a149097-f4b1-49bb-b19e-8c5f4a0b3084/file>.

Figuur 4.1

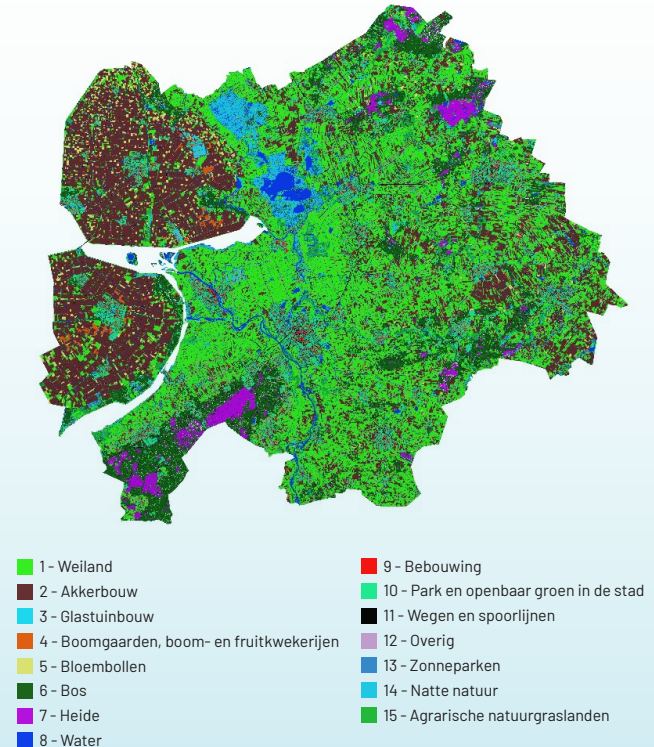
in kaart gebracht. Daarnaast staan we stil bij een aantal lange-termijnontwikkelingen in het regionale ruimtegebruik en van kenmerkende landschapselementen, die buiten de bebouwde kom hebben plaatsgevonden.⁶²

Regio Zwolle: een groene regio

In figuur 4.1 zien we een kaart van Regio Zwolle op basis van het LGN 2024. Zoals te zien omvat de regio veel agrarisch grondgebruik. Het grootste deel van dit agrarisch gebruik zijn weilanden, maar er zijn ook grote vlakken akkerbouw, met name in de Noordoost- en Flevopolder, en in mindere mate in het oosten tussen Dedemsvaart en Ommen, en rondom Hardenberg. Ook zijn er relatief grote natuurgebieden in Regio Zwolle, zoals de natte natuur van het Nationale Park Weerribben-Wieden en de bos- en heidegebieden van de Veluwe, rondom Ommen, Havelte en Ruinen. Verder liggen delen van de Nationale Parken Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold in Regio Zwolle. Wat verder opvalt is de relatief hoge hoeveelheden groen in de bebouwde omgeving. Een vergelijking tussen het LGN van 2023 en 2024 levert geen significante veranderingen in landgebruik op.

⁶² De LGN kaarten worden geproduceerd door Wageningen Environmental Research en zijn te downloaden via <https://lgn.nl/>. De Monitor Landschap wordt geproduceerd door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Wageningen UR, LandschappenNL en het Kadaster in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Grondgebruik Regio Zwolle, 2024

Bron: LGN 2024 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 4.2

Als we het grondgebruik in Nederland vergelijken met dat van Regio Zwolle, dan blijkt een groter aandeel uit groene landgebruiksvormen te bestaan en er blijkt relatief minder bebouwd gebied te zijn (zie figuur 4.2). Met name zijn de verschillen tussen Regio Zwolle en Nederland (relatief) groot bij de gebruiksvormen weiland, akkerbouw en bebouwing. Tegelijk valt op dat in Nederland als geheel het aandeel groen in bebouwing hoger is dan in Regio Zwolle. Een verklaring kan gevonden worden in het gegeven dat er in Nederland gemiddeld genomen meer bebouwing is dan in Regio Zwolle.

Veranderend landschap

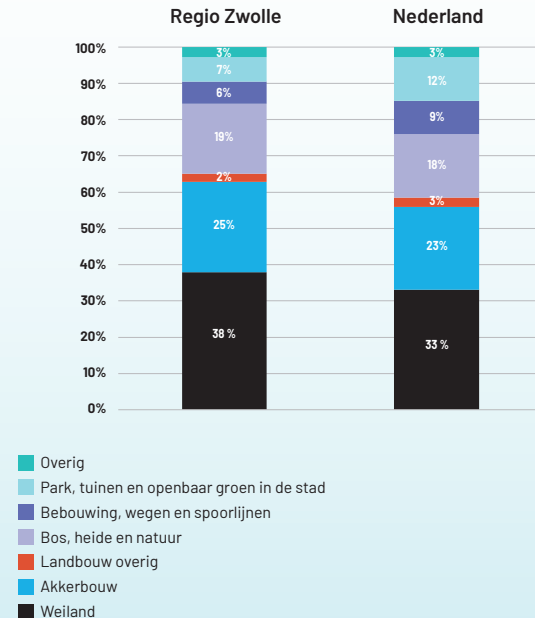
Regio Zwolle wordt gekenmerkt door de bovengemiddelde hoeveelheid groene landgebruiksvormen. Een belangrijk onderdeel van het aanzicht van een landschap wordt bepaald door (cultuur)-historische lijnelementen. Op basis van de Monitor Landschap zijn de volgende historische lijnelementen te onderscheiden:⁶³

- Dijken en kades;
- Verkavelingspatronen;
- Historische opgaande beplanting;
- Historische wegen;
- Historische vaarwegen.

63 Koomen, A., Nieuwenhuizen, W., Pedrol, B. (2018). Verkenning Monitor Landschap: Naar een robuust en breed gedragen systeem voor monitoring van landschap. Wageningen, Wageningen Environmental Research. <https://edepot.wur.nl/453013>.

Grondgebruik naar gebruiksvorm, Regio Zwolle en Nederland

Verdeling naar grondgebruiksvorm in %; 2024*

* Wateren zijn buiten beschouwing gelaten.

Bron: LGN 2024 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 4.3

Van deze beeldbepalende landschapselementen worden de drie laatstgenoemden – historische opgaande beplanting, historische wegen en historische vaarwegen – gemonitord in de Monitor Landschap. Door de totale lengte van deze elementen in cellen van 500 bij 500 meter in verschillende jaren met elkaar te vergelijken kan een inschatting gemaakt worden van de toe- en afname van deze soort elementen. Hoewel er variatie zit in Regio Zwolle in de toe- en afname is de algemene tendens negatief. Gemiddeld nam de hoeveelheid af met 18 meter per cel over de periode 2020–2022. Voor Regio Zwolle als geheel nam de totale hoeveelheid historische lijnelementen af met bijna 280 kilometer.⁶⁴

Een andere indicator in de Monitor Landschap is opgaand groen (bossen en andere beplantingen die bestaan uit bomen en/of struiken). In figuur 4.3 zien we de hoeveelheid opgaand groen en de verandering daarin buiten de bebouwde kom in Regio Zwolle in de periode 2020–2022. In de Monitor Landschap worden individuele bomen, boomrijen en boomvlakken (bos) apart gemonitord, en welke gebleven, verdwenen of verschenen zijn. We zien zelfs een kleine vooruitgang in het aantal individuele bomen en in de hoeveelheid hagen en boomrijen. De groei over de periode 2020–2022 bedraagt 2,9 procent in het aantal bomen en 0,5 procent in de lengte van hagen en boomrijen. Daar staat tegenover dat er een afname was in dezelfde periode van het areaal boomvlakken, namelijk van 0,7 procent.

Mutaties opgaand groen, Regio Zwolle

Blijvende, nieuwe en verdwenen bomen, boomrijen en hagen en boomvlakken buiten de bebouwde kom; 2020–2022

Status	Aantal bomen	Lengte van boomrijen en hagen (km)	Boomvlakken (hectare)
Blijvend	91.640	6.618,5	45.695,7
Nieuw	6.877	120,8	314,0
Verdwenen	4.222	87,7	656,5

Bron: De Monitor Landschap 2023 (bewerking: Hogeschool Windesheim).

⁶⁴ Koomen, A., W. Nieuwenhuizen en B. Pedrolì (2018). Verkenning Monitor Landschap; Naar een robuust en breed gedragen systeem voor monitoring van landschap. Wageningen, Wageningen Environmental Research. <https://edepot.wur.nl/453013>.

4.2 Wonen⁶⁵

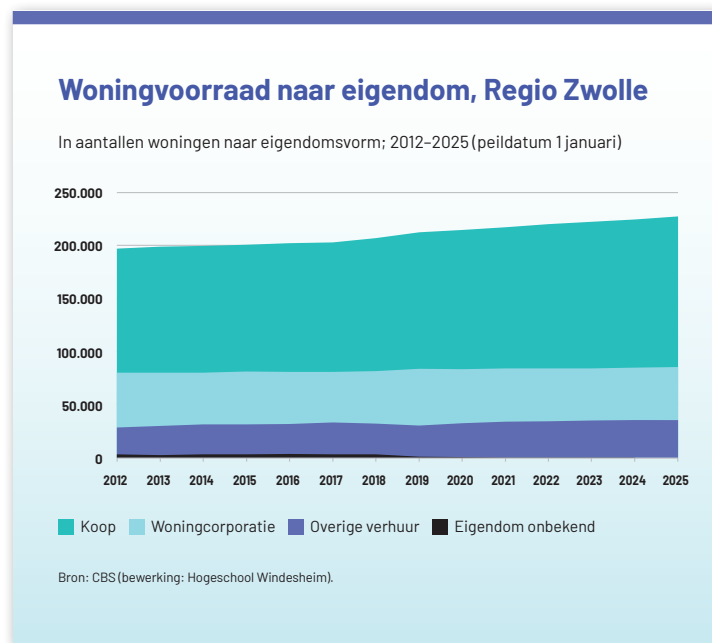
Ongeveer 6 procent van het regionale landoppervlak is bebouwd met woningen en andere gebouwen. De afgelopen jaren is dit oppervlak geleidelijk uitgebreid, waarmee uitdrukking wordt gegeven aan de toenemende verstedelijking van Regio Zwolle.⁶⁶ Om een indruk te krijgen van hoe het gebruik van deze ruimte voor onder andere wonen zich ontwikkelt en wat hierop van invloed is, beschrijven we enkele kenmerken van de woningvoorraad, de regionale huishoudenssamenstelling en de werking van de regionale koopwoningmarkt.

Woningvoorraad uitgebreid met 3.100 woningen, aantal vrije sector huurwoningen neemt af

Op 1 januari 2025 telde de regionale woningvoorraad in totaal 348.000 woningen. Dat waren er ruim 3.100 meer dan een jaar eerder; een groei van 0,9 procent. Landelijk groeide de woningvoorraad eveneens met 0,9 procent. Deze groei van de totale woningvoorraad is hoofdzakelijk toe te wijzen aan de groei van het aantal koopwoningen. Begin 2025 waren er ruim 227.000 koopwoningen in Regio Zwolle, 2.700 meer dan het jaar ervoor. Daarnaast waren er ruim 120.500 huurwoningen, waarvan de voorraad met een kleine 500 woningen is toegenomen in 2024. Van deze huurwoningen waren er ruim 85.000 in eigendom van een woningcorporatie (sociale verhuur), dat waren er 650 meer dan een jaar eerder. Voor wat betreft de overige verhuur (vrije sector huur) is het aantal woningen gedaald. Begin 2025 bestond de voorraad uit iets

minder dan 35.500 woningen, 150 minder dan het jaar ervoor. Hierin zien we de ontwikkeling dat huuraanbod verdwijnt naar de koopmarkt. Door verschillende maatregelen is verhuren minder aantrekkelijk geworden. Particuliere beleggers besluiten daarom vaker om hun vrijgekomen huurwoning niet opnieuw te verhuren maar te verkopen.

Figuur 4.4

⁶⁵ Het onderdeel over de regionale koopwoningmarkt in deze paragraaf is een gastbijdrage van BPD | Gebiedsontwikkeling, geschreven door Tom Ras.

⁶⁶ De Vor, F. e.a. (2024). Regio Zwolle Monitor 2024. Zwolle: Hogeschool Windesheim.
Beschikbaar via: <https://www.windesheim.nl/onderzoekspublicaties/regio-zwolle-monitor-2024>.

Figuur 4.5

Bevolking en huishoudens, Regio Zwolle, Nederland en deelgebieden*

Stand in absolute aantallen, aandelen huishoudenstype en gemiddelde jaarlijkse groei in %; 2012-2025 (peildatum 1 januari)

	2025					2012-2025				
	Bevolking	Huishoudens totaal	Aandeel eenpersoons	Aandeel meerpersoons met kinderen	Aandeel meerpersoons zonder kinderen	Bevolking	Huishoudens totaal	Eenpersoons	Meerpersoons met kinderen	Meerpersoons zonder kinderen
Regio Zwolle	813.297	347.546	34%	31%	35%	0,6%	1,0%	2,1%	0,9%	0,3%
Nederland	18.044.027	8.430.352	40%	28%	32%	0,6%	0,9%	1,7%	0,7%	0,3%
IJssel-Vecht Delta	80.054	32.426	31%	29%	39%	0,8%	1,1%	2,1%	0,8%	0,7%
Kop van Flevoland	117.817	48.057	32%	30%	37%	0,9%	1,2%	2,1%	1,4%	0,4%
Kop van Overijssel	63.684	26.840	33%	31%	36%	0,5%	0,9%	2,3%	0,6%	0,2%
Kop van de Veluwe	109.763	44.482	28%	34%	38%	0,6%	1,0%	2,1%	1,1%	0,3%
Salland	57.626	24.619	30%	35%	35%	0,5%	1,0%	2,3%	1,3%	0,0%
Vechtdal	112.711	46.365	30%	33%	37%	0,6%	1,1%	2,4%	1,0%	0,3%
Zuidwest Drenthe	137.832	61.425	35%	32%	32%	0,4%	0,8%	2,1%	0,6%	0,0%
Zwolle	133.810	63.332	43%	26%	31%	0,8%	1,1%	1,8%	0,5%	0,7%

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Huishoudens bestaan uit steeds minder mensen

Een oorzaak van de toenemende krapte op de woningmarkt is dat huishoudens gemiddeld uit steeds minder mensen bestaan, waardoor er meer woningen nodig zijn. Dat huishouden gemiddeld kleiner worden, wordt geïllustreerd in figuur 4.5, waarin de ontwikkeling van de bevolking en de verschillende typen huishoudens worden getoond. Zo is onder meer te zien dat tussen 2012 en 2025 de bevolking in Regio Zwolle jaarlijks met gemiddeld 0,6 procent is toegenomen. Tegelijkertijd groeide het totaal aantal huishoudens met gemiddeld 1,0 procent per jaar. Door de verhoudingsgewijze hoge huishoudensgroei, in vergelijking met de bevolkingsgroei, is er sprake van huishoudensverdunning. Een trend die zich ook in de rest van het land voltrekt. Deze trend zien we terug in de bovengemiddeld snelle stijging van het aantal eenpersoons-huishoudens ten opzichte van de stijging van het aantal meerpersoons-huishoudens. Bij dezelfde bevolkingsomvang zijn hierdoor meer huizen nodig. Als we kijken naar de afzonderlijke deelgebieden van Regio Zwolle, dan zien we overal dat het aantal huishoudens sterker stijgt dan de bevolkingsomvang. Ook ligt de groei van het aantal eenpersoons-huishoudens in alle deelgebieden hoger dan van het totaal aantal huishoudens.

Trend van stijgende woningverkoop- en prijzen zet door

In 2024 zijn er in Regio Zwolle duidelijk meer bestaande koopwoningen verkocht dan in voorgaande jaren. Er werden meer woningen te koop gezet en ook het sentiment bij kopers was positief. Kopers profiteerden tegelijkertijd van dalende hypotheekrentes en hogere lonen waardoor de leencapaciteit verbeterde. Gedurende 2024 daalde de hypotheekrente namelijk met gemiddeld een kwart procent, van 4 procent in januari 2024 naar 3,75 procent in december 2024 (afhankelijk van de rentevaste periode). Tegelijkertijd stegen de lonen met gemiddeld 6,6 procent waardoor de leencapaciteit verbeterde en de betaalbaarheid van woningen toenam. Hierdoor ontstond er meer dynamiek op de woningmarkt met een hoger transactieaantal tot gevolg.

Zoals te zien in figuur 4.6 werden in 2024 in Regio Zwolle ruim 600 woningen meer verkocht dan in 2023; een stijging van 7,5 procent. Voor Nederland als geheel was deze ontwikkeling zelfs sterker en steeg het aantal transacties met 13 procent. Deze stijging werd deels gestuwd door het hoge aantal huurappartementen dat werd verkocht door beleggers in grote steden. Deze trend lijkt zich door te trekken in 2025. Het aantal verkochte bestaande woningen in de eerste helft van 2025 ligt hoger dan dat van het eerste half jaar in 2024; in Regio Zwolle werden er 7 procent

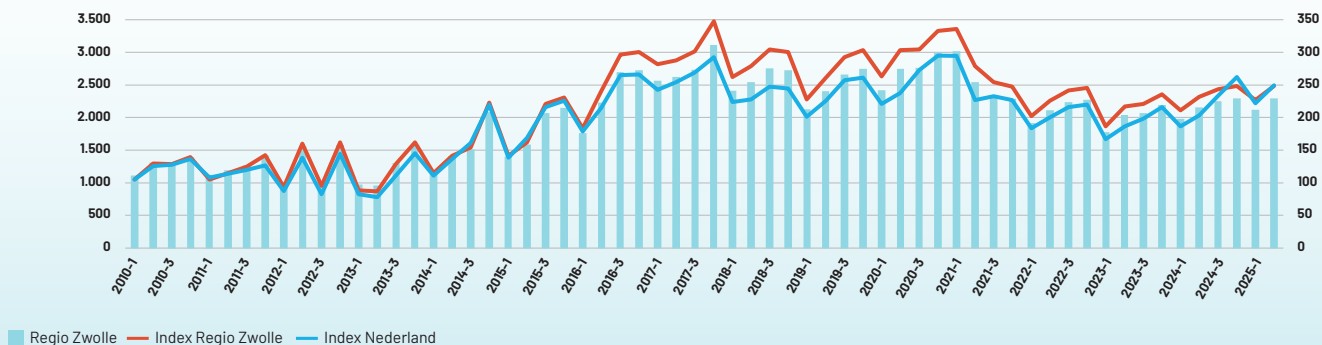
meer woningen verkocht. Tegelijkertijd zijn ook in de Regio Zwolle sterke verschillen merkbaar met betrekking tot het aantal verkochte woningen en de spanning op de lokale woningmarkt (zie ook figuur 4.8).

De hogere leencapaciteit in combinatie met het aanbod, wat ondanks de toename toch relatief beperkt blijft, zorgt nog altijd voor een gespannen woningmarkt. De opgaande lijn van de gemiddelde koopsom die begon in 2013 gaat, afgezien van een korte dip in 2023, nog altijd door (zie figuur

Figuur 4.6

Ontwikkeling aantal transacties, Regio Zwolle en Nederland

Transactievolume (balken en linker as) en index 2010-1^e kwartaal=100 (lijnen en rechter as); 2010-2025-2^e kwartaal (per kwartaal)

Bron: Kadaster (bewerking: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

4.7). Afgelopen juli waren koopwoningen gemiddeld 8,6 procent duurder dan een jaar eerder. De Rabobank verwacht dan ook dat de landelijke huizenprijzen dit jaar nog eens met 8,6 procent zullen stijgen en dit in 2026 weer zullen doen met 6,6 procent.⁶⁷

Het gemiddelde prijsniveau in Regio Zwolle is lager dan het landelijk gemiddelde maar volgt dezelfde stijgende trend. Na de stabilisatie van de gemiddelde koopsom in 2022 en 2023 van rond de €385.000, steeg deze in 2024 naar €414.000. Enkel in Dronten daalde de gemiddelde koopsom, zij het met slechts €600. Grootste stijgers waren Olst-Wijhe en Staphorst met een stijging van respectievelijk €72.550 en €65.320. In de eerste zes maanden van dit jaar steeg de gemiddelde koopsom voor Regio Zwolle verder met €14.100, maar lokaal zijn er grote verschillen te zien. In Nunspeet steeg de gemiddelde koopsom dit half jaar met €74.200 en ook in Staphorst zet de stijging door (+€41.400). Andere gemeenten die een grote stijging in de koopsom kennen zijn Kampen (+€40.500), Dalfsen (+€38.350), Noordoostpolder (+€36.340) en Zwartewaterland (+€33.340). Tegelijkertijd lag voor De Wolden, Heerde, Meppel, Olst-Wijhe, Raalte en Zwolle de gemiddelde transactieprijs in het eerste halfjaar van 2025 lager, en soms zelfs flink lager, dan de gemiddelde prijs in 2024.⁶⁸ De gemeente met de hoogste gemiddelde koopsom, van €566.600, is momenteel Nunspeet. Hoogeveen is daarentegen de hekkensluiter in de regio met een gemiddelde koopsom van €364.700.

Naar verwachting zullen de woningprijzen in alle regio's verder stijgen. De Rabobank verwacht voor heel 2025 in de COROP-regio Flevoland met iets meer dan 10 procent de hoogste stijging. Ook in Zuidwest-Drenthe en Noord-Overijssel is de raming met 9 tot 10 procent fors. De Veluwe en Zuidwest-Overijssel volgen met 8 tot 9 procent.⁶⁹

Figuur 4.7

⁶⁷ Rabobank (2025). Kwartaalbericht Woningmarkt: ondanks extra aanbod hogere huizenprijzen voorzien.

Beschikbaar via: <https://www.rabobank.nl/kennis/d011481716-kwartaalbericht-woningmarkt-ondanks-extra-aanbod-hogere-huizenprijzen-voorzien>.

⁶⁸ De verschillen in de prijsontwikkeling kunnen onder meer worden verklaard door verschillen in de samenstelling van de woningen en het aantal dat is verkocht.

⁶⁹ Een COROP-regio is een regionaal gebied binnen Nederland dat deel uitmaakt van de zogenaamde COROP-indeling die wordt gebruikt voor analytische doeleinden. De naam COROP komt van Coördinatie Commissie Regionaal OnderzoeksProgramma. In totaal zijn er in Nederland 40 COROP-gebieden. De COROP-indeling wordt gebruikt door onderzoeksinstituten, zoals het CBS, om statistische gegevens te presenteren. Regio Zwolle omvat vijf COROP-regio's. Er is volledige overlap met de COROP-regio's Noord-Overijssel, Zuidwest-Drenthe en gedeeltelijke overlap met Flevoland, Veluwe en Zuidwest-Overijssel.

Hittekaart woningmarkt 2025⁷⁰

Ieder jaar publiceert BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling de zogeheten hittekaart van de Nederlandse woningmarkt. De kaart laat de marktomstandigheden zien in de verschillende gemeentelijke koopwoningmarkten. Op de hittekaart is te zien welke gemeenten een sterke en een minder sterke woningmarkt hebben. De score wordt samengesteld door het marktvolume in een jaar en de verwachte huishoudensgroei tot en met 2033 met elkaar te combineren. Hierbij wordt het marktvolume berekend door het aantal verkochte bestaande koopwoningen te vermenigvuldigen met de gemiddelde transactieprijs. Om te voorkomen dat de omvang van een gemeente te zwaar telt, wordt een correctie toegepast door het marktvolume te delen door het aantal koopwoningen in de betreffende gemeenten. Op deze wijze kunnen alle gemeenten in Nederland met elkaar vergeleken

worden. Gemeenten met een hoge score zullen voornamelijk gekenmerkt worden door hoge prijzen en/of veel transacties, maar zullen naar verwachting ook een sterke groei in het aantal huishoudens kennen. Uiteindelijk rangschikt de hittekaart de gemeenten op basis van de berekende score en geeft het de relatieve positie weer ten opzichte van anderen gemeenten. Ook wanneer de woningmarkt minder goed loopt, zijn er hoog en laag scorende gemeenten.

De kaart is een belangrijke graadmeter in de vastgoedbranche die marktpartijen richting geeft in de afweging waar bijvoorbeeld te investeren. Prijs- en transactiegegevens zijn afkomstig van het Kadaster. Het CBS en ABF Research zijn de leveranciers van de data over de omvang van de voorraad koopwoningen en de huishoudenprognose.

Verschillende marktomstandigheden in Regio Zwolle

De 'Hittekaart' geeft de verschillende marktomstandigheden op de koopwoningmarkten in de verschillende gemeenten. Op deze manier wordt op een visuele manier inzichtelijk gemaakt welke gemeenten in de Regio Zwolle, en in heel Nederland, een sterke dan wel minder sterke woningmarkt hebben.

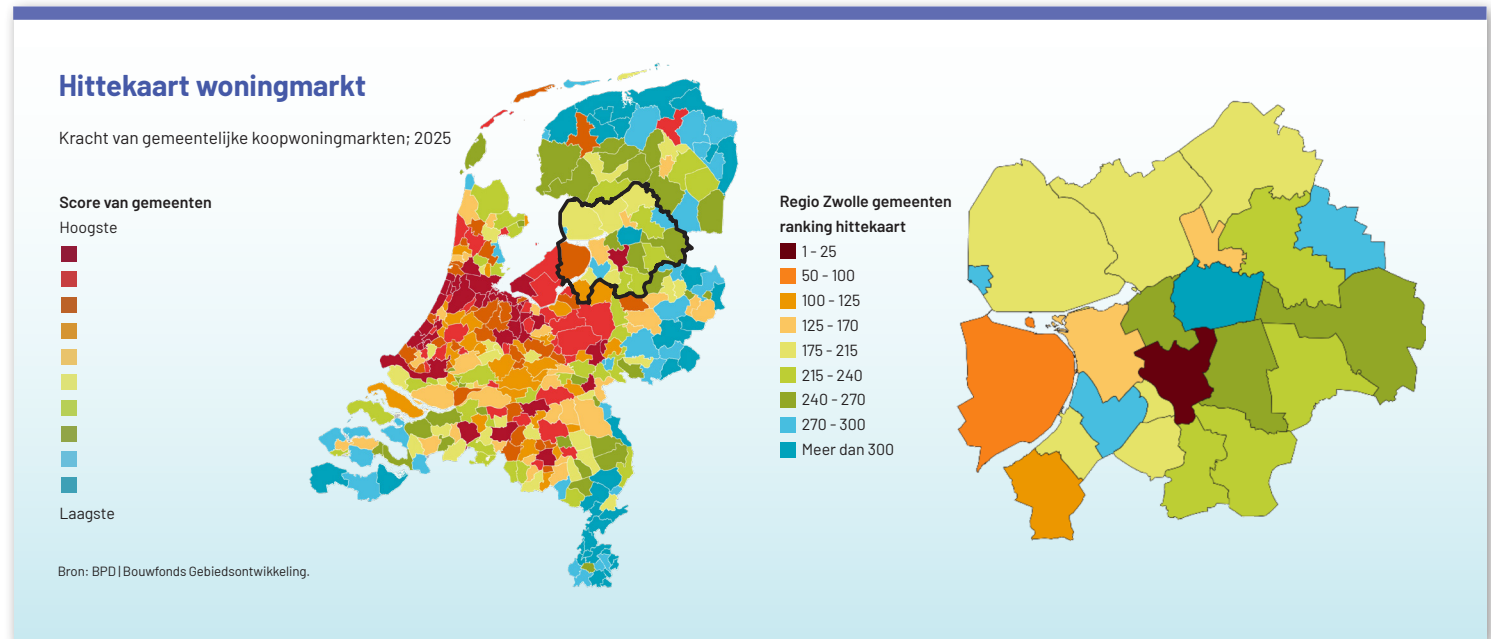
De hoogste scores op de Hittekaart zijn traditioneel terug te vinden in de Randstad met daarnaast een overgangszone van gemeenten die relatief hoog scoren, lopend van Noord-Holland, via Flevoland en gemeenten in Gelderland (met name delen van de Veluwe) naar gemeenten in Noord-Brabant. De gebieden aan de randen van Nederland hebben zoals bijna altijd een minder gespannen woningmarkt en daarmee ook een lagere score (zie figuur 4.8). Een van de uitzonderingen hierbij is Groningen op

⁷⁰ Meer details over de hittekaart voor de woningmarkt zijn te vinden op: <https://www.bpd.nl/actueel/persberichten/hittekaart-woningmarkt-2025-woningmarkt-oververhit-door-sterke-prijsstijging-terwijl-woningtekort-aanhoudt>.

plaats 50 van de 342. De relatieve woningdruk is in 2024 het meest toegenomen in de regio rond Eindhoven, tussen Amsterdam en Utrecht en ten noorden van Amersfoort. In de gemeenten ten zuiden van Rotterdam, in het westen van Noord-Brabant en rond Deventer nam de relatieve woningdruk juist af. Opvallend is dat de omgeving rond Deventer vorig jaar juist een regio was waar de woningdruk het meest toenam. Ten opzichte van vorig jaar heeft de woningmarkt in deze regio zich minder snel ontwikkeld dan de rest van Nederland.

Van de gemeenten in Regio Zwolle scoort Zwolle het hoogst. In 2025 staat de gemeente op plek 21 waarmee het één plek daalt ten opzichte van de Hittekaart uit 2024. Hiermee blijft Zwolle zijn plek behouden in de groep van 10 procent hoogst scorende gemeenten. Dronten (plek 88) is naast Zwolle de enige gemeente die terug te vinden is in de top 100. Grootste stijgers in Regio Zwolle waren gemeente Elburg (+86 plekken), Olst-Wijhe (+73) en Ommen (+42). In elk van deze drie gemeenten is het aantal transacties flink toegenomen ten opzichte van vorig jaar, wat de stijging

Figuur 4.8

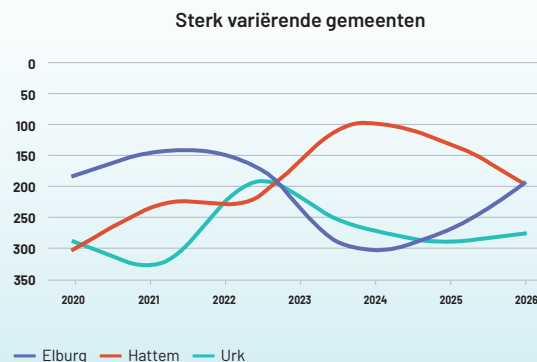
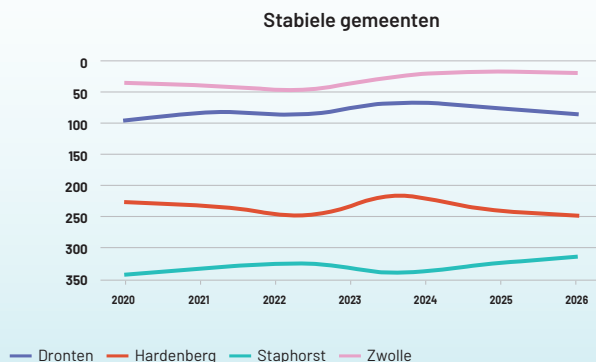
verklaart. Daartegenover zijn gemeenten Oldebroek (-108 plekken), Hattum (-74) en Meppel (-60) de grootste dalers in Regio Zwolle. De daling van Oldebroek en Hattum wordt veroorzaakt door een daling van het aantal woningtransacties en voor Meppel geldt dat de huishoudensprognose dit jaar een stuk lager ligt dan vorig jaar. Aan de onderkant van de ranking op de Hittekaart zijn ook enkele gemeenten uit Regio Zwolle te vinden. Staphorst staat op plek 313 het laagst, hiermee hoort het bij de 10 procent laagst scoren gemeenten. Ook Oldebroek (plek 292), Urk (274) en Zwartewaterland (270) zijn onderin de ranglijst terug te vinden.

Als we de hittekaart van Regio Zwolle over een wat langer tijdsbestek beschouwen zien we sterke verschillen in dynamiek. Zo toont figuur 4.9 dat Zwolle, en in mindere mate Dronten, een vrijwel constant gespannen woningmarkt hebben, terwijl in gemeente Hardenberg en nog meer in Staphorst de woningmarkt betrekkelijk ontspannen is (in vergelijking tot de rest van Nederland). Andere gemeenten in Regio Zwolle zijn juist sterk variërend, zoals Elburg, Hattum en Urk.

Figuur 4.9

Ontwikkeling hittekaartscores, selectie van Regio Zwolle gemeenten

Positie op ranglijst; 2020-2025

Bron: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling (bewerking: Hogeschool Windesheim).

4.3 Bedrijventerreinen

Gedurende de afgelopen decennia zijn bedrijventerreinen de belangrijkste locatie geworden voor de uitgifte van grond voor bedrijvigheid. Hierdoor vestigen veel bedrijven zich op deze locaties voor economische activiteit en leveren ze een aanzienlijke bijdrage aan de lokale en regionale economie. Op basis van cijfers van het IBIS (Integraal Bedrijventerreinen Informatie Systeem) hebben we de omvang en ontwikkeling van het areaal bedrijventerreinen in Regio Zwolle in kaart gebracht.⁷¹ Daarnaast schetsen we aan de hand van de werkgelegenheid gevestigd op bedrijventerreinen het belang van deze locaties voor de regionale economie.

Beschikbare grond op bedrijventerreinen stabiel

Nederland biedt plaats aan circa 3.800 bedrijventerreinen die alles bij elkaar zo'n 108.000 hectare grondoppervlakte beslaan. Als we kijken naar de situatie in Regio Zwolle dan telde de regio in 2023 277 bedrijventerreinen, die bij elkaar goed waren voor een bruto oppervlakte van 6.870 hectare.⁷² Het aantal locaties aangemerkt als bedrijventerreinen is in de loop van de jaren afgenomen; in 2011 waren er 297 bedrijventerreinen in Regio Zwolle. Als bedrijventerreinen verdwijnen dan komt dit veelal door samenvoeging met een ander terrein of door transformatie naar een woonlocatie. Tegelijk zien we dat de totale netto oppervlakte (4.900 hectare in 2023), de oppervlakte die aan bedrijven is of kan worden uitgegeven (exclusief infrastructuur en groen), per saldo met 400 hectare is toegenomen tussen 2011 en 2023.

⁷¹ We gebruiken IBIS-gegevens tot en met 2023. Voor recentere jaren zijn geen volledig regio dekkende gegevens beschikbaar.

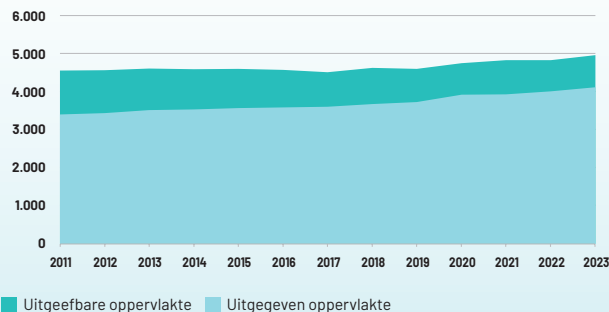
⁷² De bruto oppervlakte is de totale oppervlakte van een terrein (inclusief infrastructuur en groen). De netto oppervlakte is de oppervlakte die aan bedrijven is of kan worden uitgegeven.

Over de periode 2011–2023 is er per saldo 711 hectare grond uitgegeven op bedrijventerreinen in Regio Zwolle; eind 2023 was er nog 841 hectare bedrijventerrein beschikbaar voor uitgifte (in 2011 was dit nog 1.150 hectare). Dat wil zeggen: een totaal van 'harde' en 'zachte' plannen om de beschikbare grond (mogelijk) te ontwikkelen tot bedrijventerrein. Van 'harde' plannen is zeker dat die gerealiseerd gaan worden, onzeker is alleen wanneer. Van een 'zacht' plan is sprake als het bestemmingsplan nog niet onherroepelijk is vastgesteld. Het gaat veelal om grond die door provincie of gemeente is aangewezen als mogelijke locatie voor bedrijventerreinontwikkeling.

Figuur 4.10

Areaal bedrijventerreinen, Regio Zwolle

Totale netto oppervlakte bedrijventerreinen, opgedeeld in uitgegeven en uitgeefbare oppervlakte, in hectare; 2011–2023*

* Voorlopige cijfers.

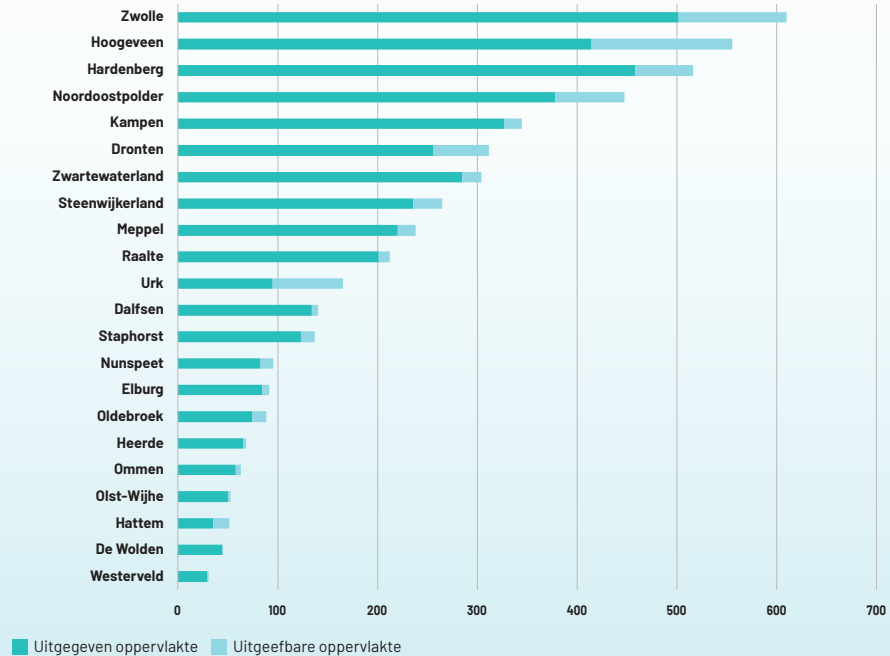
Bron: IBIS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 4.11

Binnen Regio Zwolle is er grote regionale variatie aan beschikbare grond op bedrijventerreinen. Figuur 4.11 geeft inzicht in hoe in 2023 het areaal bedrijventerreinen verspreid is over de regio. Per gemeente is te zien wat de netto oppervlakte is en welk deel daarvan reeds is uitgegeven en hoeveel grond er nog uitteefbaar is. Zo was er begin 2023 in Westerveld en De Wolden vrijwel geen uitteefbare grond meer beschikbaar op bedrijventerreinen, terwijl Hoogeveen ruim 140 hectare aan bedrijventerreinengrond beschikbaar had voor uitgifte (harde en zachte planvoorraad).

Areaal bedrijventerreinen per gemeente

Totale netto oppervlakte bedrijventerreinen, opgedeeld in uitgegeven en uitteefbare oppervlakte, in hectare; 2023*

* Voorlopige cijfers. De cijfers kunnen afwijken van eerder gepubliceerde gegevens.

Bron: IBIS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

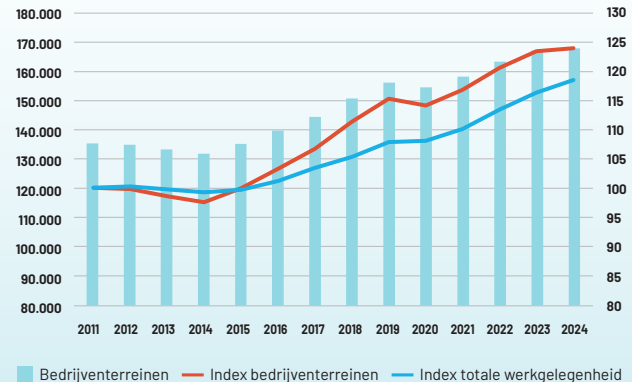
Figuur 4.12

Werkgelegenheid op bedrijventerreinen groeit harder dan gemiddeld

In 2024 concentreerde 38 procent van alle werkgelegenheid in Regio Zwolle zich op bedrijventerreinen. De afgelopen jaren is dit percentage langzaam toegenomen, in 2011 was nog 36,5 procent van de regionale werkgelegenheid op een bedrijventerrein gevestigd. Het belang van bedrijventerreinen als locatie voor economische activiteit is bovengemiddeld groot in Regio Zwolle. Landelijk is circa 28 procent van de werkgelegenheid op een regulier bedrijventerrein te vinden.⁷³ In totaal gaat het om 167.870 banen die in 2024 op een bedrijventerrein in de regio gevestigd waren. Daarnaast zijn zo'n 270.790 personen werkzaam op een andere locatie dan een bedrijventerrein. Als we kijken naar de langjarige ontwikkeling dan blijkt de werkgelegenheidsgroei op bedrijventerreinen de totale werkgelegenheidsgroei te overtreffen. Tussen 2011 en 2024 groeide de werkgelegenheid op bedrijventerreinen per saldo met 24 procent tegenover 19 procent gemiddeld op alle locaties. Dat bedrijventerreinen beschouwd worden als belangrijke locaties voor regionale bedrijvigheid en werkgelegenheid, wordt onder meer ondersteund door de toekenning van het Regio Deal-project Toekomstbestendige bedrijventerreinen. Onder penvoering van VNO-NCW Midden wordt gewerkt, door middel van uiteenlopende initiatieven op ruim zeventig bedrijventerreinen door heel de regio, aan een duurzaam en aantrekkelijk vestigingsklimaat, en daarmee een toekomstbestendige economie.⁷⁴

Ontwikkeling werkgelegenheid op bedrijventerreinen, Regio Zwolle

Aantal werkzame personen op bedrijventerreinen (balken en linker as) en Index 2011=100 (lijnen en rechter as); 2011-2024 (peildatum 1 april)

Bron: BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

⁷³ Stec Groep (2023). Feiten en cijfers bedrijventerreinen in Nederland. Stec Groep aan Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) in het kader van Rli-advies verduurzaming bedrijventerreinen.

⁷⁴ Meer informatie over deze en andere Regio Deal-projecten in de regio is beschikbaar via: <https://datdoetdedeal.nl/>.

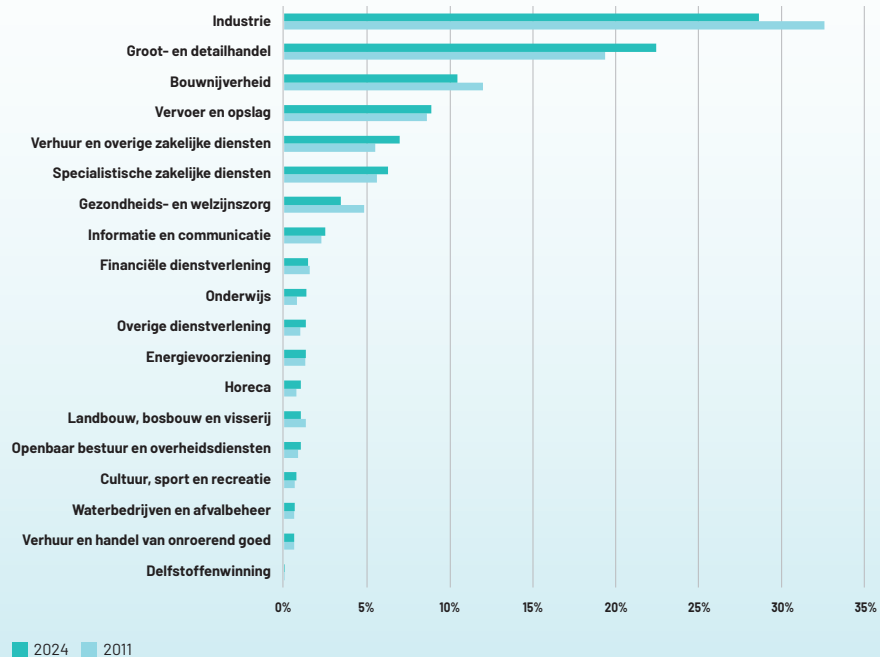
Figuur 4.13

Figuur 4.13 toont dat twee sectoren de dienst uitmaken op bedrijventerreinen. In 2024 zorgden Industrie en Groot- en detailhandel gezamenlijk voor ruim de helft van alle werkgelegenheid op bedrijventerreinen in de regio. In absolute termen ging het om 48.000 banen in de Industrie en 38.000 in de Groot- en detailhandel (gezien de bestemmingsplanbeperkingen voor detailhandel op bedrijventerreinen betreft dit hoofdzakelijk groothandelsactiviteiten). Dat met name industriële en groothandelsactiviteiten op bedrijventerreinen te vinden zijn, heeft met het veelal ruimte-extensieve karakter van dit type bedrijvigheid te maken. Daarnaast gaan deze activiteiten vaker gepaard met overlast, zoals geluids-, verkeers- en milieuhinder. Bedrijventerreinen, die doorgaans van woonlocaties zijn gescheiden, zijn bij uitstek geschikt voor het bieden van ruimte voor dergelijke economische activiteiten.

Tegelijkertijd zien we dat de afgelopen jaren de aandelen van nijverheidssectoren zoals Industrie en Bouwnijverheid gedaald zijn, terwijl de aandelen van dienstverlenende activiteiten veelal zijn toegenomen. Dus ook op bedrijventerreinen voltrekt zich

Verdeling werkgelegenheid op bedrijventerreinen naar sector, Regio Zwolle

Aandelen van totale werkgelegenheid op bedrijventerreinen in %; 2011 en 2024 (peildatum 1 april)

Bron: BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Provincie Overijssel en hogeschool Windesheim).

de eerdergenoemde verschuiving van industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de dienstverlenende sectoren (zie ook hoofdstuk 2.3).

Bedrijventerreinen in Regio Zwolle telden in 2024 ruim 12.000 vestigingen van bedrijven en instellingen. In de loop der jaren is dit aantal aanzienlijk gegroeid. Tussen 2011 en 2024 nam het aantal vestigingen op bedrijventerreinen per saldo met 42,5 procent toe. Deze ontwikkeling is echter minder sterk dan in de regio als geheel. In de periode 2011-2024 nam het aantal vestigingen in de totale regio toe met bijna 50 procent (zie ook hoofdstuk 2.4).

Bedrijventerreinen vormen dus een belangrijke locatie voor economische activiteit in de regio. We constateerden al dan 38 procent van de regionale werkgelegenheid op bedrijventerreinen gevestigd is. Daarnaast is ruim 13 procent van de regionale bedrijven en instellingen er gevestigd, wat overeenkomt met zo'n 12.000 vestigingen. Dit maakt dat op een bedrijventerrein in de regio gemiddeld 13,8 personen per vestiging werkzaam zijn. In Regio Zwolle is zijn geheel is de gemiddelde vestigingsgrootte aanzienlijk lager: 4,8 werkzame personen per vestiging. Daarmee zijn de vestigingen op bedrijventerreinen bijna driemaal zo groot als gemiddeld, wat onderstreept dat bedrijventerreinen vooral ruimte bieden aan grote(re) bedrijven.

4.4 Circulaire economie

Nederland heeft de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben.⁷⁵ Het doel van een circulaire economie komt enerzijds voort uit duurzaamheid: door circulaire economie hopen we afval en uitstoot te reduceren en zo bij te dragen aan de klimaatopgave, de biodiversiteitsopgave, en een schoon en veilig milieu. Anderzijds is het doel geopolitiek: we willen minder afhankelijk zijn van importen uit het buitenland, met name waar het kritische grondstoffen betreft. Ondanks de groei aan investeringen in een circulaire economie zijn robuuste indicatoren die de voortgang van de transitie naar een circulaire economie meten schaars. En dit geldt in nog sterkere mate op regionaal niveau.

Om meer inzicht te krijgen in de regionale circulaire economie hebben we allereerst het grondstofgebruik in Regio Zwolle in kaart gebracht. Daarna zoomen we in op de manieren hoe bedrijven circulair kunnen worden. We doen dit door in te gaan op de mate waarin bedrijven en instellingen in de regio de zogeheten R-strategieën inzetten om circulair(er) te worden.

⁷⁵ Rijksbreed programma Nederland Circulaire Economie. Beschikbaar via: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/circulaire-economie/documenten/rapporten/2016/09/14/bijlage-1-nederland-circulair-in-2050>.

Figuur 4.14

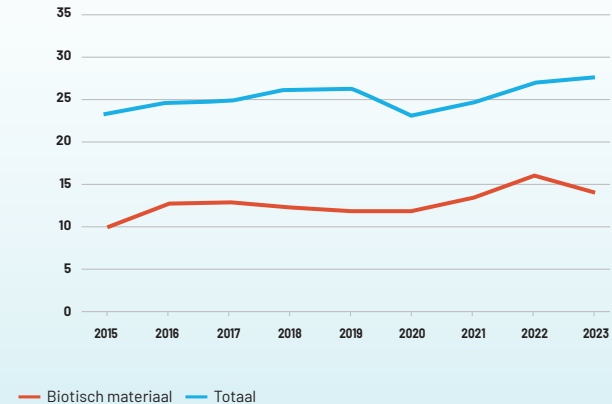
Geen reductie grondstofgebruik, voorzichtige verschuiving naar gebruik biotisch materiaal

Het CBS heeft op basis van data van goederenvervoersstromen een berekening gemaakt op COROP-niveau van de hoeveelheid materiaal die ingevoerd, gewonnen en uitgevoerd wordt.⁷⁶ Aangezien de COROP-gebieden niet compleet overlappen met Regio Zwolle hebben we een correctie toegepast op basis van het aantal inwoners.

De totale hoeveelheid gebruikte hoeveelheid primaire grondstoffen in Regio Zwolle is de afgelopen jaren flink gegroeid van 23,8 miljard kilogram in 2015 naar 28,3 miljard kilogram in 2023, een groei van 20 procent (zie figuur 4.14). Het betreft het totaal van biotische en abiotische grondstoffen. Biotisch zijn alle grondstoffen en materialen van (recent) levende oorsprong, zoals producten uit de land- en tuinbouw, de bosbouw en veeteelt of beheer van natuur, bermen en oevers. Deze grondstoffen gelden als hernieuwbaar. Abiotisch zijn niet-hernieuwbare goederen als mineralen, metalen en fossiele grondstoffen die uit de natuur worden gehaald. Onder het gebruik van abiotische goederen valt ook het deel dat als recyclingmateriaal wordt hergebruikt. Als we kijken naar de ontwikkeling van de hernieuwbare, biotische grondstoffen, dan steeg het aandeel in het totale grondstofgebruik in Regio Zwolle van 42,0 procent in 2015 naar 50,2 procent in 2023. Van een algemene grondstofreductie lijkt dus geen sprake, wel van een lichte verschuiving richting het gebruik van meer biotisch materiaal.⁷⁷

Ontwikkeling totaal en biotisch grondstoffengebruik, Regio Zwolle

In miljard kilogram; 2015–2023*

* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

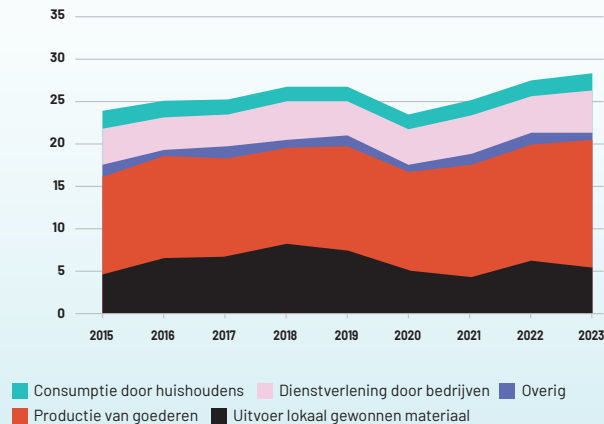
⁷⁶ Voor deze analyse is gebruik gemaakt van gegevens over regionale goederenstromen van het CBS, beschikbaar gesteld door de provincie Overijssel. Deze gegevens zijn niet exact maar schattingen met betrouwbaarheidsmarges. De gebruikte gegevens zijn voorlopige cijfers. Ze kunnen later door CBS worden aangepast op basis van onder meer nieuwe inzichten. De schatting van biotisch materiaal is gedaan aan de hand van door het CBS en de afdeling Onderzoek en Statistiek van Gemeente Amsterdam beschikbaar gestelde kengetallen.

⁷⁷ Omdat we gebruik maken van kengetallen kan een toename van het aandeel biotisch materiaal uitsluitend komen door een verschuiving van groepen van goederen, niet door vernieuwingen in samenstelling van materialen.

Figuur 4.15

Ontwikkeling totaal grondstoffengebruik per gebruikersgroep, Regio Zwolle

In miljard kilogram; 2015–2023*

* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

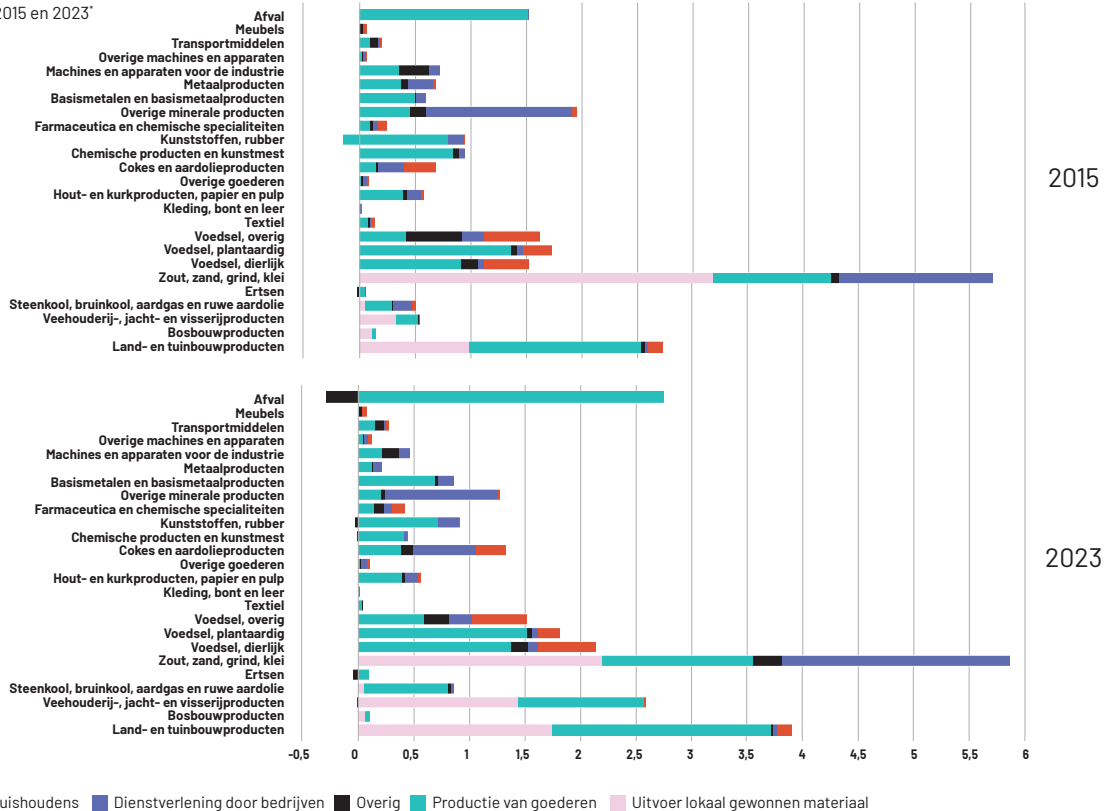
Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

In figuur 4.15 hebben we het totaal materiaalverbruik per jaar opgesplitst naar de gebruikersgroep. Zo is te zien dat het overgrote deel van het grondstofgebruik bedoeld is voor de productie van goederen in Regio Zwolle. In 2023 betrof dit 53,2 procent van het totaal materiaalgebruik. Ook de uitvoer van lokaal gewonnen materiaal (onder andere zand, grind, klei en landbouwproducten) en dienstverlening door bedrijven gebruiken veel grondstoffen. Consumptie door huishoudens en de overige groep (consumptie door de overheid en investeringen in voorraden) spelen een veel kleinere rol.

Figuur 4.16

Totaal grondstoffengebruik naar grondstoffen- en gebruikersgroep, Regio Zwolle

In miljard kilogram; 2015 en 2023*

* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

In figuur 4.16 is het materiaalgebruik naar grondstoffen- en gebruikersgroep gesplitst en vergelijken we het eerste en laatste jaar in de dataset (2015 en 2023). De grootste hoeveelheid gebruikte grondstoffen naar gewicht zijn bouwmaterialen (zand, grind, klei). Dit is op zichzelf weinig verrassend gezien het relatief grote soortelijk gewicht en het feit dat het aan het begin van veel ketens staat. De winning van deze materialen voor uitvoer vanuit Regio Zwolle naar buiten de regio is de afgelopen jaren wel afgenomen. Verder komt het agrarische karakter van Regio Zwolle duidelijk naar voren in de grote hoeveelheden gewicht in land- en tuinbouwproducten.

De verdeling over de verschillende gebruikersgroepen is over de jaren weinig gewijzigd. De productie van goederen en verlening van diensten zijn grootverbruikers van vrijwel alle grondstoffengroepen. Alleen in de groepen met betrekking tot voedsel spelen consumenten een wat grotere rol. Goederen worden in grote mate geproduceerd voor gebruik door consumenten, maar de meeste goederen in Regio Zwolle worden verwerkt in andere goederen. Voedsel is daarop een uitzondering en wordt soms onbewerkt (vrijwel) direct verkocht aan consumenten. Wat verder opvalt, is de groei van de hoeveelheid veehouderij-, jacht- en visserijproducten en de hoeveelheid afval.

Aantal niet-circulaire vestigingen harder gegroeid dan circulaire vestigingen

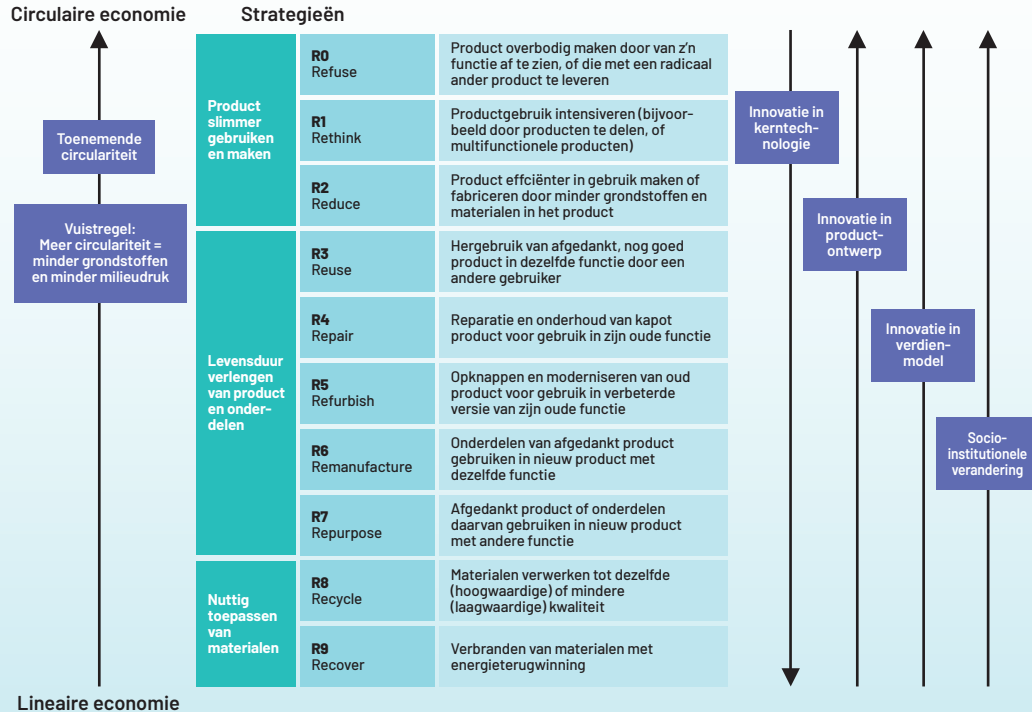
Een veel genoemde toegepaste ordening van strategieën om circulaire bedrijvigheid in te delen is de zogeheten ladder van R-strategieën (ook wel R-ladder). Dit is een ordening van verschillende strategieën die ingezet kunnen worden om materiaalgebruik te reduceren, de levensduur te verlengen door hergebruik (re-use) of grondstoffen te recycleren. Hoewel het oorspronkelijk drie strategieën betrof is het aantal in de loop van de tijd uitgebreid. In de wetenschap wordt veel gediscussieerd over welke r-strategieën er zijn en hoe ze te ordenen zijn op basis van meer of minder circulariteit.⁷⁸ Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gebruikt een framework met tien R-strategieën dat een handvat biedt om het aantal circulaire bedrijven in kaart te brengen (zie figuur 4.17).

78 Zie bijvoorbeeld: Reike, D., W.J.V. Vermeulen en S. Witjes (2018). The circular economy: New or Refurbished as CE 3.0? – Exploring Controversies in the Conceptualization of the Circular Economy through a Focus on History and Resource Value Retention Options. *Resources, Conservation and Recycling*, 135, pp. 246-264.

Figuur 4.17

R-strategieën en hun prioritering in het bereiken van een circulaire economie

Prioriteitsvolgorde van circulariteitsstrategieën en rol van innovatie in productketen

Bron: PBL.

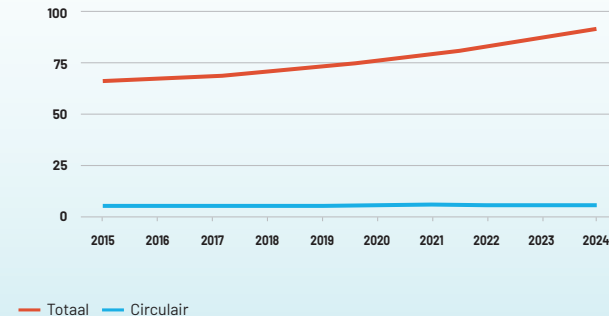
Figuur 4.18

Om een indruk te krijgen van de omvang van de circulaire bedrijvigheid in de regio, hebben we gekeken naar de hoeveelheid bedrijven die gebruik maken van circulaire businessmodellen. Geïnspireerd op een studie van Royal HaskoningDHV hebben we bedrijven op basis van SBI-codes gerangschikt op de R-ladder uit figuur 4.17.^{79,80} Door de SBI-codes in te delen naar de verschillende R-strategieën en te combineren met de cijfers over aantallen vestigingen kan een overzicht gemaakt worden van de hoeveelheid circulaire bedrijven en instellingen in Regio Zwolle. Daarbij dient opgemerkt te worden dat een dergelijk overzicht een gedeeltelijk beeld geeft van de circulaire bedrijvigheid omdat: 1) de SBI-codes beperkt eenduidig zijn, en 2) sommige bedrijven wellicht (gedeeltelijk) circulaire activiteiten ontplooiën maar dit niet direct duidelijk is uit hun SBI-code. Een verdere aanwijzing hiervoor is het feit dat de tabel die SBI-codes linkt aan circulaire strategieën slechts vier R-niveaus kent: rethink, re-use, repair en recycle.

Figuur 4.18 geeft een overzicht van het aantal circulaire vestigingen van bedrijven en instellingen in de regio. Het laat zien dat het slechts een fractie van het totaal aantal bedrijven betreft. Weliswaar groeide het aantal circulaire bedrijven over de gehele periode licht met gemiddeld 2,4 procent per jaar, het totaal aantal bedrijven groeide sneller met gemiddeld 3,7 procent per jaar. Het resultaat is dat de afgelopen jaren het aandeel circulaire bedrijven als onderdeel van de totale bedrijvigheid gedaald is.

Ontwikkeling circulaire bedrijven en instellingen, Regio Zwolle

Aantal vestigingen (x 1.000); 2015–2024 (peildatum 1 april)

Bron: Royal HaskoningDHV, BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Hogeschool Windesheim).

79 De Standaard Bedrijfsindeling (SBI) biedt een hiërarchische indeling van alle economische activiteiten, ofwel alle op de productie van goederen of diensten gerichte activiteiten, zowel van het bedrijfsleven als van de overheid. Meer gedetailleerde informatie en achtergronden over de SBI zijn beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/classificaties/overzicht/sbi/default.htm>.

80 De complete werkwijze en indeling van SBI-codes en R-strategieën zijn te raadplegen in de studie: Herrewijnen, E. en J.B. Jutte (2022). Meting circulaire bedrijvigheid 2022. Royal HaskoningDHV. https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/eindrapport_meting_circulaire_bedrijvigheid_2022.pdf.

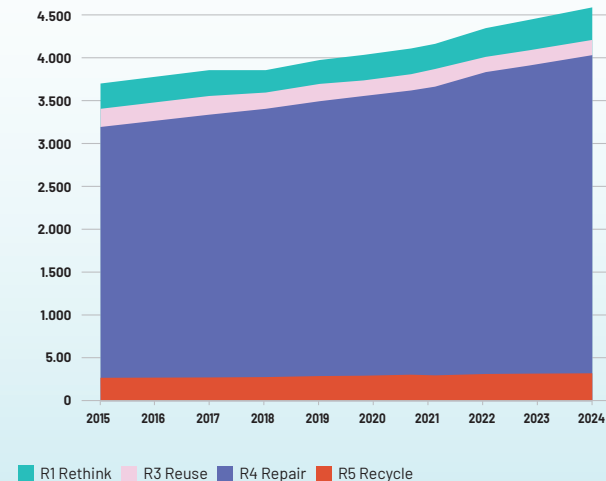
Figuur 4.19

Als we de circulaire bedrijven in meer detail bekijken dan zien we dat het overgrote deel reparatiebedrijven betreft, terwijl de andere strategieën allemaal een relatief even groot aandeel in het totaal aantal circulaire bedrijven heeft (figuur 4.19). Dit wordt echter gedeeltelijk gedreven door het feit dat in verhouding relatief veel SBI-codes onder de reparatie-strategie gerangschikt worden. Eenzelfde beeld komt naar voren uit figuur 4.20. Het overgrote deel van de bedrijven is niet primair circulair en hun aandeel in het totaal aantal bedrijven is gegroeid tussen 2015 en 2024. De aantallen circulaire bedrijven zijn ook gegroeid maar niet zo hard als de niet-circulaire bedrijven. En het aantal re-use bedrijven is zelfs afgenomen.

Naast de bedrijven spelen ook (lokale) overheden een belangrijke rol in het realiseren van de transitie naar een circulaire economie. Verderop in dit hoofdstuk, in het tekstkader 'Met lokale netwerken op weg naar een circulaire economie', worden enkele voorbeelden uitgelicht van gemeenten in Regio Zwolle die experimenteren met aanpakken om de lokale circulaire economie te stimuleren.

Circulaire bedrijven en instellingen naar circulaire strategie, Regio Zwolle

Aantal vestigingen; 2015–2024 (peildatum 1 april)

Bron: Royal HaskoningDHV, BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 4.20

Bedrijven en instellingen naar circulaire strategie, Regio Zwolle

Aantal vestigingen, aandelen en gemiddelde jaarlijkse groei in %; 2015 en 2024 (peildatum 1 april)

Circulaire strategie	Aantal vestigingen		Aandelen in totaal		Gem. jaarlijkse groei
	2015	2024	2015	2024	
Geen	61.900	86.480	94,4%	95,0%	3,8%
R1 - Rethink	290	380	0,4%	0,4%	3,0%
R3 - Re-use	200	170	0,3%	0,2%	-2,0%
R4 - Repair	2890	3.680	4,4%	4,0%	2,7%
R5 - Recycle	260	300	0,4%	0,3%	1,9%

Bron: Royal HaskoningDHV, BIRO, PWE, PWR en Vestigingenregister Flevoland (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Met lokale netwerken op weg naar een circulaire economie⁸¹

Wereldwijd worden meer materialen gebruikt dan de aarde kan leveren.⁸² Om de problemen die dat veroorzaakt tegen te gaan streeft de Nederlandse overheid naar een volledig circulaire economie in 2050. Gemeenten hebben een belangrijke rol in het realiseren van deze transitie, omdat lokaal veel pilots en experimenten met circulaire initiatieven plaatsvinden.

Verschillende gemeenten in Regio Zwolle hebben daarom een 'ambtelijke trekker' circulaire economie aangesteld die verantwoordelijk is voor het stimuleren van de lokale circulaire economie. Hieronder geven we aan de hand van enkele voorbeelden een indruk van een mogelijke aanpak door gemeenten. Deze voorbeelden komen uit het lopende onderzoeksproject 'Met Lokale Netwerken op weg naar Circulariteit', gefinancierd door Regieorgaan SIA. Dit onderzoek is een samenwerking tussen hogeschool Windesheim, Hogeschool Saxion en zeven gemeenten uit Regio Zwolle en omgeving.⁸³

⁸¹ Dit kader bevat een gastbijdrage van het lectoraat Netwerken in een Circulaire Economie van hogeschool Windesheim, geschreven door Deborah Aarnink en Marcus Popkema.

⁸² Zie bijvoorbeeld Earth Overshoot day: <https://overshoot.footprintnetwork.org/>

⁸³ In het onderzoek worden ontwikkelingen gevolgd in de gemeenten Almere, Elburg, Hattem, Kampen, Meppel, Steenwijkerland en Zwartewaterland. Hiernaast zijn de gemeenten Dalfsen, De Wolden-Hoogeveen, Enschede, Hardenberg, Olst-Wijhe, Raalte, Staphorst, Urk en Zwolle onderdeel van de learning community rond het project. Het consortium wordt gecompleteerd door Provincie Overijssel, Rijkswaterstaat, Ministerie van I&W, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Planbureau voor de Leefomgeving, Economic Board Regio Zwolle, Kennispoort Regio Zwolle, MKB Regio Zwolle, VNO-NCW Midden, en Omgevingsdiensten Flevoland, IJsselland en Veluwe.

Experimenteren

Sinds de Nederlandse regering in 2017 het grondstoffenakkoord heeft getekend met als doelstelling een circulaire economie in 2050, zijn de verschillende overheidslagen op zoek naar een samenhangende manier om bij te dragen aan de ontwikkeling van zo'n economie. Want alhoewel het einddoel bekend is, is de route dat allerm minst. Dit vraagt om een aanpak waarin geëxperimenteerd wordt in kleine stappen: dingen uitproberen, observeren wat er gebeurt en zo nodig koers aanpassen. Dit kan voor een gemeente spannend of ongemakkelijk voelen, omdat zij veelal gewend zijn om te werken vanuit plannen, regels en voorspelbaarheid. Toch laten verschillende gemeenten zien dat experimenteren wel degelijk mogelijk is.

Meppel Deelt

Meppel Deelt is ontstaan vanuit een gezamenlijke ambitie van de gemeente Meppel, Welzijnswerk en Natuur en Milieu Federatie (NMF) Drenthe. Het initiatief heeft als doel om het hergebruik van spullen te stimuleren en draagt hierdoor bij aan verduurzaming van de buurt. Duursamen noemen ze dat. Waar in de beginfase vooral werd ingezet op het verbinden van bestaande initiatieven, is Meppel Deelt inmiddels uitgegroeid tot een breed gedragen platform. De initiatieven variëren van buurtbibliotheken tot deelauto's en stimuleren zowel duurzaamheid als sociale verbondenheid.

NMF Drenthe zorgt voor de coördinatie. Deze professionele ondersteuning helpt bij de bekendheid van de initiatieven, die daardoor kunnen groeien. Mensen zijn beter op de hoogte van de activiteiten, waarmee versnelling en enthousiasme wordt gecreëerd.

Circulaire eisen in raamcontracten

Gemeente Zwartewaterland werkt aan het vernieuwen van raamcontracten met aannemers voor de inrichting van de openbare ruimte. Bij deze herziening wil de gemeente Zwartewaterland nadrukkelijk voorwaarden stellen die een circulaire werkwijze stimuleren.

Aannemers zijn in een vroeg stadium betrokken via marktconsultaties. Daarnaast is het project intern breed opgepakt met andere afdelingen, waaronder collega's van civiele werken, het team duurzaamheid en de inkooporganisatie. De gemeente neemt in dit project dus enerzijds nadrukkelijk input van marktpartijen mee, om zo ruimte voor hen te creëren bij het experimenteren met circulaire ideeën, en kijkt anderzijds binnen de eigen organisatie over de muren van afdelingen heen om de eisen relevant en toepasbaar te maken in de hele organisatie.

Grondstoffenmeent

De gemeente Kampen werkt aan een Regio Deal-project waarin circulariteit, inclusie en gemeenschap centraal staan. In het project worden materialen die vrijkomen ingezameld door zogenaamde grondstofredders: mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt die hiervoor speciaal worden opgeleid. Op deze manier wordt zowel de circulaire economie versterkt als sociale inclusie bevorderd.

Bij het project zijn diverse partijen betrokken, zoals Weever Circulair, (landelijke) brancheverenigingen zoals Cedris en Veras, MKB Regio Zwolle, Kennispoort, lokale ondernemers, Impact, hogeschool Windesheim en natuurlijk de gemeente zelf. De aanpak van Kampen kenmerkt zich door het principe van samen doen en samen leren. Iedereen heeft een duidelijk beeld van het doel en de bijbehorende

randvoorwaarden. Binnen dat kader gaan de betrokken partijen stap voor stap vooruit. Iedereen heeft daarin zijn eigen taken, passend bij zijn rol in het netwerk. Alhoewel iedereen dus ook zijn eigen gang gaat, wordt ook regelmatig bij elkaar nagegaan of het geheel nog richting het afgesproken doel beweegt.

Lessen

Wat elk van deze initiatieven verbindt, is dat ze samen met externe partijen tot stand komen. Bij de gemeente Meppel zien we dat zij een speelveld creëren waarin partijen worden uitgenodigd om iets te ondernemen dat bijdraagt aan het ontstaan van circulaire economie. De gemeente neemt hierin een faciliterende rol. In gemeente Zwartewaterland blijft de gemeente in regie, maar worden marktpartijen in een vroeg stadium betrokken en met elkaar verbonden om kennis optimaal te benutten. In de gemeente Kampen zien we dat de gemeente gelijkwaardig met partijen werkt aan het gemeenschappelijke doel, de grondstoffenmeent.

Deze bestuursstijl, waarin de gemeente optreedt als verbinder en aanjager in een netwerk, wordt ook wel netwerkgovernance of netwerksturing genoemd. Netwerksturing onderscheidt zich van reguliere samenwerkingsrelaties, doordat er bij netwerksturing gewerkt wordt aan een gemeenschappelijk doel waarvoor alle partijen nodig zijn. Dit betekent ook dat alle partijen belang hebben bij het voortbestaan van de andere partij, en daar ook naar acteren. Netwerksturing blijkt een passende bestuursstijl te zijn voor de realisatie van een circulaire economie, omdat circulaire economie alleen in gezamenlijkheid gerealiseerd kan worden.

Netwerksturing brengt met zich mee dat de gemeenten adaptief te werk gaan in het netwerk. Ze sluiten aan bij behoeften die leven in het netwerk, of bij initiatieven die al tot stand zijn gebracht en eventueel met elkaar verbonden kunnen worden. Meestal wordt met deze aanpak niet de kortste route in een gewenste richting afgelegd, maar slagen gemeenten er wel in om relevante partijen mee te laten doen, met elkaar in contact te laten komen en eigenaarschap bij de betrokken partijen aan te wakkeren. Bovendien worden op deze wijze doorgaans bestendige samenwerkingsverbanden gesmeed. Omdat netwerksturing een relatief nieuwe bestuursstijl is, zijn de gemeenten lerende om dit optimaal toe te passen.

Uit de voorlopige resultaten van het onderzoek blijkt dat het ambtenaren helpt als er steun is vanuit het College om zonder uitgestippeld plan aan de gang te gaan met het ondersteunen van de transitie. Bovendien lijkt een cultuur belangrijk waarin fouten maken en leren geaccepteerd wordt. Verder helpt het als circulaire 'trekkers' mandaat krijgen om beslissingen te nemen in samenwerkingsprocessen. Ook vraagt het van de ambtenaar in kwestie lef om buiten de begaande paden te treden. Het helpt een gemeente als ze hiermee rekening houden bij het kiezen van beleidsadviseurs.

Netwerksturing vraagt niet om het schrijven van weer een nieuw plan, maar om het zetten van concrete stappen in de praktijk. Gemeenten hoeven niet alles vooraf te weten of dicht te timmeren: juist door te doen, te experimenteren en samen met partners te leren, ontstaat de beweging richting een circulaire economie. Het belangrijkste is om te beginnen, verbinding te maken en successen – klein of groot – met elkaar te delen. Zo groeit het netwerk, de kennis en de impact vanzelf.

Figuur 4.21

4.5 Energietransitie

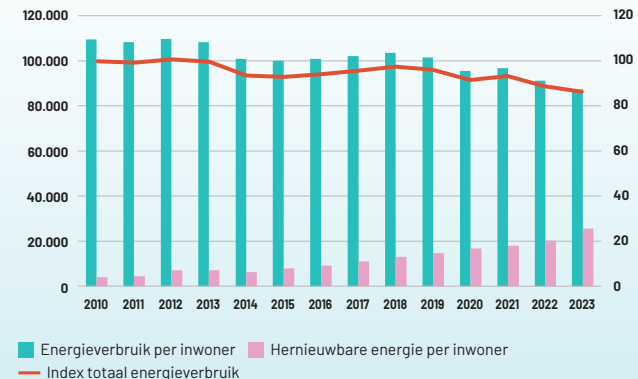
De energietransitie heeft tot doel bij te dragen aan vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, om de klimaatverandering, en de daarmee gepaard gaande nadelige gevolgen, zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast biedt het een oplossing voor de toenemende (wereldwijde) schaarste aan fossiele brandstoffen, en draagt op die manier bij aan circulaire economie. Aan de hand van verschillende cijfers geven we een indruk van hoe Regio Zwolle ervoor staat in de transitie naar een duurzame energievoorziening. We presenteren cijfers over de afbouw van de uitstoot van CO₂ en over de opbouw van de regionale opwek en het gebruik van (duurzame) energie. We baseren ons hierbij op de meest recent beschikbare cijferreeksen uit de Klimaatmonitor.⁸⁴

Dalend energieverbruik en toename opwek hernieuwbare energie

Energie is essentieel voor ons dagelijks leven, maar speelt ook een grote rol bij de uitstoot van CO₂ omdat het gros van de energie met fossiele brandstoffen opgewekt wordt. Aangezien fossiele brandstoffen eenmalig gebruikt kunnen worden draagt de vermindering van gebruik hiervan ook bij aan een circulaire economie. Voor het verminderen van CO₂-emissies zijn de vermindering van energieverbruik en het gebruik van hernieuwbare energie belangrijke knoppen waar we met beleid invloed op kunnen uitoefenen.

Ontwikkeling energieverbruik en opwek hernieuwbare energie, Regio Zwolle

In hoeveelheid megajoule per inwoner (balken en linker as) en ontwikkeling totale energieverbruik (Index 2010=100, lijn en rechter as); 2010-2023

Bron: Klimaatmonitor (bewerking: Hogeschool Windesheim).

⁸⁴ Voor details zie: <https://klimaatmonitor.databank.nl>. De cijfers uit de Klimaatmonitor worden regelmatig bijgewerkt. Hierdoor kunnen de cijfers in deze editie van de Regio Zwolle Monitor afwijken van de gepresenteerde cijfers uit eerdere edities. Ook missen er regelmatig cijfers op gemeenteniveau voor bepaalde jaren. Waar nodig hebben we deze geïmputeerd op basis van gemiddelden of restposten.

Figuur 4.22

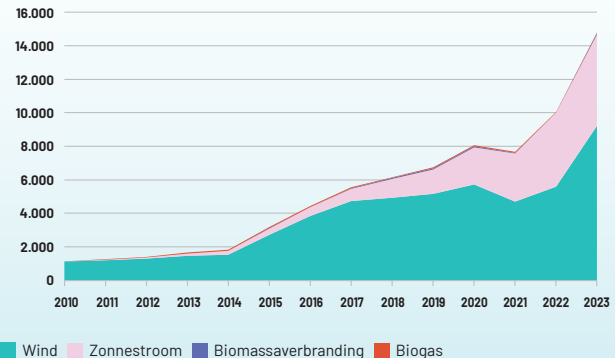
Figuur 4.21 laat het totale energieverbruik in Regio Zwolle zien, genormaliseerd naar het aantal inwoners. Dit energieverbruik per inwoner is in 2023 verder gedaald ten opzichte van 2022, maar wel minder dan van 2021 naar 2022, namelijk met 3 procent tegenover 5 procent in het jaar ervoor. Daar staat tegenover dat de opwekking van hernieuwbare energie spectaculair groeide, namelijk met 29 procent tegenover 13 procent een jaar eerder. Hoewel het inwoneraantal in Regio Zwolle groeit, daalt ook het totale energieverbruik in absolute zin. Als we de huidige lineaire trend in energie vermindering en exponentiele groei in hernieuwbare energie doorzetten, dan zal in 2032 het energieverbruik in Regio Zwolle naar verwachting gelijk zijn aan de hoeveelheid in de regio opgewekte hernieuwbare energie. Daarbij dient opgemerkt te worden dat dit op jaarbasis is, en niet betekent dat er uitsluitend hernieuwbare energie gebruikt wordt.

De hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie is afhankelijk van de geïnstalleerde capaciteit enerzijds, maar ook in het geval van wind en zon, van het weer. Figuur 4.22 toont de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare elektriciteit naar bron.

Regio Zwolle haalt haar hernieuwbare elektriciteit voornamelijk uit wind en in toenemende mate ook uit zon. Biogas levert een kleine, maar gestage hoeveelheid hernieuwbare elektriciteit in met name Elburg, Noordoostpolder en Zwolle. Biomassa leek in 2021 en 2022 af te nemen, door reductie in gebruik in met name de gemeentes Hardenberg en Steenwijkerland, maar in 2023 is de opwek weer wat groter. De grote groei in opwek van zonnestroom komt tot stand door zowel bedrijven als particulieren.

Ontwikkeling opwek hernieuwbare energie naar bron, Regio Zwolle

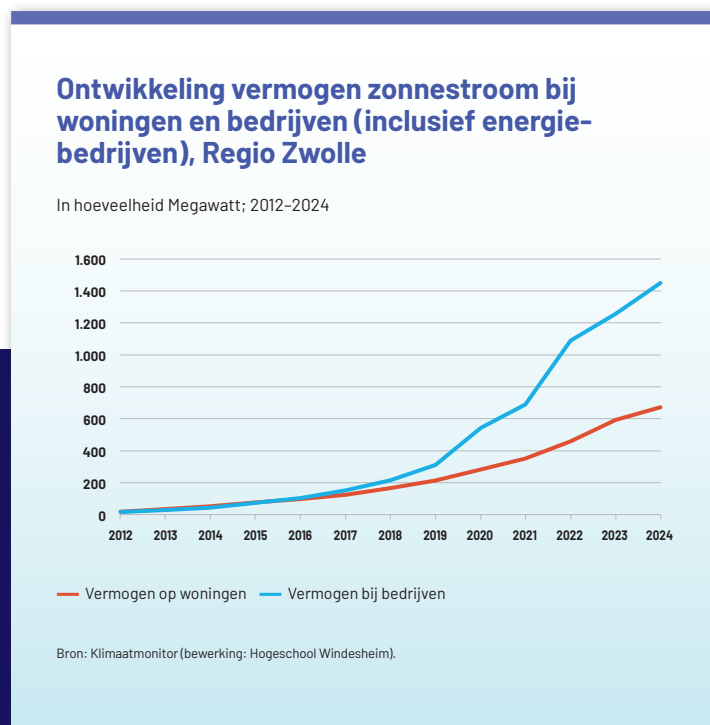
In hoeveelheid Terajoule; 2010-2023

Bron: Klimaatmonitor (bewerking: Hogeschool Windesheim).

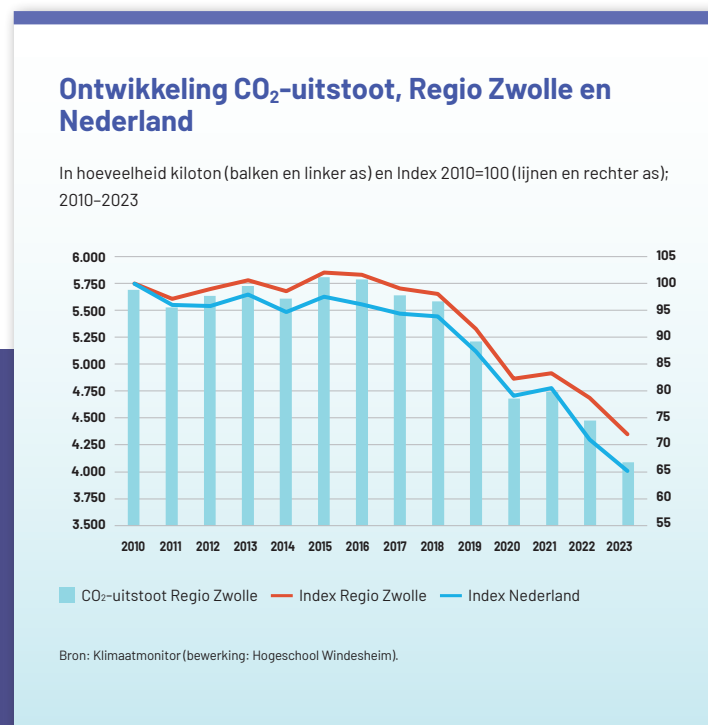
Figuur 4.23 toont het opgestelde vermogen aan zonnepanelen in Regio Zwolle op woningen en bij bedrijven over tijd. Waar het opgestelde vermogen aanvankelijk gelijk op ging, groeide het opgestelde vermogen sinds 2016 harder bij bedrijven. Inmiddels staat ongeveer 30 procent bij woningen en 70 procent van het vermogen bij bedrijven.

Figuur 4.23

Of zon- en windenergie dezelfde groei kunnen blijven doormaken valt te bezien gezien de schaarse capaciteit van het elektriciteitsnet. Achtergronden en ontwikkelingen over netcongestie en hoe ermee omgegaan kan worden in de regio wordt uitgelicht aan het eind van dit hoofdstuk in het kader: 'Netcongestie: de remmende voorsprong van ons electriciteitssysteem'.

Figuur 4.24

Figuur 4.25

Dalende trend in CO₂-uitstoot zet door

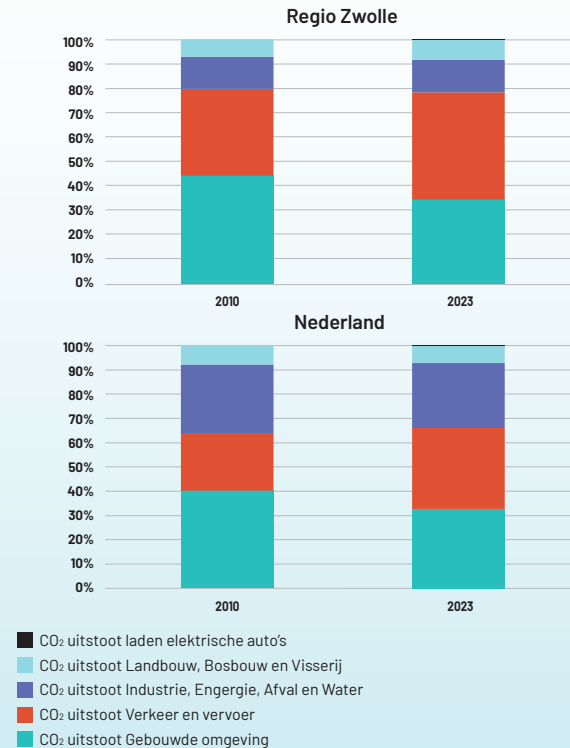
In lijn met het dalende energieverbruik in Regio Zwolle daalde ook de CO₂-uitstoot verder (zie figuur 4.24). De totale uitstoot in 2023 kwam neer op 4.090 kiloton, een vermindering van 386 kiloton ten opzichte van 2022 – ofwel een daling van 8,6 procent. Ten opzichte van 2010 is de CO₂-uitstoot inmiddels met 28 procent teruggebracht. Wel blijft Regio Zwolle ten opzichte van Nederland nog altijd wat achter: in Nederland daalde de uitstoot over dezelfde periode met 35 procent.

Figuur 4.25 vergelijkt de uitstoot naar sector in 2010 en 2023, in relatieve zin, in Regio Zwolle en Nederland. Ten opzichte van Nederland is het aandeel in uitstoot van Verkeer en vervoer in Regio Zwolle een stuk groter en het aandeel van Industrie, energie en afval wat kleiner. Dit weerspiegelt waarschijnlijk het feit dat Regio Zwolle relatief veel gemeenten heeft die lastiger met het openbaar vervoer te bereiken zijn, en er bovendien een aantal grote verkeersaders door de regio lopen zoals de A50, de A28 en de A6.

Een ander verschil tussen Regio Zwolle en Nederland is de relatief kleine daling van de uitstoot in de sector Landbouw, bosbouw en visserij in Regio Zwolle. Waar de uitstoot van deze sector in Nederland terugliep met 41 procent ten opzichte van 2010, werd in Regio Zwolle slechts een reductie van 15 procent ten opzichte van 2010 gerealiseerd. Waarin Nederland en Regio Zwolle gelijk zijn is de toename van het aandeel van uitstoot van Verkeer en vervoer van 2010 naar 2023. Het blijkt lastig om de hoeveelheid uitstoot in deze sector terug te brengen. De daling in deze sector van 2010 naar 2023 was voor zowel Nederland als Regio Zwolle slechts 8 procent, terwijl bijvoorbeeld voor de Gebouwde omgeving een daling van respectievelijk 42 en 47 procent gerealiseerd werd.

Verdeling van CO₂-uitstoot naar sector, Regio Zwolle en Nederland

Aandeel in totale CO₂-uitstoot in %; 2010 en 2023

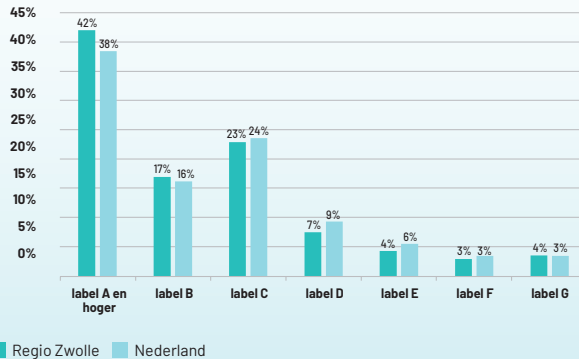

Bron: Klimaatmonitor (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Figuur 4.26

Woningvoorraad naar geregistreerd energielabel, Regio Zwolle en Nederland

Samenstelling van woningvoorraad naar geregistreerd energielabel in procent; einde 2025-2^e kwartaal

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland/ABF Research (bewerking: BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling).

Woningvoorraad Regio Zwolle iets zuiniger op energie dan landelijk

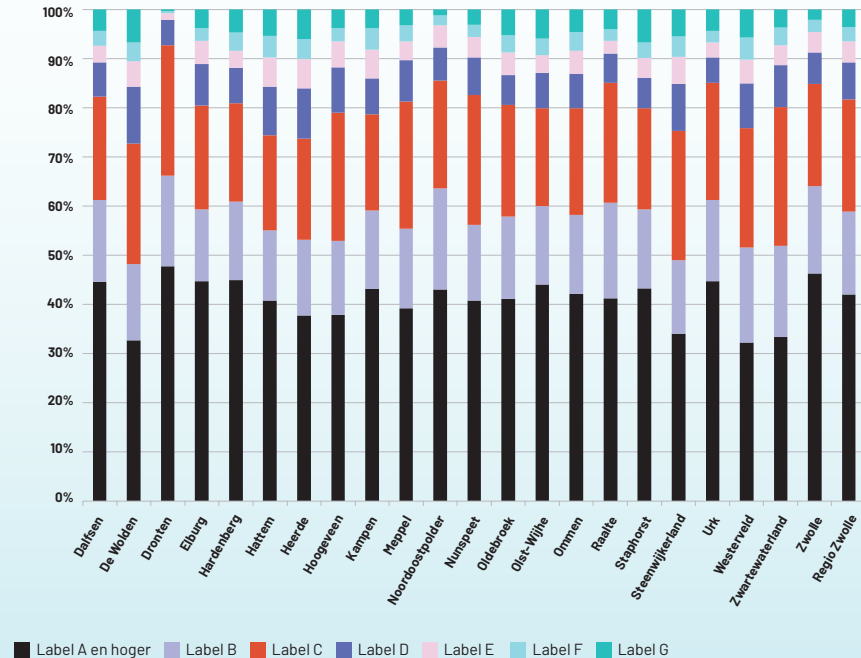
Bij de verkoop, verhuur en oplevering van woningen is het verplicht een energielabel te hebben. Deze worden toegekend op basis van de energiezuinigheid van de woning. De onder te scheiden klassen lopen van A++++ (groen, zeer zuinig) tot en met G (rood, zeer onzuinig). Nederland heeft momenteel 8,3 miljoen woningen waarvan 5,2 miljoen, ofwel 63 procent, een energielabel hebben. In Regio Zwolle hadden 210.000 woningen aan het einde van het eerste half jaar van 2025 een energielabel (60 procent van de totale regionale woningvoorraad). Dronten heeft met 70 procent van de lokale woningvoorraad het hoogste aandeel gelabelde woningen; Staphorst en Urk hebben met 44 procent het laagste aandeel.

Figuur 4.27

De gelabelde woningvoorraad in Regio Zwolle is zuiniger dan de totale Nederlandse gelabelde woningvoorraad. Halverwege 2025 had 59 procent van de woningen in Regio Zwolle energielabel A of B. Zoals te zien in figuur 4.26 ligt het aandeel woningen met energielabel A met 42 procent in de regio iets hoger dan de 38 procent van de landelijk gelabelde voorraad. Ook woningen met energielabel B komen met 17 procent vaker voor in de regio (16 procent landelijk). Met name in Dronten en Zwolle is het aandeel gelabelde woningen met label A of hoger groot. Hier hebben respectievelijk 48 en 46 procent zo'n label. Aan de andere kant heeft een relatief klein deel van de woningen in Westerveld (32 procent), Zwartewaterland (33 procent) en Steenwijkerland (34 procent) een label A of hoger (zie figuur 4.27).

Woningvoorraad naar geregistreerd energielabel per gemeente, Regio Zwolle

Samenstelling van woningvoorraad naar geregistreerd energielabel in procent; einde 2025-2* kwartaal

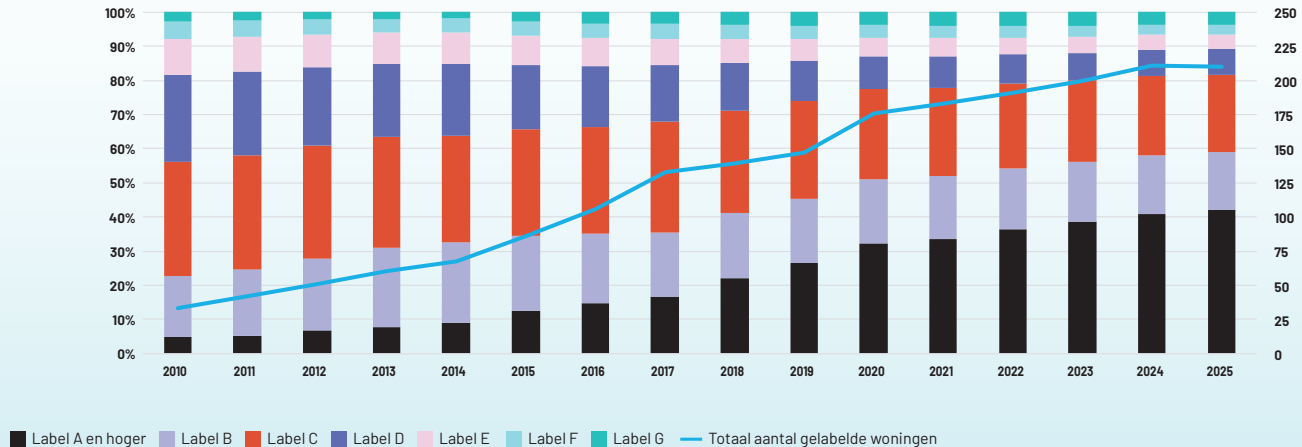

Bron: UWV.

Figuur 4.28

Woningvoorraad naar geregistreerd energielabel en aantal gelabelde woningen, Regio Zwolle

Samenstelling van woningvoorraad naar geregistreerd energielabel in % (balken en linker as) en aantal gelabelde woningen (x 1.000, lijn en rechter as); 2010-2025

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Zoals te zien in figuur 4.28 is de ontwikkeling in zowel het aantal als ook de energieklassen van de gelabelde woningen in Regio Zwolle ronduit positief te noemen. Door de verplichting van het energielabel stijgt het aantal gelabelde woningen sterk; de afgelopen 15 jaar is het aantal gelabelde woningen verzesvoudigd. Daarnaast is een steeds groter

aandeel van deze woningen van een zuinig energielabel: in 2010 betrof het aandeel gelabelde A woningen slechts 5 procent (22 procent als we ook de B woningen meenemen), in 2025 was het aandeel gegroeid naar 42 procent (59 procent A of B).

Netcongestie: De remmende voorsprong van ons elektriciteitssysteem⁸⁵

De druk op het elektriciteitsnet, een fenomeen dat inmiddels is uitgegroeid tot een structurele uitdaging, staat bekend als netcongestie. Wat eerder nog een sluimerend probleem was, is nu een alomtegenwoordig onderwerp van gesprek in Regio Zwolle, en ver daarbuiten. Waar dit schijnbaar plotselinge probleem vandaan komt, wordt duidelijker als je de geschiedenis en de huidige stand van zaken van ons elektriciteitsnet in ogenschouw neemt. De fundering van ons huidige netwerk werd decennia geleden gelegd, in een tijd waarin de vraag en het aanbod van stroom fundamenteel anders waren. De huidige behoefte aan elektrificatie en decentrale opwekking, gecombineerd met de levensduur van onze infrastructuur van ongeveer vijftig jaar, zorgt voor een complex samenspel van technische, economische en juridische uitdagingen. In zekere zin spreekt men van een 'remmende voorsprong': een dicht en historisch goed ontwikkeld netwerk dat nu tegelijkertijd een enorme upgrade heeft.

Historie en structuur van het elektriciteitsnet

Om de huidige netcongestieproblematiek te begrijpen is inzicht in de ontwikkeling van het elektriciteitssysteem essentieel. In ruim een eeuw groeide Nederland van lokale initiatieven uit tot een landelijk, grotendeels publiek net. Die ontwikkeling kende vier fasen:

1. *Lokale pioniersfase*

Aan het begin van de 20^e eeuw ontstonden overal kleine, particuliere en gemeentelijke elektriciteitsnetten in combinatie met centrales, zoals de IJsselcentrale (IJC) in Overijssel, die later het hele gebied van stroom voorzag. Er bestond nog geen nationaal netwerk; productie en verbruik vonden plaats binnen geïsoleerde systemen.

2. *Regionalisering en overheidsrol*

Vanaf de jaren '20 groeide de behoefte aan schaalvergroting en betrouwbaarheid. De overheid beschouwde elektriciteit als een publieke nutsvoorziening en stimuleerde samenwerking tussen lokale netten. Zo werden regionale elektriciteitsbedrijven gevormd en netten gekoppeld, bijvoorbeeld tussen Utrecht en Gelderland.

4. *Nationale integratie*

Na de Tweede Wereldoorlog volgde de opbouw van een landelijk hoogspanningsnet onder coördinatie van de SEP (Samenwerkende Elektriciteits-Productiebedrijven). Dit netwerk maakte stroomuitwisseling tussen provincies mogelijk en leidde tot de bouw van grote centrales, zoals de Flevocentrale en de kerncentrales in Dodewaard en Borssele.

4. *Liberalisering en netbeheer*

Sinds de jaren '90 van de vorige eeuw werd de energiemarkt geleidelijk geliberaliseerd. Productie en levering kwamen in particuliere handen,

terwijl netbeheer publiek bleef. Dit leidde tot de oprichting van afzonderlijke netbeheerders (onder andere Liander, Enexis, Rendo, Stedin) en TenneT als landelijke beheerder van het hoogspanningsnet.

Regio Zwolle

In Regio Zwolle, die deels in Gelderland, Overijssel, Drenthe en Flevoland ligt, is de historische gelaagdheid van het netwerk goed zichtbaar. Overijssel en Zuid-Drenthe werden ooit bediend door de IJC, terwijl Gelderland zijn lijnen via de PGEM ontwikkelde. Oude 50 kV-netten zijn deels vervangen door 150 kV-systemen, zoals bij de lijn Nunspeet-Harderwijk. De unieke combinatie van 220 en 380 kV-lijnen in deze regio weerspiegelt de bijzondere historie van het Nederlandse elektriciteitsnet.

Tracé Zwolle-Ens, 220 kV en 380 kV (foto: Peter Schokkenbroek, hoogspanningsnet.com)

Capaciteit en energie: de essentie van netcongestie

Om de problematiek van netcongestie te begrijpen, is het van belang om het verschil te kennen tussen capaciteit en energie. Energie (kWh) is de hoeveelheid werk die kan worden verricht, oftewel het totale verbruik of de totale opwekking over een bepaalde periode. Dit is waar de energietransitie primair over gaat: het verlagen van de CO₂-uitstoot, door de verbranding van fossiele brandstoffen. Dit wordt gedaan door gebruik te maken van andere, duurzame, energiebronnen zoals zonlicht, wind, en waterkracht.

Capaciteit (uitgedrukt in MW of MVA) is het maximale vermogen dat op een bepaald moment kan worden getransporteerd. Het is de 'doorvoer' van energie door de infrastructuur. Netcongestie is in essentie een capaciteitsschaarste, wat betekent dat de infrastructuur niet geschikt is om voorspelbaar, betrouwbaar en veilig, op alle momenten, de gewenste energiestroom door te kunnen voeren. Het betekent niet dat het elektriciteitsnetwerk op elk moment tot het maximum belast is. Waar het net ontworpen was voor relatief stabiele vraag en aanbod, moet het nu pieken in zowel afname als invoeding aankunnen. Het netwerk in Regio Zwolle (en de rest van Nederland en andere Europese landen) is simpelweg niet in staat om alle nieuwe aanvragen voor zware aansluitingen te verwerken.

Dit probleem is tweeledig en raakt zowel afnemende als invoedende partijen:

- **Afnemende partijen**

Nieuwe bedrijven of uitbreidingen hebben stroom nodig voor hun bedrijfsvoering, maar kunnen geen zware aansluiting krijgen. Dit kan leiden tot economische stagnatie en onzekerheid. In elke gemeente

Figuur 4.29

van Regio Zwolle zijn er tekorten voor stroomafname. Deze tekorten betreffen technische grenzen in zowel het landelijk netwerk als het regionale netwerk. De uitzonderingen hierop zijn delen van de gemeentes Westerveld en Steenwijkerland, waarbij het regionale netwerk op dit moment toereikend is, hier is het landelijk netwerk de beperking. In de Noordoostpolder is het landelijk netwerk veelal toereikend, hier zit de beperking in het regionale netwerk.

- **Invoedende partijen**

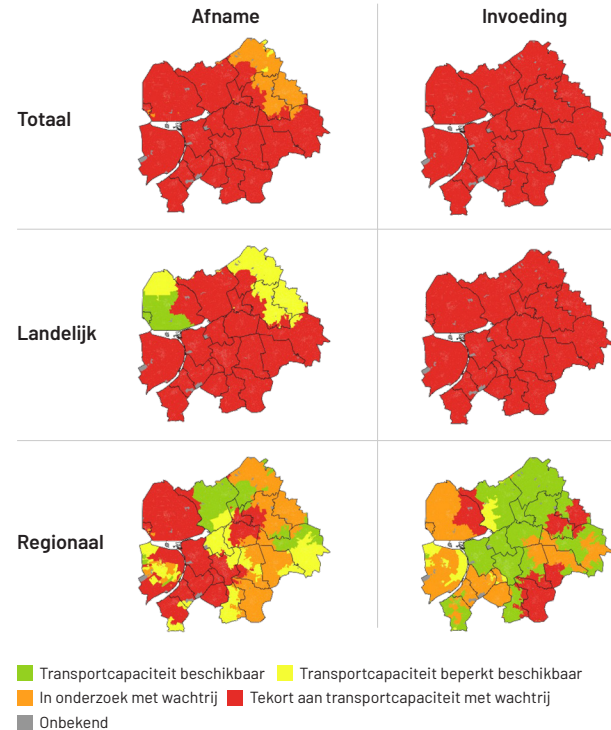
Voor producenten van hernieuwbare energie, zoals zonneparken, is op dit moment geen (vrije) transportcapaciteit beschikbaar is. Dit geldt voor alle gemeentes van Regio Zwolle. De beperkingen hiervoor zijn primair afkomstig uit het landelijke netwerk. Dat wil niet zeggen dat er geen beperkingen zijn in de regionale netwerken voor invoeden, echter, dit varieert per gemeente en zone.

Op dit moment wordt, op bijzonder veel zones, in het elektriciteitsnet hard gewerkt aan verzwaring van de infrastructuur, zowel landelijk als regionaal. Echter, de beoogde verzwaringen zijn gelimiteerd door onder andere ruimte en menskracht. Een goed overzicht van (1) de vraag naar capaciteit, (2) de beschikbare capaciteit en (3) de geplande werkzaamheden is via Netbeheer Nederland toegankelijk, zie de kaartbeelden in figuur 4.29.

Het is belangrijk om te herkennen dat de vraag naar capaciteit stijgt, in alle scenario's van het Nationaal plan energiesysteem. Dit betekent dat er naast netverzwaring ook andere oplossingsrichtingen voor een betrouwbaar elektriciteitsnet worden ontwikkeld. Dit betreft onder andere zaken als wet- en regelgeving gerelateerd aan elektriciteit.

Netcapaciteit voor afname en invoeding, Regio Zwolle

Totaalbeeld, landelijk netniveau en regionaal netniveau; oktober 2025

Bron: Netbeheer Nederland.⁸⁶

⁸⁶ Meest actuele data is beschikbaar via Netbeheer Nederland: <https://data.partnersinenergie.nl/capaciteitskaart/totaal/invoeding>.

'No-regrets' verduurzaming en energiehubs

De uitdaging van netcongestie vraagt om een gelaagde aanpak. Terwijl netbeheerders aan de slag gaan met de fysieke uitbreiding van het net, zijn er op lokaal en regionaal niveau ook 'no-regrets' maatregelen te nemen. Dit zijn oplossingen die in elke situatie een positieve impact hebben, ongeacht de toekomstige ontwikkelingen van het net. De focus ligt hierbij op wat je 'binnen het hek' kan doen om het energieverbruik te optimaliseren en de capaciteitsvraag te verlagen. Met de term 'binnen het hek' worden oplossingen op eigen terrein, ten behoeve van het toekomstbestendig maken van de eigen bedrijfsvoering bedoeld. Voor bedrijven en instellingen kan dit variëren van eenvoudige stappen zoals het verminderen van het verbruik door energiezuinige producten en het produceren van elektriciteit voor direct eigen gebruik met zonnepanelen. Of meer complexe oplossingen benutten zoals het installeren van slimme energiemanagementsystemen. Een belangrijke stap is ook het flexibiliseren van het eigen verbruik, oftewel het verschuiven van energie-intensieve processen naar momenten waarop er wel voldoende netcapaciteit beschikbaar is. Dit draagt direct bij aan het verlichten van de netcongestie, zonder afhankelijk te zijn van externe partijen.

Een van de meest genoemde en complexere oplossingen is het opzetten van energiehubs. Dit zijn lokale, fysieke en/of virtuele knooppunten waar partijen samenwerken om hun opwekking en verbruik van elektriciteit beter op elkaar af te stemmen. De kern van een energiehub is een collectieve aanpak van één of meerdere energiestromen (electriciteit, maar bijvoorbeeld ook warmte). In plaats van dat elke partij afzonderlijk een zware aansluiting op het net aanvraagt, delen de deelnemers binnen de hub één zware aansluiting en verdeelt men de capaciteit lokaal. Dit concept kan worden uitgebreid met gezamenlijke energieopslag,

zoals batterijen, en geavanceerde energiemanagementsoftware. Op dit moment wordt veel geëxperimenteerd met dit type oplossing. Het succes van een energiehub is sterk afhankelijk van een geschikte organisatiegraad. De samenwerking tussen de betrokken partijen, de juridische afspraken en de technische realisatie vereisen een professionele aanpak. Dit is geen project dat je er zomaar even bij doet; een goede coördinatie en gedeelde belangen zijn essentieel. Er moet een helder overzicht zijn van wie waarover gaat, en er moeten afspraken worden gemaakt over het verdelen van de kosten en baten. Een goed functionerende energiehub kan niet alleen de druk op het openbare net verlichten, maar ook economische voordelen opleveren voor de deelnemers, zoals lagere transportkosten en de mogelijkheid om onderling energie te verhandelen.

De ontwikkeling van de nieuwe Energiewet

De problemen rondom netcongestie zijn niet onopgemerkt gebleven bij de overheid. De huidige wet- en regelgeving, deels een erfenis van de liberalisering uit de jaren '90, sluit niet meer aan op de realiteit van de energietransitie. Op 1 januari 2026 treedt naar verwachting de nieuwe Energiewet in werking. Deze wet vervangt de huidige Elektriciteitswet en Gaswet, en is bedoeld om het regelgevend kader in lijn te brengen met de energietransitie en Europese richtlijnen. Dit heeft een aantal ingrijpende veranderingen tot gevolg:

1. Data-ontsluiting

Netbeheerders worden verplicht om veel meer gegevens over congestie, beschikbare capaciteit en geplande uitbreidingen te delen. Hierdoor krijgen gemeenten, provincies en marktpartijen beter inzicht in de mogelijkheden. Transparantie is essentieel voor een efficiënte benutting van schaarse capaciteit.

2. **Aansluitplicht**

Tot nu toe zijn netbeheerders wettelijk verplicht om iedereen aan te sluiten. De nieuwe wet voorziet in mogelijkheden om aanvragen te weigeren of conditioneel toe te wijzen, wanneer het net technisch vol zit. Dit maakt het formeel mogelijk om prioritering toe te passen en wachtrijen beter te beheren.

3. **Flexibiliteit en marktrollen**

Er komt meer ruimte voor flexibiliteitsdiensten: partijen die tijdelijk vraag of aanbod kunnen aanpassen om congestie te voorkomen. Dit kan via contracten met netbeheerders of via marktmechanismen. Voor bedrijven in Regio Zwolle kan dit kansen bieden om met flexibiliteit inkomsten te genereren.

4. **Integratie elektriciteit, warmte en waterstof**

De nieuwe wet ziet energievoorziening meer integraal: elektronen, moleculen en warmte worden niet langer strikt gescheiden domeinen. Voor de regio met een sterke agrarische sector en groeiende logistiek betekent dit dat koppelingen (bijvoorbeeld warmtenetten of groene waterstof uit overschotten) juridisch beter ingebed raken.

Impact op Regio Zwolle

De nieuwe wet kan de weg vrijmaken voor snellere realisatie en uitbereiding van energiehubs, betere benutting van bestaande infrastructuur en meer sturing op regionale prioriteiten. Tegelijkertijd zal de spanning tussen landelijke regie (TenneT, ACM) en regionale ambities (gemeenten, Regionale Energiestrategie (RES)) niet verdwijnen. Voor bedrijven en instellingen is het zaak om zich tijdig voor te bereiden: inzicht in eigen flexibiliteit, deelname aan pilots, en afstemming met netbeheerders worden steeds belangrijker.

Conclusie

Regio Zwolle bevindt zich op een kruispunt. Het elektriciteitsnet dat decennia een stille kracht was, is nu een bottleneck geworden. Netcongestie beperkt economische ontwikkeling en verduurzaming, terwijl de vraag naar capaciteit alleen maar toeneemt. De historische erfenis van het net – met assets van zowel 70 jaar oud, als enkele weken jong – en de complexe rolverdeling maken snelle oplossingen moeilijk. Toch zijn er perspectieven. No-regrets maatregelen binnen het hek, samenwerking in energiehubs en de komende Energiewet bieden kansen om de schaarste slimmer te verdelen. Tegelijkertijd zijn forse investeringen in de netinfrastructuur onvermijdelijk. De uitdaging voor de komende tien jaar is om de remmende voorsprong om te buigen in een voorsprong in verduurzaming, innovatie en samenwerking. Regio Zwolle heeft daarvoor de ligging, de bedrijvigheid en de energieambitie – mits het elektriciteitsnet tijdig kan volgen.

Bijlagen

MONITOR

20
25

Bijlage 1

Achtergrondinformatie brede welvaart

Deze bijlage geeft additionele informatie over de indicatoren voor brede welvaart. Alle informatie is afkomstig uit de regionale Monitor Brede Welvaart 2024 van het CBS. De indicatoren zijn waar mogelijk samengesteld uit informatie op het niveau van afzonderlijke gemeenten en hebben betrekking op de jaren 2013 en 2023. Waar die informatie niet voorhanden was is informatie gebruikt over de indicator op het niveau van de COROP-regio of de provincie waarin de gemeente is gelegen, dan wel het dichtstbijzijnde jaar waarvoor wel informatie voorhanden is. In de lijst met indicatoren worden naast een omschrijving en definitie, zoals gegeven door het CBS, ook de bronnen van de data weergegeven.

In figuur B1 hebben we gekozen voor een alternatieve presentatiewijze van de gegevens die aanvullend is op het spinnenwebfiguur in de hoofdttekst. De tabel rangschikt alle indicatoren van hoog naar laag (onderverdeeld naar Duurzame leefomgeving, Economie, Sociaal) voor Regio Zwolle in 2023. Deze index-scores zijn relatief ten opzichte van Nederland. Naast de scores voor 2023 worden ook de scores voor 2013 getoond. Ook laten we het niveau van de indicator voor Regio Zwolle in 2023 zien en bovendien wordt de gemiddelde jaarlijkse groei over de afgelopen tien jaar (2013–2023) getoond. Met plussen en minnen wordt tot slot aangegeven of de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar (zeer) ongunstig, neutraal, of (zeer) gunstig is geweest vanuit het perspectief van brede welvaart. Scores zijn neutraal als de groei in absolute zin kleiner dan 0,5 procent was en zeer (on)gunstig als de groei in absolute zin groter dan 1,5 procent was.

Figuur B.1

Brede welvaart in Regio Zwolle en ontwikkelingen in de tijd, 2013–2023

	Indicatoren	Dimensies	Index t.o.v. Nederland		Niveau	Gemiddelde jaarlijkse ontwikkeling 2013–2023*	
			2023	2013	2023	% groei	+/-
DUURZAAMHEID	Emissies van fijnstof naar lucht	kg PM _{2.5} per km ²	1,46	1,62	3,42	-1,15	+
	Particuliere zonne-energie	watt per woning	1,37	1,71	1.686,60	32,28	++
	Broeikasgasemissies per inwoner	ton CO ₂ equivalent per inwoner	1,26	1,33	8,14	-1,49	+
	Kwaliteit van zwemwater binnenwateren	schaal van 1 (slecht) tot 4 (uitstekend)	1,04	1,05	3,72	-0,29	0
	Tevredenheid met woonomgeving	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,04	1,03	87,05	0,08	0
	Fosfaatscheiding landbouw	kg per hectare bemeste cultuurgrond	1,04	1,10	80,89	-0,16	0
	Tevredenheid met woning	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,03	1,02	88,42	-0,25	0
	Stikstofscheiding landbouw	kg per hectare bemeste cultuurgrond	1,02	1,08	220,59	0,84	-
	Afstand tot ov	kilometer	0,88		0,59		
ECONOMIE	Geregistreerde problematische schulden	% van huishoudens	1,34		6,58		
	Mediaan vermogen van huishoudens	euro per huishouden (x 1.000)	1,31	3,02	174,45	10,64	++
	Werkloosheid	% van de beroepsbevolking	1,20	1,11	2,99	-8,66	++
	Nettoarbeidsparticipatie	% van de bevolking 15-74 jaar	1,03	1,03	75,18	0,89	+
	Gemiddelde schuld per huishouden	euro per huishouden (x 1.000)	1,03	1,02	118,14	-0,71	+
	Arbeidsduur per week	uren per werkende per week	1,02	1,02	27,16	0,11	0
	Mediaan besteedbaar inkomen	euro per huishouden (x 1.000)	1,01	1,00	34,30	1,41	+
	Bevolking met startkwalificatie	% van de bevolking van 15-74 jaar	0,99	0,97	72,50	0,92	+
	Bruto binnenlands product	euro per inwoner (x 1.000)	0,86	0,86	45,16	1,43	+
SOCIAAL	Geregistreerde misdrijven	aantal per 1.000 inwoners	1,47	1,50	30,57	-3,56	++
	Aantal ondervonden delicten	aantal ondervonden delicten per 100 inwoners	1,15		34,03		
	Vaak onveilig voelen in de buurt	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	1,15		1,92		
	Vrijwilligerswerk	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	1,14	1,15	55,68	-0,15	0
	Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,08		31,02		
	Vertrouwen in anderen	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	1,05	1,03	69,77	1,49	+
	Ervaren gezondheid	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,04	1,03	72,72	-0,80	-
	Tevredenheid met vrije tijd	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,03	1,02	76,19	-0,09	0
	Sociale cohesie	schaafscore 0-10	1,03		6,56		
	Tevredenheid met sociaal leven	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,02	1,01	81,99	-0,29	0
	Tevredenheid met het leven	% van de bevolking 18 jaar en ouder	1,02	1,02	86,07	0,10	0
	Vertrouwen in instituties	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	1,01	1,00	61,55	0,98	+
	Levensverwachting bevolking	in jaren bij geboorte	1,00		81,79		
	Contact met familie, vrienden of bureu	% minstens één keer per week	1,00	0,99	71,00	-0,41	0
	Overgewicht	% van de bevolking 18 jaar en ouder	0,96	0,98	52,16	0,52	-
	Afstand tot basisschool	kilometer	0,87	0,86	0,82	1,25	-
	Afstand tot café e.d.	kilometer	0,58	0,82	2,41	3,10	-

* -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent

Bron: CBS (bewerking Vrije Universiteit Amsterdam).

Definities indicatoren brede welvaart

Hieronder volgt een nadere omschrijving van de indicatoren. De volgorde van indicatoren die we hieronder hanteren komt overeen met de volgorde in het gepresenteerde spinnenweb (figuur 1.2). Naast een omschrijving en definitie zoals gegeven door het CBS is ook de bron van de data weergegeven.

DUURZAME LEEFOMGEVING

Emissies van fijnstof naar lucht

Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht. Fijnere fractie van fijnstof bestaat uit deeltjes waarvan de diameter kleiner is dan 2,5 micrometer. [kg PM_{2,5} per ha; RIVM]

Broeikasgasemissies per inwoner

Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. Om de CO₂-equivalenten te berekenen worden de richtlijnen van de IPCC gevolgd. Data betreffen de uitstoot op Nederlands grondgebied, ongeacht of deze wordt veroorzaakt door Nederlandse ingezetenen. Dit betekent dat uitstoot door Nederlandse ingezetenen in het buitenland niet en uitstoot door niet-ingezetenen in Nederland wel is inbegrepen. [ton CO₂-equivalent per inwoner; RIVM]

Fosfaatuitscheiding landbouw

De uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P₂O₅. In tegenstelling tot stikstof treden bij fosfaat geen gasvormige verliezen op. [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS]

Stikstofuitscheiding landbouw

De totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest per hectare met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd in de vorm van ammoniak (NH₃) inclusief de afvoer via spuiwater van luchtwassers, lachgas (N₂O), stikstofoxide (NO) en stikstofgas (N₂). [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS]

Kwaliteit zwemwater binnenwateren

Gemiddelde zwemkwaliteit voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in meren en rivieren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn. [gemiddelde kwaliteit, samengesteld uit scores van 1 (slecht) tot en met 4 (uitstekend); EEA]

Particuliere zonne-energie

Het opgesteld vermogen van zonnestroominstallaties in watt per woning aan het einde van het referentiejaar. Het betreft het vermogen van installaties van zonnepanelen bij woningen gedeeld door het totaal aantal woningen, dus woningen met of zonder zonnepanelen. [watt per woning; CBS]

Afstand tot ov

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde OV-halte, berekend over het fietsnetwerk van 2022. Het gaat om de volgende typen openbaar vervoer: trein, tram, bus, metro en ferry. De peildatum is 1 januari van het betreffende jaar. [km; CBS]

Tevredenheid met woonomgeving

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. [% van de particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is; CBS]

Tevredenheid met woning

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. [% van de particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is; CBS]

ECONOMIE

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (bbp) is een maat voor de omvang van de economie. [euro per inwoner, constante prijzen 2015; CBS]

Mediaan besteedbaar inkomen

Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd. [euro per huishouden, gecorrigeerd voor inflatie, constante prijzen 2021; CBS]

Mediaan vermogen van huishoudens

Het saldo van bezittingen en schulden, gecorrigeerd voor inflatie, in prijzen 2021. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, overig onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. Stand per 1 januari, er is gecorrigeerd met de prijsontwikkeling in het voorgaande jaar. [euro per huishouden; CBS]

Gemiddelde schuld per huishouden

Het gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens, in prijzen 2022. De schulden betreffen de hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed. Stand per 1 januari, er is gecorrigeerd met de prijsontwikkeling in het voorgaande jaar. [euro per huishouden; CBS]

Geregistreerde problematische schulden

Het percentage huishoudens met geregistreerde problematische schulden op 1 januari van het betreffende jaar. De populatie bestaat uit alle particuliere huishoudens in Nederland die op 1 januari van het peiljaar stonden ingeschreven in de BRP. Met behulp van verschillende registraties is afgeleid welke huishoudens te maken hebben met geregistreerde problematische schulden. De informatie over schulden verschilt per registratie. Daarom is per registratie bepaald wanneer er sprake is van een geregistreerde problematische schuldsituatie. [% van de huishoudens met geregistreerde problematische schulden op 1 januari; CBS]

Netto-arbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking). [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar; CBS]

Arbeidsduur per week

Het totale aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren door verlof of ziekte tellen dus niet mee. De gewerkte uren van werknemers zijn berekend door de betaalde uren (de overeengekomen uren plus de betaalde overuren) te vermeerderen met onbetaalde overuren en te verminderen met feitelijk niet gewerkte uren die betaald worden, zoals ziekteverzuim, zwangerschaps- en bevallingsverlof, stakingen, weerverlet, ouderschapsverlof, kort verzuim. De gewerkte uren van zelfstandigen zijn rechtstreeks bepaald. [aantal feitelijk gewerkte uren per werkende per week; CBS]

Werkloosheid

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn. [% van de beroepsbevolking; CBS]

Bevolking met een startkwalificatie

Percentage van de bevolking van 15 t/m 74 jaar met een diploma op niveau mbo 2, 3 of 4, havo, vwo, hbo of wo. [% van de bevolking van 15-74 jaar; CBS]

SOCIAAL

Vrijwilligerswerk

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder verrichtte in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met vrije tijd

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder is tevreden met de hoeveelheid vrije tijd; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met sociaal leven

Deel van de bevolking van Nederland van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met uw sociale leven? Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden? Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als (zeer) tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder dat (zeer) tevreden is; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met het leven

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt.

Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'.
Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

[% van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven;
CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Ervaren gezondheid

Percentage personen van 18 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand. [% van de bevolking van 18 jaar en ouder dat eigen gezondheid (zeer) goed vindt;
CBS, RIVM, GGD'en]

Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen

Percentage personen van 18 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM, GGD'en]

Overgewicht

Percentage personen van 18 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger. Cijfers over lichaamsgewicht zijn gebaseerd op zelf gerapporteerde waarden. De Body Mass Index (BMI) is een maat voor overgewicht, berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogram en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²). [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM]

Levensverwachting bevolking

Levensverwachting in jaren voor de bevolking bij geboorte. Gemiddelde waarde over periode 2018-2021. [aantal jaren dat iemand naar verwachting zal leven (bij geboorte); RIVM]

Afstand tot basisschool

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen. [km; CBS]

Afstand tot café e.d.

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg. [km; CBS]

Contact met familie, vrienden of buren

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of buren. Het gaat hierbij om alle vormen van contact. Het gaat om een gemiddelde van de indicatoren "minstens wekelijks contact met familie", "minstens wekelijks contact met vrienden" en "minstens wekelijks contact met buren". [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat minstens een keer per week contact heeft met familie, vrienden of buren; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Sociale cohesie

De sociale cohesie geeft een schaalscore van 0 tot 10. Hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer de inwoners tevreden zijn over de sociale aspecten van hun woonbuurt. [schaalscore (0-10); CBS]

Vertrouwen in anderen

Aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn. Ook wel gegeneraliseerd vertrouwen genoemd. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat vindt dat mensen i.h.a. te vertrouwen zijn; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Vertrouwen in instituties

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in Tweede Kamer, politie of rechters; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Geregistreerde misdrijven

Geregistreerde criminaliteit per 1.000 inwoners. Betreft misdrijven door de politie vastgelegd in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. [aantal per 1.000 inwoners; CBS/WODC]

Aantal ondervonden delicten

Aantal ondervonden delicten, exclusief ondervonden cybercrime delicten, voor personen van 15 jaar en ouder. [aantal ondervonden delicten per 100 inwoners; CBS]

Vaak onveilig voelen in de buurt

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder; CBS]

Bijlage 2

Deelgebieden Regio Zwolle⁸⁷

IJssel-Vecht Delta

Kampen
Zwartewaterland

Kop van Flevoland

Dronten
Noordoostpolder
Urk

Kop van Overijssel

Staphorst
Steenwijkerland

Kop van de Veluwe

Elburg
Hattem
Heerde
Nunspeet
Oldebroek

Salland

Olst-Wijhe
Raalte

Vechtdal

Dalfsen
Hardenberg
Ommen

Zuidwest Drenthe

Hoogeveen
Meppel
Westerveld
De Wolden

Zwolle

Zwolle

⁸⁷ Deze indeling is gebaseerd op de gebruikte indeling in de Verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle, Warme Harten in een Klimaatadaptieve Delta (2023).

Bijlage 3

Woon-werkbalans per gemeente

Aantal werknemers (x 1.000); december 2023

	Dalfsen	Dronten	Elburg	Hardenberg	Hattum	Heerde	Hoogeveen	Kampen	Meppel	Noordoostpolder	Nunspeet	Oldebroek	Olst-Wijhe	Ommen	Raalte	Staphorst	Steenwijkerland	Urk	Westerveld	De Wolden	Zwartewaterland	Zwolle
Werknemersbanen	11,1	14	9,2	24,9	4	5,8	32,8	21,8	21,7	22,1	13	8,5	5,3	7,3	15,5	8,6	13,4	10,7	7,6	6,7	11,6	108
Werknemers uit eigen gemeente	4,8	7,7	3,7	16,2	1,3	3,1	14,7	13,4	7,4	12,6	5,8	3,4	2,4	2,9	8,3	4,1	7,9	7,5	2,4	2,7	5,8	42,8
Inkomende pendel	6,3	6,3	5,5	8,7	2,7	2,7	18,1	8,4	14,3	9,5	7,2	5,1	2,9	4,4	7,2	4,5	5,5	3,2	5,2	4	5,8	65,2
- van elders in Regio Zwolle	4,5	3,1	4,1	3,5	1,9	1,4	6,3	6,4	8,7	5,1	3,7	4	1,2	2,8	3,1	3,4	2,9	2,2	1,9	2,4	5	44,2
- van buiten Regio Zwolle	1,8	3,2	1,4	5,2	0,8	1,3	11,8	2	5,6	4,4	3,5	1,1	1,7	1,6	4,1	1,1	2,6	1	3,3	1,6	0,8	21
Werknemers	15,5	22,3	12	32,8	6,3	9,4	27,2	29	18,1	24,7	14,1	12	9,5	9,2	20,1	9,3	21,5	11,3	8,2	11,5	12,5	69,9
Werk in eigen gemeente	4,8	7,7	3,7	16,2	1,3	3,1	14,7	13,4	7,4	12,6	5,8	3,4	2,4	2,9	8,3	4,1	7,9	7,5	2,4	2,7	5,8	42,8
Uitgaande pendel	10,7	14,6	8,3	16,6	5	6,3	12,5	15,6	10,7	12,1	8,3	8,6	7,1	6,3	11,8	5,2	13,6	3,8	5,8	8,8	6,7	27,1
- naar elders in Regio Zwolle	8,3	3,6	4,6	8,9	3,4	2,7	5,9	10,4	7,1	6,1	1,8	5,8	2,8	4	5,6	4,2	8,5	2,2	3	6,2	5,4	11,3
- naar buiten Regio Zwolle	2,4	11	3,7	7,7	1,6	3,6	6,6	5,2	3,6	6	6,5	2,8	4,3	2,3	6,2	1	5,1	1,6	2,8	2,6	1,3	15,8
Inkomend - Uitgaand	-4,4	-8,3	-2,8	-7,9	-2,3	-3,6	5,6	-7,2	3,6	-2,6	-1,1	-3,5	-4,2	-1,9	-4,6	-0,7	-8,1	-0,6	-0,6	-4,8	-0,9	38,1

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Bijlage 4

Woon-werkverkeer tussen gemeenten

Aantal werknemers (x 1.000); december 2023

WERKGEMEENTE																								
	Dalfsen	Dronten	Elburg	Hardenberg	Hattem	Heerde	Hoogeveen	Kampen	Meppel	Noordoostpolder	Nunspeet	Oldebroek	Olst-Wijhe	Ommen	Raalte	Staphorst	Steenwijkerland	Urk	Westerveld	De Wolden	Zwartewaterland	Zwolle	Overig Nederland	
WOONGEMEENTE	Dalfsen	Dronten	Elburg	Hardenberg	Hattem	Heerde	Hoogeveen	Kampen	Meppel	Noordoostpolder	Nunspeet	Oldebroek	Olst-Wijhe	Ommen	Raalte	Staphorst	Steenwijkerland	Urk	Westerveld	De Wolden	Zwartewaterland	Zwolle	Overig Nederland	
Dalfsen	4,8	0,0	0,0	0,4	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,1	0,0	0,2	0,1	0,5	0,8	0,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	4,8	2,4	
Dronten	0,0	7,7	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8	0,1	0,7	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,9	11	
Elburg	0,0	0,4	3,7	0,0	0,1	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	1,7	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	1,2	3,7	
Hardenberg	0,9	0,0	0,0	16,2	0,0	0,0	1,7	0,1	0,3	0,0	0,0	0,2	0,0	1,7	0,2	0,3	0,1	0,0	0,1	0,4	0,1	2,8	7,7	
Hattem	0,1	0,0	0,1	0,0	1,3	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	2,3	1,6	
Heerde	0,0	0,0	0,1	0,0	0,3	3,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	3,6	
Hoogeveen	0,1	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	14,7	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,2	0,1	0,0	0,3	1,2	0,1	1,7	6,6	
Kampen	0,1	0,8	0,4	0,0	0,2	0,1	0,1	13,4	0,2	0,6	0,3	0,6	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	1,0	5,6	5,2	
Meppel	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,7	0,2	7,4	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,7	0,0	0,4	0,3	0,3	3,3	3,6	
Noordoostpolder	0,0	0,7	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,8	0,1	12,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	1,8	0,0	0,0	0,4	1,3	6	
Nunspeet	0,0	0,2	0,5	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	5,8	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	6,5	
Oldebroek	0,1	0,2	1,0	0,0	0,3	0,3	0,0	0,5	0,0	0,1	0,6	3,4	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	2,5	2,8	
Olst-Wijhe	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	0,0	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	4,3	
Ommen	0,6	0,0	0,1	1,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	2,9	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	2,3	
Raalte	0,5	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,2	0,6	0,2	8,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	6,2	
Staphorst	0,5	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,9	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,4	1,6	1	
Steenwijkerland	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	1,8	1,5	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	7,9	0,1	0,7	0,1	0,8	2,4	5,1	
Urk	0,0	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	1,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,5	0,0	0,0	0,2	0,2	1,6	
Westerveld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	0,9	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,5	0,0	2,4	0,2	0,1	0,7	2,8	
De Wolden	0,1	0,0	0,0	0,4	0,0	0,0	1,9	0,1	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,4	0,2	0,0	0,3	2,7	0,1	1,0	2,6	
Zwartewaterland	0,2	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,7	0,3	0,2	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,2	0,0	0,0	0,0	5,8	2,9	1,3	
Zwolle	0,9	0,4	0,8	0,3	0,7	0,4	0,5	1,7	1,0	0,3	0,4	0,9	0,4	0,2	0,7	0,3	0,3	0,1	0,0	0,0	1,0	42,8	15,8	
Overig Nederland	1,8	3,2	1,4	5,2	0,8	1,3	11,8	2,0	5,6	4,4	3,5	1,1	1,7	1,6	4,1	1,1	2,6	1,0	3,3	1,6	0,8	21,0		

Bron: CBS (bewerking: Hogeschool Windesheim).

Inhoudsopgave →

Colofon

De Regio Zwolle Monitor 2025 is gerealiseerd in opdracht van Economic Board Regio Zwolle.

Datum

11 december 2025

Onderzoek & samenstelling

Friso de Vor, senior-onderzoeker regionale economie – Kenniscentrum Technologie, hogeschool Windesheim (projectleider)

Maarten Punt, docent-onderzoeker – Lectoraat Netwerken in een Circulaire Economie, hogeschool Windesheim

Met medewerking van

Deborah Aarnink – Lectoraat Netwerken in een Circulaire Economie, hogeschool Windesheim

Manon van Bortel – Lectoraat Familiebedrijven, hogeschool Windesheim

Henri L.F. de Groot – Afdeling Ruimtelijke Economie, Vrije Universiteit Amsterdam

Lotte van Hal – Creative Works Regio Zwolle

Judith van Helvert – Lectoraat Familiebedrijven, hogeschool Windesheim

Inge Korterink – Lectoraat Familiebedrijven, hogeschool Windesheim

Evelien Petter-Mikx – Lectoraat Leven Lang Ontwikkelen, hogeschool Windesheim

Marcus Popkema – Lectoraat Netwerken in een Circulaire Economie, hogeschool Windesheim

Yashvant Premchand – Afdeling Ruimtelijke Economie, Vrije Universiteit Amsterdam

Tom Ras – BPD | Bouwfonds Gebiedsontwikkeling

Gert Versteeg – Team Beleidsinformatie, Provincie Overijssel

Joke Westra – Lectoraat Energietransitie, hogeschool Windesheim

Klankbordgroep

De ingestelde klankbordgroep heeft gedurende het onderzoeksproces regelmatig advies gegeven. De klankbordgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers uit het regionale bedrijfsleven, overheid, onderwijs en onderzoek:

Dennis Flokstra (Regio Zwolle Bureau), Henri L.F. de Groot (Vrije Universiteit Amsterdam), Klaas Korterink (Provincie Overijssel), Arnout de Leeuw (Zwolse8), Pieter Lems (Hogeschool Windesheim), Dennis Melenhorst (Economic Board Regio Zwolle), Auke Oosterhoff (Gemeente Zwolle), Jenneke Palland (Makersfabriek), Eline Roo (Stichting Regio Zwolle Congres) en Jasper Vrieling (Vrieling Adviesgroep).

Vormgeving

Stunned - Idea & Identity

Drukwerk

Graphic Support

Foto's

Port of Zwolle (voorzijde), Mark Monsma (pag. 43), Peter Schokkenbroek (pag. 124)

Website

regiozwolle.info/monitor

Vragen?

Stel ze aan Friso de Vor, senior-onderzoeker bij het Kenniscentrum Technologie van hogeschool Windesheim: f.de.vor@windesheim.nl.

Disclaimer

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding.

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

MO
NIT
O²⁰₂₅R

